

Valentin Benošić i Bicko Selo u kontekstu slavonske i hrvatske književnosti

Edited book / Urednička knjiga

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Publication year / Godina izdavanja: **2020**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:262:386560>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-22**

Repository / Repozitorij:

repository.unisb.hr - The digital repository is a digital collection of works by the University of Slavenski Brod.

VALENTIN BENOŠIĆ I BICKO SELO

U KONTEKSTU
SLAVONSKE
I HRVATSKE
KNJIŽEVNOSTI

Domaći interdisciplinarni znanstveno-stručni skup:

VALENTIN BENOŠIĆ I BICKO SELO

U KONTEKSTU SLAVONSKE I HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

Sunakladnici:

Društvo hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski
Brodski kulturni krug Pannonie gloria

Za sunakladnike:

Đuro Vidmarović
Ivan Stipić

Urednik:

Ivan Stipić

Recenzenti:

Prof. dr. sc. Pero Aračić, Osijek
Prof. dr. sc. Ivica Đurok, Pečuh

Lektorica:

Katarina Stipić

Grafički urednik:

Krešimir Rezo

Prijelom i tisak:

Krešendo, Osijek

© DRUŠTVO HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA,

Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski, 2020.

BRODSKI KULTURNI KRUG PANNONIAE GLORIA, Slavonski Brod,

Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati ni na bilo koji način reproducirati bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

ISBN 978-953-278-318-6 (Društvo hrvatskih književnika)

ISBN 978-953-48697-5-8 (Brodski kulturni krug Pannoniae)

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001071504.

Domaći interdisciplinarni znanstveno-stručni skup:

VALENTIN BENOŠIĆ I BICKO SELO

U KONTEKSTU SLAVONSKE I HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

BRODSKI KULTURNI KRUG PANNONIAE GLORIA

Osijek / Slavonski Brod, 2020.

Društvo hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski,
Udruga povjesničara i baštinka zavičajne starine Slavonije, Baranje i Srijema,
Brodski kulturni krug PANNONIAE GLORIA i
UKUD Biđani (Bicko Selo)

organizirali su povodom

Dana hrvatske knjige i Svjetskog dana knjige i autorskih prava,
100. godišnjice osnutka Hrvatske narodne čitaonice u Bickom Selu
i 120. obljetnice Društva hrvatskih književnika

Domaći interdisciplinarni znanstveno-stručni skup:
VALENTIN BENOŠIĆ I BICKO SELO
U KONTEKSTU SLAVONSKE I HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI

Pokrovitelj skupa:
Općina Garčin
načelnik Mato Grgić, dipl. iur.

Organizacijski odbor:

Mato Grgić, predsjednik

Mirko Ćurić

Ilija Maoduš

Irena Katalinić

Ivan Stipić

Programski odbor:

Dr. sc. Pero Aračić, predsjednik

Dr. sc. Vlasta Markasović

Ivan Stipić

Mirko Ćurić

Rasprave i izloženi radovi s
Domaćeg interdisciplinarnog znanstveno–stručnog skupa:
VALENTIN BENOŠIĆ I BICKO SELO
U KONTEKSTU SLAVONSKE I HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI
22. kolovoza 2020. u Bickom Selu*

* Skup se trebao prvotno održati 22. travnja 2020. povodom Dana hrvatske knjige i Svjetskog dana knjige i autorskih prava. Do promjene termina došlo je zbog pojave pandemije COVID-19.

S A D R Ź A J

Đuro Vidmarović DA SE NE ZABORAVI, predgovor	13
Đuro Vidmarović 120 GODINA DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA	17
Mirko Ćurić USUSRET OBLJETNICI ČETIRI DESETLJEĆA DJELOVANJA OGRANKA SLAVONSKO-BARANJSKO-SRIJEMSKOG DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA. AKTIVNOSTI I NAKLADNIŠTVO DRUŠTVA.....	35
Ivan Stipić DAN HRVATSKE KNJIGE I SVJETSKI DAN KNJIGE I AUTORSKIH PRAVA U SVJETLU SVETOJERONIMSKOG JUBILEJA.....	43
Ilija Maoduš HRVATSKA NARODNA ČITAONICA BICKO SELO	49
Vlasta Markasović LIKОВI ŠOKICA U DJELU MARE ŠVEL-GAMIRŠEK.....	53
Darija Mataić Agičić PJESNIŠTVO VALENTINA BENOŠIĆA.....	69
Ivan Stipić BICKO SELO I NJEGOV DOPRINOS HRVATSKOJ KULTURI NA STRANICAMA LEKSIKONA BRODSKIH PISACA.....	77
Ilija Maoduš STOGODIŠNJI TRAGOVI – PO KOMU ĆEMO PAMTITI BIĐANE?	103

Valentin Benošić, pjesnik (9. veljače 1941. —29. svibnja 1968.)

DA SE NE ZABORAVI

Pozdravljam inicijativu Ogranaka slavonsko-baranjsko-srijemskog, Društva hrvatskih književnika, da zajedno s Udrugom povjesničara i baštinika zavičajne starine Slavonije, Baranje i Srijema, Brodskim kulturnim krugom *Pannoniae gloria* i UKUD Biđani (Bicko Selo) organizira 22. travnja 2020. godine interdisciplinarni znanstveno - stručni skup pod nazivom: VALENTIN BENOŠIĆ I BICKO SELO U KONTEKSTU SLAVONSKE I HRVATSKE KNJIŽEVNOSTI.

Valentin Benošić je prerano ugasla zvijezda hrvatskoga pjesništva XX. stoljeća. Pripadao je, danas već nestalom, krugu prosvjetnih djelatnika, narodnih učitelja, koji su se isticali i književnim radom. Rođen je u Stružanima kod Slavonskog Broda, 9. veljače 1941., a umro je u Zagrebu, 29. svibnja 1968. godine. Umro je na početku književne karijere. Poput Đure Sudete već u djetinjstvu boluje od tuberkuloze. Ta strašna bolest tada je nemilosrdno kosila mladi naraštaj. Od 1947. polazi osnovnu školu u Bickom Selu, a povremeno je na liječenju u Zagrebu (1949.) te Slavonskom Brodu (1956.). U Brodu je završio učiteljsku školu i upisao Pedagošku akademiju. A onda opet početkom 1968. prinuđen je otići u bolnicu u Slavonskom Brodu, zatim u Zagrebu, gdje je uskoro i umro. Iako mlad i slaboga zdravlja nastojao je živjeti punim pjesničkim i društvenim životom. Na primjer bio je tajnik Matice Hrvatske, član Društva književnika Hrvatske - podsjećam: primljen u članstvo kao velika nada.

Stručni skup posvećen Valentinu Benošiću prilika je da se stručno osvjetli lik i djelo rano preminulog pjesnika te da se nakon toga njegovo djelo vrati u našu suvremenost, da se ubaštini. Mi smo majstori u zaboravljanju na naše zaslužne umjetnike. Slavonsko-srijemsko-baranjski ogranak DHK ovim skupom ispunjava svoju osnovnu zadaću: afirmirati književnu baštinu i književno stvaralaštvo u svome dijelu Hrvatske. To je prijeko potrebno kako bi izbjegli stanovitu agramerizaciju ili metropolizaciju naše književnosti. Hrvatska književnost živi ondje gdje se javljaju ljudi od pera, gdje živi hrvatska književna riječ. Posebno jer važno suprotstavljati se povijesnome zaboravu. Pored Valentina Benošića imamo još mnogo sličnih sudbina. Čak se i velika imena bacaju u arhiv, kao na pr. Mara Švel Gamiršek, Ivo Balentović, Boro Pavlović... Tko već znade za Jurja Lončarevića, Jakova Ivaštinovića, Luku Ciprijanovića, Slavka Godića, Slavka Mikolčevića... Za života Vladimir Rem uporno je vraćao u žižu književne baštine brojne zaboravljene književnike. Treba nam novi Vladimir Rem.

Martin Kaminski (i njega smo zaboravili), dobar znalac slavonske književne baštine, učinio je 1983. bibliografiju radova V. Benošića, kao i članaka njemu posvećenih:

Prvu pjesmu bez naslova objavio je u *Telegramu* (1962, 105). Pjesme, prikaze i publicističke članke objavio je u *Reviji* (1962–1964, 1966, 1967), *Telegramu* (1962, 1963), *Godišnjaku MH* (Vinkovci 1963, 1970), *Književnim novinama* (1963, 1965), *Brodskom listu* (1966–1969), *Rukovetima* (1967, 1968), *Slavonskom narodnom kalendaru* (1967, 1968., *Glasu Slavonije* (1968., 1969.), *Posavskim tokovima* (1968, 1969), *Republici* (1968), *Susretima* (1970) i *Novostima* (1972).

Pjesme su mu objavljene i u antologijama *Mi, ovdje* (Slavonski Brod, 1966), *Zaljubljenici Cibalae* (Vinkovci 1976), *Slava Panonije* (Vinkovci 1980). Bio je darovit pjesnik, a njegova je lirika puna sugestivno izražene patnje i spoznaje nestajanja (V. Rem).

DJELA: *Sanatorij*. Vinkovci 1964. — *Ponoćne ruže*. Slavonski brod 1966. — *Odavde do smrti*. Slavonski Brod 1967. — *U okovima*. Slavonski Brod 1969.

LIT.: *Stjepan Godić*: Krik jave. Bjelovarski list, 20(1966) 30, str. 4. — *Martin Kaminski (K.)*: V. Benošić, Ponoćne ruže (predgovor). Slavonski Brod 1966, 5–7. — *Vladimir Rem*: Treptaji i posrtaji. Revija, 6(1966) 6, str. 129–131. — *Isti*: Zanimljivo lirsko svjedočanstvo. Brodski list, 19(1966) 32, str. 7. — *Slavko Mirković*: Nokturno između bola i besmisla. Ibid., 20(1967) 38, str. 7. — *Vladimir Rem*: Raspjevana Slavonija. Glas Slavonije, 24(1967) 6917, str. 6. — *Aleksandar Ristović*: Odavde do smrti. Književne novine, 19(1967) 301, str. 4. — *Slavko Mirković*: Valentin Benošić. Posavski tokovi, 1(1968) 4/5, str. 25. — (*p. b.*): Valentin Benošić. Glas Slavonije, 25(1968) 7110, str. 2. — *Stanislav-Geza Milošić*: Otkrivanja Valentina Benošića. Brodski list, 22(1969) 28, str. 7. — *Slavko Mirković*: Valentin Benošić, U okovima (pogovor). Slavonski Brod 1969, 71. — *Ivo Balentović*: Pisac i zavičaj. Susreti (Umag) 6(1976) 20, str. 25. — *Vladimir Rem*: Valentin Benošić, Slava Panonije (predgovor). Vinkovci 1980, 34.

Koristim priliku i podsjećam na rad zaboravljenog književnika Jurja Lončarevića, nastao povodom objavljivanja Remove *Slava Panonije*, u Vinkovcima, 1980. godine. Prikazujući ovu antologiju Lončarević je progovorio o problemima zaborava naših književnik poslenika.

Juraj Lončarević

ANTOLOGIJA HRVATSKIH PJESNIKA IZ PANONIJE

(Vladimir Rem : SLAVA PANONIJE, Vinkovci, 1980.)

Zavičajno pjesništvo slavonskih pisaca dobilo je svoj antologijski izbor (83 pjesnika) u ovom izdanju. I ovdje Rem počinje s Ivanom Cesmičkim, navodeći njegove stihove o Slavi Panonije: *Nekad je Italija svima davala birano štivo, a sad pjesme šalje Panonija ravna. To velika slava je moja, no još veća je tvoja, O ti, po mome duhu domovino slavna.* Ovdje nalazimo mnoge pisce koji su bili do sada nepravedno zaboravljeni ili opet one koji su se uz nešto drugo bavili i poetskim radom. Tu je Rudolfo Franjin Madjer, naš Zemunac za kojega piše Rem da je nepravedno zaboravljen, pa konačno i Mara Švel-Gamiršek koja je ipak ovdje našla svoje mjesto kao pjesnik, kad je već nisu stavili u knjigu Slavonija (Osijek, 1980) kao vrsnog prozaista. Tu je i Vladislav Kušan za kojega znade malo tko da je rođen u Srijemskoj Mitrovici, odakle je i Mara Gamiršek, pa sve do onih mlađih koji nisu podrijetlom iz Slavonije, ali su je toliko voljeli da su joj napisali pjesme i ovakva naslova: *Slavonija u oku* (Vladimir Letinić). Uostalom, Remov je kriterij uvrštavanja suvremen i dovoljno elastičan da je posve opravdano prihvatio i one koji nisu iz Slavonije, ali su Panonci, kao što je Ante Jakšić koji je službovao u Osijeku i Slavonskom Brodu u kojemu je pokrenuo i književno glasilo, *Glas mladih*. Konačno, tu su i oni najmlađi, ali već afirmirani: Marija Peakić (od žena su još ovdje: Zdenka Jušić-Seunik, Ivanka Vujčić-Laszowska, Marija Seginjš-Došen, Kruna Medić-First), Tito Bilopavlović, Branko Bošnjak i drugi. Tu su dakako i oni stariji za koje današnji ljudi i ne znaju da su potjecali iz Slavonije: Stjepan Ilijašević, August Harambašić, Hugo Badalić, pa ako hoćemo, i Slavko Batušić kojem poezija nije bila prva preokupacija, jednako kao i Zlatku Gorjanu, našem poznatom prevoditelju. Neki su vraćeni opet u fokus sjećanja, npr. Jakov Ivaštinović koji je bolje startao no što je dosegao cilja u književnosti, što ne znači da i u ove dane, kad je stavljen u izbor, neće moći ponovno stvarati. Tu je i niz onih naših pjesnika čija je jedina *krivnja* da se nisu dovinuli do šire afirmacije u činjenici da im nisu bile dostupne stranice naših časopisa u metropoli (a Osijek bi to tek trebao postati!). Tako su oni ostali na razini provincijske afirmacije. To su : Ferdo Bačić, Franja Zanić, Slavko Mikolčević, Pavle Blažek, izvanredan prozaist i esejist Bogdan Mesinger, pa Ivo Grigić (urednik ovog izbora!), Stjepan Godić koji živi danas u Zagrebu, ali ne objavljuje, zatim nepravedno zametnuti i rano preminuli **Valentin Benošić**, ili Hinko Zlomislčić, autentični predstavnik naše panonske boeme na relaciji Subotica-Slavonski Brod kamo se konačno vraća da umre. Daljnjim bi-

smo nabranjem lako ustanovili da svako književno ime ima i svoju potresnu ljudsku povijest koja je duboko utkana u samo umjetničko stvaranje. Sada su, zahvaljujući Remu, sva ta imena na jednom mjestu. Postoje, dakako, kao moguće i druge podjele. Interesantna bi bila i ona po temama koje su obrađene. I tu susrećemo ponešto novoga i neočekivanoga. Uz Dunav (Julija Benešića) i Savu (Mikolčevića), tu se javljaju i rijeke: Bosut (Madjera koji bi zaslužio da je i njegova pjesma o Dunavu kod Iloka našla ovdje svoje mjesto), ali tu se javlja i Drava (Gardaš), pa Vuka (Baranjek), što nam sve više govori o tome koliko Panonac ljubi svoju zemlju, nego da bi na osnovi toga trebalo učiniti neku sistematiku. Tu ljubav rječito potvrđuju naslovi mnogih pjesama: *Vežan za zemlju* (Kušan), *U krijesu zora žetvenih* (Seunik), *Šume, rijeke i kobile mene su zarobile* (Madjer) *Zvijezde nad mojim gradom* (Rem), *Začarani neki kraj* (Mesinger), *Klasići rastvoriše vrata suncu* (Kruna First), *Na zvjezdanom pašnjaku* (Baranjek). Uostalom, nije li vrlo zaslužni poslenik Panonije (i sâm kao pjesnik ovdje uvršten!) Dionizije Švagelj — Dika rekao jednom da nigdje nema toliko poeta kao u ravnici — jer je njezina duša lirska.

Budući i sam pripadam slavonskome kulturnome i identifikacijskome krugu, s velikom radošću pišem ovo pozdravno slovo. Neka se ne zaboravi naša *duša lirska*.

Đuro Vidmarović
predsjednik DHK

Đuro Vidmarović,
pjesnik, književni povjesničar, kritičar i prevoditelj,
Društvo hrvatskih književnika, Zagreb
predsjednik@dhk.hr

I 20 GODINA DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA

Društvo hrvatskih književnika (od sada DHK) trebalo je 22. travnja 2020. na svečan način obilježiti 120 godina svoga postojanja. Zbog epidemije korona virusa koji nas je zadesio u ožujku i neizvjesno je koliko će još dugo trajati, ova je svečanost morala biti odgođena za jesen, u nadi kako će do tada bolest biti savladana.

Zbog naših članova, ali i šire javnosti, potrebno je upozoriti na ovu veliku obljetnicu. Tim više što se mnogi narodi ne mogu pohvaliti organiziranim djelovanjem svojih književnika kroz tako dugo vrijeme. Ako uzmemo u obzir i povijesne okolnosti odnosno činjenicu kako Hrvatska u vrijeme osnivanja DHK nije bila suverena država te da je proživjela dva svjetska rata i velike političke, društvene, kulturne i demokratske turbulencije, ova obljetnica dobiva na sjaju. Usprkos svim tim nedaćama Društvo hrvatskih književnika nije prestajalo s radom, dijelilo je sa svojim narodom zlo i dobro, njegove uspone i padove. Bilo je slavljeno i proganjano, uvažavano i manipulirano, desetkovano i pokušavano biti upregnuto u ideološke okvire... ali je opstalo. Zbog toga je 120. obljetnica DHK događaj od velike nacionalne važnosti, istovjetan osnivanju Matice hrvatske i HAZU. U DHK-u okupljali su se najznačajniji književnici našeg vremena. Ono je bilo čuvar materinskog jezika i hrvatske nacionalne samobitnosti. Pa i onda kada su mu komunisti 1945. promijenili ime u Društvo književnika Hrvatske, kako bi mu oduzeli etničku narodnosnu oznaku, ono je djelovalo kao hrvatsko i uvijek na braniku temeljnih vrijednosti nacionalnog opstanka.

Dozvolite mi da se ukratko osvrnem na povijest Društva hrvatskih književnika, imajući u vidu spomenicu koju je DHK objavio 2010. godine. Kao i većina hrvatskih kulturnih ustanova i udruga, i Društvo hrvatskih književnika poteklo je iz Matice hrvatske. Naime, krajem 19. stoljeća u okviru Matice hrvatske djelovala je udruga pod nazivom Društvo hrvatskih umjetnika s čuvenim slikarem Vlahom Bukovcem na čelu. Na inicijativu mlađih književnika unutar ovog društva utemeljen je Klub hrvatskih književnika i ovu udrugu možemo smatrati pretečom DHK. Navedeni Klub utemeljen je s nakanom izdvajanja u

samostalnu udrugu – Društvo hrvatskih književnika. S tom nakanom Klub je poduzeo i konkretne akcije prema tadašnjim vlastima. Kralj Franjo Josip I. i Zemaljska vlada u Zagrebu odobrili su rad Kluba i njegovu inicijativu nakon duže procedure i neizvjesnosti. Moramo spomenuti osobu koja je bila glavni pokretač u Klubu hrvatskih književnika – dr. Milivoja Dežmana. Uz njega javit će se niz drugih uglednika među kojima će u operativnom smislu biti najagilniji književnik i gradski senator Đuro Deželić. Dana 25. lipnja 1898. u dvorani tadašnjeg hotela Imperijal održan je sastanak Kluba na kojem je postignut i formalni dogovor o tome da se ide na osnivanje Društva hrvatskih književnika kao samostalne udruge. Klub je tada uputio poziv svim hrvatskim književnicima toga vremena da podrže ovaj prijedlog. Poneseni dobrim raspoloženjem neki članovi Kluba pripremili su i nacrt Pravila o radu budućega društva. S ovim pravilima složili su se već 27. lipnja, dakle za dva dana, Ivan vitez Trnski, Ljubo Babić Gjalski i Josip Šilović. Oni su izabrani da budu opunomoćenici s navedenog skupa i dat im je zadatak podnijeti prijedlog o osnivanju DHK prvoj instanci, zagrebačkom Gradskom poglavarstvu. Već 21. srpnja 1898. navedeni opunomoćenici prosljedili su zamolbu Zemaljskoj vladi da verificira Pravila budućega društva. No, nije išlo sve kako se očekivalo. Nastupilo je vrijeme čekanja. Iduće godine, tj. 29. lipnja 1899. održana je Glavna skupština Matice hrvatske. Na skupštini je predsjednik Matice hrvatske, Tadija Smičiklas, obznanio kako Matica hrvatska gradi svoj dom i u njemu predviđa prostor u kojem će se smjestiti sva stručna i književna društva. Vodstvo Matice hrvatske, vidjevši kako vlasti odugovlače prihvaćanje Pravila budućega DHK, počinje od 1. listopada iste godine organizirati sastanke svojih odbornika na kojima se raspravljalo o potrebama hrvatske književnosti i nužnosti utemeljenja DHK. Kako bi poduprla cijelu akciju Matica hrvatska je tada utemeljila *Zakladu za podporu hrvatskih književnika i njihovih sirota* sa svotom od 10 000 forinti. Književnicima je predloženo da toj glavnici dadu životnu snagu i trajni razvitak.

Vodstvo Matice hrvatske sastaje se ponovno 6. listopada 1899. i ustanovljuje Odbor Kluba hrvatskih književnika u sastavu dr. Nikola Andrić, dr. Milivoj Dežman, dr. Stjepan Miletić, Mihovil Nikolić i Srđan Tucić, uz podršku Vlahe Bukovca kao predsjednika Društva hrvatskih umjetnika, Tadije Smičiklase, predsjednika Matice hrvatske, i Ivana Kostrenčića, tajnika MH. Između ostalog odlučeno je da se formira izaslanstvo u sastavu Đuro Deželić i dr. Luka Marijanović sa zadatkom da se kod gradskih vlasti raspitaju za sudbinu podnesenih pravila budućega DHK. Nakon ove intervencije već 16. listopada 1899. navedeni književnici posjetili su Odjelnog predstojnika za unutarnje poslove Zemaljske vlade, Ota pl. Krajcsovicsa Iločkoga i u neposrednom razgovoru za-

molili ga za rješenje o potvrđi podnesenih Pravila. Predstojnik je reagirao na zamolbu Deželića i Marijanovića i Zemaljska vlada je odgovorila vrlo hitro: već sutradan tj. 17. listopada 1899. službenim dopisom je uskratila potvrdu podnesenih Pravila. Nakon toga, 27. listopada 1899. i Gradsko poglavarstvo vraća Prijedlog pravila kao *neprikladna za oblastno odobrenje*. Time su Matica hrvatska odnosno njezin Odbor za osnivanje budućeg DHK bili prinuđeni napisati nova pravila, ali tako politički izbalansirano da ih Vlada neće moći odbiti. U tome su vrlo vješto i uspješno surađivali Ivan Trnski, Tade Smičiklas i Ivan Kostrenčić. Na prijedlog dr. Dežmana odlučeno je izmijeniti zaključak s prethodnog sastanka po kojem su i hrvatski likovni umjetnici mogli biti izabrani u prave članove DHK. Zaključeno je kako likovni umjetnici, samo ukoliko su i književnici, mogu biti članovi DHK. Dana 24. listopada 1899. razasla je okružnica svim književnicima s pozivom na sastanak. Taj je sastanak održan 7. prosinca 1899. u 18 sati u dvorani zagrebačke Streljane. Nazočilo mu je 46 književnika, dok je 7 opravdalo izostanak uz izjavu kako unaprijed pristaju na zaključke koji će biti doneseni. Skupština je prihvatila nacrt pravila u obliku koji je bio predložen.

Nakon ove važne skupštine izabran je *odbor desetorice* koji je 24. prosinca 1899. (dakle na Badnjak) potpisao nacrt pravila i uputilo ih Poglavarstvu u Zagrebu. Ono je, 28. prosinca 1899., premda je bila riječ o Božićnim blagdanima, povoljno ocijenilo novu varijantu predloženog nacrta Pravilnika i već 3. siječnja 1900. podnijelo ga Vladi na potvrdu. I sada slijedi ono što se dugo očekivalo, ban Dragutin Khuen-Hederváryi je 17. ožujka 1900. potpisao Pravila Društva hrvatskih književnika čime je njihov rad mogao početi. Za deset dana ova je odluka uručena *odboru desetorice*.

U Pravilniku je predviđeno da DHK ima četiri kategorije članova: pravi članovi, zakladnici, utemeljitelji i izvanredni članovi.

Pravim članom može biti svaki hrvatski književnik koji je izdao djelo koje književne struke, ili je barem dvije godine suradnik jednog ili više povremenih časopisa. Plaćat će upisninu i mjesečni prinos, što je odredi glavna Skupština. Zakladnikom društva postaje onaj, koji na jednom ili u deset obroka tečajem dviju godina uplati 1000 kruna. Jurišćićka osoba plaća dvostruko. Utemeljiteljem društva postaje onaj koji najednom ili u deset obroka tečajem dviju godina uplati 400 kruna. Jurišćićka osoba plaća dvostruko. Izvanrednim članom može biti svaki, koji je spreman da potpomaže tu istaknutu svrhu, a plaća upisninu i mjesečni prinos, što ih određuje glavna Skupština. Svi članovi imaju pravo polaziti društvene prostorije, prisustvovati svim sastancima i zabavama; članovi zakladnici i utemeljitelji imaju k tome i pravo da budu birani u nadzorno vijeće; a pravi članovi osim svega,

imaju još aktivno i pasivno pravo izbora u sve odbore, pravo da na sastancima drže predavanja i da u skupštinama predlažu, interpeliraju i glasuju, te pravo da traže potporu u smislu pravilnika“. Primivši potvrđena pravila potvrdni odbor je sazvao Skupštinu DHK u nedjelju, 22. travnja 1900. u 11 sati prije podne u Domu Matice hrvatske. Iskazujući širinu i stavljajući estetske razloge u prvi plan Pripremni odbor je „pozvao na pristup u Društvo sve hrvatske književnike bez razlike političkih i književnih stranaka i bez razlike struka, koji su mu bili poznati i stanovali gdje mu drago.

Do utvrđenog dana, 15. travnja 1900., podnijelo je pristupnice 135 pravnih članova iz Zagreba i 81 izvan Zagreba. (Tko želi saznati točan popis svih članova neka se koristi navedenom Spomenicom DHK objavljenom 2000.)

Za prvog predsjednika DHK izabran je časni starina, ugledni književnik, političar i rodoljub, Ivan vitez Trnski. Uz njega, da spomenemo i te naše prve časne utemeljitelje nalazili su se, danas već pomalo zaboravljeni: dr. Nikola Andrić, Ljubomir Babić Gjalski, Oton Bošnjak, Pero Budmani, dr. Milivoj Dežman, Milan Grlović, Tomislav Ivkanec, dr. Luka Marijanović, Vladimir Mažuranić, dr. Stjepan pl. Miletić, dr. Feliks Suk, dr. Josip Šilović. Nadzorno vijeće činili su Milan Krešić, Evgenij Kumičić, dr. Fran Vrbanić, a časni sud činili su Đuro Deželić, dr. Andrija Jagatić, dr. Franjo pl. Marković, Tadija Smičiklas i Josip Eugen Tomić.

Svi ovi muževi i heroji hrvatskog pera zaslužuju da ih ne zaboravimo, a to možemo ako u život vratimo njihovo djelo, obilježavamo njihove obljetnice i cijenimo njihovu povijesnu ulogu.

Društvo hrvatskih književnika djeluje i tijekom Prvoga svjetskoga rata. Međutim, kada je propala Austro-ugarska i formirana nova jugoslavenska Država vodstvo DHK prihvaća ovu činjenicu. Dana 14. prosinca 1918. održana je sjednica Upravnog odbora pod predsjedavanjem dr. Nikole Andrića sa samo jednom točkom dnevnog reda: pozdrav Regentu Prijestolonasljedniku Aleksandru kojemu je upućen brzojav:

Društvo hrvatskih književnika u Zagrebu zanosno pozdravlja po Vašem Visočanstvu Njegovo Veličanstvo kralja Petra, prvoga kralja države Srba, Hrvata i Slovenaca, iza vijekova prvoga svoga vladara, koji govori jezikom našega Gundulića, Mažuranića, Preradovića, Zmaja i Branka, znajući da će Vaše Visočanstvo poduprijeti knjigu, koja je služila i dosad idejama narodnog ujedinjenja i slobode.

Iz navedenog telegrama uočljiv je optimizam i naivno očekivanje velikih promjena, ali i opasan unitarizam o jedinstvu srpskog i hrvatskog jezika. Nekoliko istaknutih književnika ići će toliko daleko da će početi pisati na srpskom književnom jeziku. U tom unitarističkom duhu, 7. lipnja 1919., predsjednik DHK, dr. Nikola Andrić pročitao je referat na glavnoj skupštini, davši mu naslov *Jedan narod treba i jednu književnost da ima* u kome se založio za jedinstvo jezika i pisma, kako je izjavio: *Od Subotice do Cetinja, od Beograda do Varaždina, od Skoplja do Splita*. Tom je prilikom donesen i jezično unitaristički i za Hrvate nepovoljan zaključak:

Zaključak cijeloga razlaganja bio bi dakle ovaj: - Srbi ostaju kod ekavskog dijalekta u građanskom i književnom životu, a kod ćirilice ostaju u Crkvi. Hrvati naprotiv primaju ekavštinu u jeziku, a ćirilicu u Crkvu – dok bi se latinica, kao predstavnicu svjetske kulture, prihvatila na cijelom području državnog i kulturnog života. ...Sve drugo imalo bi se prepustiti budućnosti.

Tada je ustanovljeno da DHK ima 271 pravog člana, 16 izvanrednih, 16 zakladnika, 146 utemeljitelja i 33 dobrotvora.

Očito impresioniran politički motiviranim zaključkom o jeziku koji je nametnuo predsjednik Nikola Andrić, Upravni odbor DHK, na prijedlog Joze Ivakića suprotstavio se navedenom Zaključku i obznanio posebnu vrlo impresivnu *Izjavu* 6. lipnja 1919. koja glasi:

U ovo doba, kada treba na novim temeljima da se izgradi naša nova jugoslavenska kultura, u doba kad se preobraća socijalni poredak u nas i u svijetu, potrebna je više no ikada potpuna sloboda Riječi.

Riječ je nepovredivi *narodni poslanik*, pa treba da se slobodne oglašuje u vascijelom našem životu, u svim institucijama i edicijama, na svim govornicama čineći tako uz narodno predstavništvo ekumenski društveni sabor, veliku osnovicu onome.

Riječ treba da je slobodna i da ima slobodan prolaz među redove protivnika kao i onaj parlamentarne, koji nosi sporazum, objašnjenje, ujedinjenje, ali i kao agitator borbe, koja izaziva, uskomešava; potresa i prevraća učmalost, zastoj, mlaki pomirbeni nehaj, filistarsko i buržoasko samozadovoljstvo.

Riječ neka bude sveta i nepovrediva, jer služi onome suverenu, koji joj je jedini sudija: duhu čovječjemu. Ali prezrena neka bude riječ kao sredstvo protiv Duha, kao predvodnica mača i nasilja, kao maska za tiraniju, jer o tome treba da smo svi na čistu. Danas se tirani služe apelom na slobodnu Riječ, ali ju, domogavši se vlasti, sramotno izdadu i pogaze. Danas je zavladao u ime slobodne Riječi njezin najveći tiranin: diktator u ime crne neparlamentarne mase.

Ta je diktatura narasla samo i jedino pod okriljem i uz apelaciju na slobodnu riječ. Zažarivši se zbacila je krinku i proglasila svaku riječ, uperenu protiv sebe, a izrečenu u ime slobodne Riječi i parlamentarizma – zaplijenjenom. Prosvjedujuemo protiv diktature i tiranije odozgo i odozdo! Iznad svakoga načela neka bude neograničena slobodna Riječ, jedina i najveća preobraziteljica i voditeljica života, kruna i ljepota, najsavršenije djelo čovjekovo.

Neka živi slobodna riječ!

Dolje sa svakim fanatizmom, koji gazi Riječ! Dolje s fanatizmom crkvenim, državnim, narodnim i socijalnim!

Neka živi slobodna Riječ! Neka caruje Duh nad materijom, Čovjek nad zvijeri!

Nakon ove Izjave, kako nova vlast to ne bi protumačila kao antirežimski čin, zaključeno je kako *DHK treba poraditi oko sjedinjenja ili saveza svih jugoslavenskih književnih društava*.

Rad na tom Savezu poticala je beogradska Vlada uz podršku unitaristički usmjerenih književnika. Zbog toga su ubrzo date smjernice koje će slijediti izaslanstvo DHK prilikom stvaranja jugoslavenske književne udruge. U izaslanstvu DHK naći će se, uz predsjednika dr. Nikolu Andrića, još Ferdo Livadić i Julije Benešić.

DHK je u to vrijeme izdavao vrlo cijenjeno glasilo *Savremenik*. Ono je danas dragocjeno povijesno vrelo.

Godine 1926., 23. rujna, održana je redovita Glavna godišnja skupština DHK u nazočnosti samo 23 člana. Tada je odlučeno da se pristupi internacionalnom PEN-klubu, a Milan Begović je zadužen za komunikaciju s ovom udrugom. Na toj sjednici je Slavko Batušić, očito pod utjecajem krugova iz Beograda, najavio istupanje iz odbora DHK, pročitavši prethodno provokativnu izjavu Društva jugoslovenskih književnika u kojoj je javljeno kako je ovo Društvo utemeljeno, te kako traži od DHK da se razide i novom Društvu ustupi sve svoje prostorije i svoj cjelokupni inventar. Dakle, tražilo se raspuštanje Društva hrvatskih književnika. U tom pismu između ostaloga stoji:

Pošto su članovi društva velik dio hrvatskih i srpskih književnika, a naše društvo ima u programu da organizira i slovenske i tako, po mogućnosti, sve jugoslovenske književnike, i to na jedino mogućoj sindikalnoj bazi: smatramo da su sva druga književnička društva nepotrebna i suvišna. Pogotovo, kad nas ne vežu nikakvi zajednički ideološki principi i programi osim jedinog programa: zaštita i obrana književničkog zvanja i zanimanja. Jer DHK

nije u deset zadnjih godina pokazalo nikakva stvarnog rezultata rada, a jer ozbiljno sumnjamo u mogućnost takva rada u okviru i na bazi, na kojoj stoji DHK, a mi smo se organizirali s najozbiljnijom nakanom i najjačom voljom da učinimo ono što nije moglo DHK; tražimo da se DHK razvrgne, a prostori i inventar ustupi DJK. Svi članovi DHK, koji su književnici bez obzira na njihove ideološke biljege i shvatanja, mogu pristupiti u DJK, a Privremeni Odbor uredit će sve, da se što prije sazove književnički kongres na kome će se izbrisati redoviti Upravni Odbor. Dajući vam to na znanje, pozivamo vas, da nam određeno i jasno izvolite odgovoriti, da li ste voljni da se suglasite s ovim našim odlukama. U slučaju da se ne suglasite, bit ćemo prisiljeni da povedemo svoju akciju i mimo, a prema potrebama i protiv DHK.

U Zagrebu, 15. septembra 1926.

Privremeni Upravni Odbor DJK;

Predsjednik: Stanko Tomašić v. r.

I. potpredsjednik: Dr. Ivan Nevistić v. r.

II. potpredsjednik Josip Kulundžić

v. r.“

Nakon što je pročitan navedeni tekst predsjedavajući dr. Ivo Politeo je obrazložio kako je ovaj zahtjev suprotan Pravilniku DHK. I zbog toga *nema smisla raspravljati o nečemu, o čemu se ne može ujedno zaključivati.*

Naravno, bio je to i kraj predsjednikovanja Nikole Andrića. Skupština je izabrala za predsjednika DHK Ljubu Babića, a potom je provedena rasprava o osnutku Društva jugoslavenskih književnika. Privremenom upravnom odboru DJK upućen je 1. listopada 1926. dopis:

... Upravni odbor DHK nema ni namjere ni volje, a niti smatra korisnim za književnike i književnost, da se razvrgne i da svoje prostori i imovinu ustupi Vašem novoosnovanom društvu. Sve to zato ne, jer ni u bazi Vašega društva ni u njegovom sastavu ni u njegovoj organizatornoj konstrukciji ne vidi jamstva, da bi ono bolje poslužilo svrsi književnika i književnosti, nego li je dosad naše društvo služilo.

Vi predlažete sindikalnu bazu kao jedino moguću organizatornu za hrvatske, srpske i slovenske književnike. Mi držimo, da je ta baza preuska, a napose u svojoj ekskluzivnosti nemoguća ili nedostatna. Broj profesionalnih književnika je u našoj državi tako malen u razmjeru prema ostalim neprofesionalnim književnicima, te bi izvan novog sindikalnog udruženja morao ostati pretežni broj književnika, koji bi se opet našli ponukanim osno-

vati svoju nesindikalnu organizaciju. Radi spomenutog brojčanog razmjera i u današnjim prilikama ne smatramo korisnijim po obje vrsti književnika, a pogotovu po samu književnost, da se rad njihove zajedničke organizacije nastavi na dosadanjoj bazi tim više, jer udio, što ga neprofesionalni književnici dopriniješe književnosti, ne zaostaje ni po kvalitetu ni po kvantitetu za udjelom profesionalnih književnika.

Vi predlažete jedinstvenu organizaciju jugoslovenskih književnika. Mi, hrvatski književnici, nismo nipošto protiv saradnje sa srpskim i slovenskim književnicima, naše je društvo bilo pače ono, koje je u svoje vrijeme iniciralo akciju za tu saradnju, pa možemo mirne duše ustvrditi, da nije naša krivnja, što ta akcija nije dozorila pozitivnim plodom. Međutim, glavno je suradnja, a organizatorna forma te suradnje jest sporedno, i to sporedno ima se podrediti, prilagoditi toj svrsi suradnje. Po Vama predložena forma jedinstvenog udruženja ne vodi, po našem mišljenju, toj svrsi – štoviše udaljuje od nje. Insistiranje na toj formi dovelo bi do jednakog rascjepa i suvišnih protivnosti, do kojih i insistiranje na sindikalnoj bazi. Organizatorna forma saveza autonomnih udruženja, na koju u načelu mi rado pristajemo, jer po iskustvu, stečenom i kod ostalih udruženja, za sada najpodesnija. Činjenica, da se pojedina udruženja zovu hrvatskim, srpskim ili slovenskim, ne bi smjela sama po sebi smetati nijednog jugoslavenskog književnika, koji bar u jugoslavenstvu ne vidi negaciju hrvatstva, srpstva ili slovenstva. Ime nije glavno, ili bar nije sve; glavno je ono, što će književnici pod bilo kojim imenom dati svome narodu. A njihovo davanje, njihova produkcija, rad i saradnja bili bi ometeni sporovima o imenu i formi organizacije, koje Vi izazivljete. Tko ima ljubavi za književnost i njezinu svrhu nastojat će svim silama, da po mogućnosti spriječi, da i na književno – kulturnom polju budu prenesene one borbe koje bijesne na političkom području.

Premda je daleko pretjerana Vaša tvrdnja, da DHK u desetak zadnjih godina nije pokazalo nikakva stvarnog rezultata rada, ipak priznajemo, da rezultati nijesu onakvi kakvi bi trebali da budu.

Borba s unitarističkim programima se nastavila. Velikosrpskoj politici DHK je smetao. Najprije Pribičevićeva, a zatim monarho-fašistička diktatura ugrožavale su hrvatski jezik, hrvatsku kulturu i, dakako, postojanje HKL. Pomagali su im zdušno hrvatski književnici unitaristi i ORJUN-aši radeći svoj tužan herostratski posao. Unatoč snažnim pritiscima i političkoj moći, ova protuhrvatska politička koncepcija nije prevladala i nije odvela DHK na anacionalnu stranputicu.

Drugi veliki potres DHK doživljava početkom Drugog svjetskog rata i uspostavom Nezavisne Države Hrvatske.

Nažalost, cjelovitu povijest Društva hrvatskih književnika nije moguće napisati zbog toga što je dobrim dijelom uništena arhivska građa koja se odnosi na njegov rad 1941. – 1945. godine. Smatram kako to nije bilo slučajno. U tom razdoblju predsjednik DHK bio je istaknuti književnik, dr. Mile Budak, u privatnome životu dio političke vrhuške nove Države i Ustaškog pokreta. Na žalost, Društvo se tada polariziralo na one koji su prihvatili Hrvatsku državu unutar povijesne determinante i na skupinu koja to nije učinila i čiji su se predstavnici priključili ili partizanskom pokretu, npr. Vladimir Nazor, Ivan Kovačić i drugi, ili četničkom pokretu pod vodstvom Kraljevskog ministra vojnog, đenerala Draže Mihajlovića, npr. Đuro Vilović. Neki su čak podržavali srbijansku Vladu na čelu s đeneralom Milanom Nedićem, npr. Viktor Novak. Bilo je to za književnike vrlo teško vrijeme. Vlasti u Zagrebu progonile su ljevičare, pa su ubijeni npr. Mihovil Pavlek Miškina i August Cesarec. Četnici su zaklali Ivana Gorana Kovačića. Paradigme ove tragične podjele predstavljaju velika imena toga vremena: Mile Budak, Vladimir Nazor, Miroslav Krleža, Đuro Vilović i Viktor Novak. Usprkos ratnim nedaćama književni život i književno stvaralaštvo nisu gubili na snazi.

Nakon što su 1945. pobijedili komunisti, a Hrvatska postala dio Titove nove Jugoslavije, žestoko se i osvetnički obraćunavaju sa staležom hrvatske inteligencije koji u većem dijelu nije otišao u partizane. Naročito su stradali novinari koji su gotovo svi ili ubijeni ili protjerani u inozemstvo ili izbaćeni s radnih mjesta bez prava na objavljivanje, a osobito su stradali svećenici, redovnice i redovnici kojih je preko 600 ubijeno. Slična sudbina zadesila je i članove Društva hrvatskih književnika. Ukida se *stari* DHK, a već 15. lipnja 1945. po direktivi KPJ, održana je u Zagrebu Osnivačka skupština *novoga* Društva književnika Hrvatske (DKH). Dana 19. studenoga iste godine Ministarstvo unutrašnjih poslova DF Hrvatske službeno je odobrilo novo Društvo. Osnivačku skupštinu vodio je Petar Lasta, a kao glasnogovornik književnika koji su stradali od strane ustaša govorio je Joža Horvat. Oni koji su stradali od partizana proglašeni su zločincima i neprijateljima. Za počasnog predsjednika novoga Društva izabran je Vladimir Nazor, a za predsjednika Luka Perković, književnik socijalne orijentacije, bez naglašenog političkog profila koji je u tom trenutku pokrivao svojom političkom *neutralnošću* progone koji su uslijedili. Njegovi podpredsjednici bili su: Ivo Frol i Novak Simić, a tajnici Vjekoslav Kaleb i Marin Franićević. U Upravni odbor imenovani su Miroslav Krleža, Joža Horvat, Ivo Čaće, Ilija Jakovljević, Božena Begović, B. Sućević i Mato Lovrak. Vrlo je značajnu ulogu dobio Časni sud u sastavu: Zdenko Štambuk, Stanislav Šimić i J. Pavičić. Časni sud je preuzeo strašnu političku funkciju utvrđivanja

krivnje – po mjerilima KPJ - članova bivšega Društva hrvatskih književnika zbog *kolaboracije književnika s okupatorom u II. svjetskom ratu*. Brojni članovi DHK bili su izvedeni na stup srama i osuđeni na kraće ili duže kazne zatvora, te zabrane objavljivanja i javnog nastupanja, a neki od njih su i ubijeni, odnosno nestali. Manji dio uspio je otići u emigraciju, a neki su osuđeni kao ratni zločinci. Arhivska građa Časnog suda je negdje *zagubljena*, a postupci njegovi spadaju u tamne stranice povijesti DHK.

Na scenu ponovo stupa Savez književnika Jugoslavije kao jugo-unitaristička udruga.

Novo Društvo književnika Hrvatske pristupilo je 17. – 18. studenoga 1946. Savezu književnika Jugoslavije kojemu je na čelo postavljen srpski i jugoslavenski književnik, podrijetlom Hrvat iz BiH, kasnije proslavljeni Nobelovac, dr. Ivo Andrić.

Dana 23. veljače 1947. održana je glavna skupština DKH. Tada je nazočne u ime predsjedništva Saveza književnika Jugoslavije pozdravio osobno Ivo Andrić, a u ime hrvatskog komunističkog državnog vodstva, Vladimir Nazor. U tajnika DKH unaprijeđen je Zdenko Štambuk. On je na skupu pročitao u staljinističkom duhu sročeni referat pod naslovom *O našoj književnosti i književnim prilikama*. Govoreći o zadacima DKH on je između ostaloga kazao:

Zadatke naše književnosti u općim crtama fiksirao je u svom referatu na I. kongresu književnika Jugoslavije drug Radovan Zogović. ... Svojom jasnoćom i dokumentiranosti taj referat bacio je puno svjetlo na naše književne prilike, odredio položaj naše literature u vremenu u kojem živimo i za svakog je književnika neiscrpivo vrelo misli i pogleda koji omogućuju orijentaciju i snalaženje, otvaraju perspektivu, sintetiziraju iskustava, određuju stav i zasijecaju odlučno i smjelo našu razvojnu liniju. Nemoguće je govoriti o zadacima hrvatske književnosti bez obzira na ono što je u općim crtama rekao drug Zogović. U našim prilikama i uvjetima nameće se kao jedan od prvih zadataka osloboditi niz književnika od nuzgrednog zanimanja, omogućiti im da postanu profesionalni književnici... Zatim mi moramo aktivirati pisce koji su još uvijek po strani, ali ne zato, što ne bi htjeli da surađuju, nego zato što im nije jasno kako bi mogli da surađuju književno...

Na kraju, poslani su pozdravni brzojavi maršalu Titu i predsjedniku Vlade NR Hrvatske dr. Vladimiru Bakariću:

Vrlo je znakovit tekst brzojava koji je upućen Josipu Brozu, poglavito ako ga usporedimo s onim koji je 1918. poslan regentu Aleksandru Karađorđeviću:

Književnici Hrvatske šalju vam sa svoje prve godišnje skupštine nakon stvaranja Saveza književnika Jugoslavije svoj plameni pozdrav. U novoj Jugoslaviji, zahvaljujući herojskoj i dosljednoj borbi najboljih ljudi naše domovine pod Vašim vodstvom, umjetnosti i književnosti, nauka i kultura postale su dio narodnog života i moćno oružje u izgradnji naše nove društvene zajednice. Time smo i mi književnici primili na sebe častan i odgovoran zadatak graditelja velike i sjajne budućnosti našega naroda. Obecajemo vam, družje Maršale, da ćemo u ovoj godini našega rada učiniti sve da budemo dostojni časti i odgovornosti narodnih književnika.

Godine 1948. KPJ prekinula je *bratsku* suradnju sa Sovjetskim Savezom. To se osjetilo i u radu DKH. Njegov broj tada je sveden na 68 članova.

Ponovno su se 26. studenoga 1948. hrvatski književnici morali zaklinjati Maršalu Titu na vjernost. Na plenarnom sastanku koji je vodio cijenjeni pisac za djecu i sljedbenik nekadašnjeg političara Svetozara Pribičevića, Slavko Kolar, književnici su donijeli slijedeću *prosvjednu rezoluciju*:

Književnici Hrvatske na svom plenarnom sastanku s prezirom odbijaju sve klevete i laži koje na našu Partiju i na našu zemlju besramno bacaju rukovodioci SKP (b) i rukovodioci ostalih komunističkih partija u svijetu. Ne mogavši se odreći tekovina naše Revolucije za čije je ideale palo 1,700.000 žrtava, drug Tito na čelu našega Centralnog komiteta pošao je putem na kojem ga jednodušno slijedi sav narod, pošao je putem koji će socijalističke zemlje dovesti do bratskih i jednakopravnih odnosa o kojima nas je učio veliki Lenjin.

Vidjevši da je pred naprednim snagama svijeta raskrinkan sovjetski uskogrudni šovinizam, neki rukovodioci SSSR-a, zajedno sa svojim poslušnim trabantima iz drugih zemalja, prosuli su na našu zemlju, i na naše revolucionarne tekovine niz najbestidnijih kleveta nastojeći u tom općem potopu laži sakriti svoje revizionističke postupke i izdaju interesa demokratskih snaga svijeta.

(...)

U takvoj situaciji, stojeći u redovima trudbenika izgradnje socijalizma, mi književnici Hrvatske izražavamo svoje nepokolebljivo povjerenje našem partijskom i državnom rukovodstvu na čelu s drugom Titom, odajući mu ujedno bezgraničnu zahvalnost što je imao toliko snage da povede ovu tešku borbu za čistoću marksističke nauke i bolju budućnost svih naroda svijeta.

Nakon raskida sa staljinizmom i boljševičkim oblikom soc-realizma, književnicima je kao ideološki okvir nametnuta Titova varijanta socijalističkog realizma. Ideologija je ostala ista: marksizam, znanstveni socijalizam, njegovanje

tekovina socijalističke revolucije, bratstvo i jedinstvo, kult maršala Tita... To nije donijelo unutarnju koheziju i stabilnost. Nakon Krležinog referata u Ljubljani raskid sa Sovjetskim Savezom na ideološkoj razini bio je definitivn. Govor je izrečen 5. X. 1952. na Trećem kongresu Saveza književnika Jugoslavije (5. - 7. X. 1952.); integralno objavljen u *Republici*, 1952, 10 - 11, a zatim u knjizi *Hrvatska književna kritika X* (Zagreb, 1960.) i u knjizi *Eseji VI* (Zagreb 1967.).

U uvodnom dijelu referata Kolar nastoji definirati pojam umjetnosti na temeljima materijalističke, marksističke filozofije: *Ako je kretanje osnovna oznaka materije, a organska 'kretanja' njen najviši uspon, umjetnost je ritmički odraz tog lutanja*. Uspoređuje znanstvenu i umjetničku spoznaju konstatirajući superiornost umjetnosti: dok znanstvene spoznaje brzo zastarijevaju, stara umjetnička djela ne gube svoju snagu i uvjerljivost. Štoviše, tvrdi Krleža, tajna umjetnosti. Stoga umjetnost ne jeste u tome što se pod njenom koprenom krije moralno-intelektualna inspiracija za sve one napore koji su čovjeka stvorili čovjekom smije biti svedena samo na pitanje načina i vještine u izražavanju, već ona prije svega postavlja pitanje ljudskog moralnog lika i njegova opstanka pod zvijezdama. Potom Krleža analizira preteče modernizma i njihove poetike (Baudelaire, Rimbaud, Mallarmé, Kandinski), napadajući isprazni formalizam moderne umjetnosti, njezin spoznajni i moralni nihilizam, zalažući se za umjetnost koja će čuvati one temeljne vrednote što su tijekom stoljeća davale dostojanstvo umjetničkom činu.

U zaključku govora u sklopu diskusije Krleža još jednom ponavlja osnovne teze svojega referata: ne postoji apsolutna autonomija umjetnosti, ona je uvijek - htjeli to ili ne - uronjena u stvarnost i nužno politična. Sam tekst Krleža završava vrlo oštrim upozorenjem o prodoru *desnih kontaminacija* u našu umjetnost, prije svega liriku i slikarstvo. Krleža ipak, odgovarajući kako se boriti protiv te desničarske *korozivne infiltracije*, ne odobrava upotrebu represivnih sredstava, već zagovara borbu mišljenja, polemiku koja će se voditi tekstovima: *Kako se možemo protiv toga (desnih kontaminacija, op.a.) boriti? Pišući dobre, pametne i logične stvari, jer logične teme ne mogu da ne budu politički suvremene, a kao takve jedino oportune*.

Međutim partijska nomenklatura budno je pratila što književnici pišu i kako djeluju. One koji nisu slušali ili osjetili što Partija od njih traži državni represivni aparat je žestoko progonio. Podsjećam na nekoliko istaknutih književnika koji su robijali u Staroj Gradišci, ili na Golom otoku, odnosno Svetom Grguru: Dubravko Jelčić (kao petnaestogodišnji dječak) Stojan Vučićević, Joja Ricov, Andrija Vučemil, Ante Stamać, Zvonimir Bartolić, Zvane Črnja, Slavko Godić, Ante Zemljar, Ivo Balentović, ...

Zbog tobožnjeg hrvatskog nacionalizma također su progonjeni istaknuti hrvatski književnici. Prije Hrvatskog proljeća najpoznatiji među njima bio je veliki pjesnik Zlatko Tomičić. Nakon Hrvatskog proljeća uslijedio je progon književnika koji su prihvatili mogućnost ustavnog preustrojstva Jugoslavije u Federaciju ravnopravnih državnopravnih subjekata. Na dugotrajna tamnovanja osuđeni su: Vlado Gotovac, Marko Veselica, Juraj Lončarević, Ante Sekulić, Vlatko Pavletić, Franjo Tuđman, Anđelko Mijatović, Vjenceslav Čížek, Mirko Vaupotić, Mirko Vidović... Mnogi su ušutkivani na različite načine.

Kroz to titoističko vrijeme, poglavito nakon raskida sa Staljinom, središnja ličnost hrvatskog književnog života postao je veliki književnik lijeve ideološke usmjerdbe, Miroslav Krleža. Cjelokupno stvaralaštvo bilo je podređeno njegovoj estetici, etici i političkim stavovima. To je trajalo sve do demokratskih promjena 1990. godine. Pri tome, potrebno je naglasiti kako je Miroslav Krleža 1967. potpisujući *Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, na određeni način olabavio antihrvatski, odnosno kako su tada nazivali, unitaristički pritisak na hrvatske književnike. U Deklaraciji je, između ostaloga, stajalo:

Načelo nacionalnog suvereniteta i potpune ravnopravnosti obuhvaća i pravo svakoga od naših naroda da čuva sve atribute svoga nacionalnog postojanja i da maksimalno razvija ne samo svoju privrednu, nego i kulturnu djelatnost. Među tim atributima odsudno važnu ulogu ima vlastito nacionalno ime jezika kojim se hrvatski narod služi, jer je neotuđivo pravo svakoga naroda da svoj jezik naziva vlastitim imenom, bez obzira radi li se o filološkom fenomenu koji u obliku zasebne jezične varijante ili čak u cijelosti pripada i nekom drugom narodu.

Nakon novinskih naslova koji su pozivali na odgovornost, sjednica Izvršnog komiteta CK SKH i ostalih političkih tijela, potpisnike se Deklaracije počelo sankcionirati. Vlatko Pavletić, predsjednik Društva književnika Hrvatske, isključen je iz Gradskog komiteta SK. *Studentski list* 4. travnja 1967. objavio je odluke o kažnjavanju potpisnika Deklaracije koji su bili članovi SK. U *Telegramu* je 7. travnja objavljeno kako su iz SK isključeni Dalibor Brozović, Petar Šegedin, Jakša Ravlić, Slavko Mihalić, Duško Car, Vojislav Kuzmanović, Branko Hećimović, Zvonimir Komarica, a dio ostalih sudionika Deklaracije je dobio posljednje opomene (valja opaziti da je članstvo u SK bio preduvjetom bilo kakvog socijalnog napretka: napredovanje na mjesta urednika, sveučilišnih profesora, direktora škola ili bilo kakva druga socijalno istaknutije dužnosti bilo je u to doba posve zatvoreno *ne-članovima*). Na plenumu CK posvećenome Deklaraciji Krležino pismo

nije pročitano. Bakarić je samo obavijestio prisutne da je Krleža podnio pismenu ostavku i ona je bez rasprave prihvaćena. *Vjesnik* je 20. travnja donio vijest o podnošenju Krležine pismene ostavke na članstvo u CK SKH.

Nakon pada berlinskog zida u DKH dolazi do demokratskog previranja. Pokazalo se kako su hrvatski književnici i pored svih čistki i ograničavanja ostali duhovna kraljeznica svoga naroda. Možemo slobodno i s ponosom kazati kako demokratske promjene u Hrvatskoj počinju u DHK. Prva u tome je bila jedina žena predsjednica ove udruge, Marija Peakić-Mikuljan. Početkom 1985. godine izabrana je za predsjednicu DKH kao prva žena u povijesti toga Društva. Na toj je dužnosti, u dramatičnim političkim okolnostima (u Beogradu se suprotstavila velikosrpskim snagama oko SANU i Udruženja književnika Srbije, a u Zagrebu komunističkom moćniku Stipi Šuvaru i njegovim satelitima u kulturnim institucijama, poglavito Goranu Babiću i Peri Kvesiću.) Njezini mandati ostat će upamćeni, ali i zabilježeni u medijima i dokumentima DHK kao vrijeme borbe hrvatskih književnika i intelektualaca protiv *crnih lista* i verbalnog delikta, protiv staljinističkih kadrova u kulturi i politici u Hrvatskoj i, konačno, protiv velikosrpskog zveckanja oružjem iz Beograda krajem 80-ih godina prošlog stoljeća.

Već 1989. DKH organizira susret s književnicima iz dijaspore. To je bio veliki demokratski događaj ne samo za književnike jer je pokazao kako hrvatski kulturni prostor postoji, a da je floskula o tzv. neprijateljskoj emigraciji i emigrantskoj književnosti, potrošena.

Godine 1989. održan je i čuveni sastanak u prostorijama DHK kojim je predsjedavao Stjepan Čujić gdje je glavni govornik bio dr. Franjo Tuđman. Na tom sastanku udareni su temelji političkih demokratskih procesa. Bio je to veliki povijesni događaj.

Nakon demokratskih promjena 1990. u strukturama nove parlamentarne i izvršne vlasti sudjeluju i članovi DKH (bilo u kojoj Stranci). Navodim neke od njih: Franjo Tuđman, Vlatko Pavletić, Neven Jurica, Milivoj Slaviček, Marija Peakić-Mikuljan, Živko Kustić, Dubravko Jelčić, Dalibor Brozović, Ivan Tolj, Božidar Petrač, Ivo Sanader, Ivan Aralica, Nedjeljko Mihanović, Stjepan Babić, Slobodan Prosperov Novak, Ante Matić, Zdravko Gavran, Zvonimir Bartolić, Božidar Brzinščak Bagola, Ante Matić, Dubravko Jelačić Bužimski, Miroslav Međimorec, Željko Rajner, Đuro Vidmarović, Slavko Goldstein, Vlado Gotovac, Anto Kovačević, Nevenka Nekić, Velimir Visković, Drago Štambuk, Zdravko Zima, Sibila Petlevski...

Veliku ulogu u to vrijeme imao je predsjednik DHK, akademik Nedjeljko Fabrio. Pod njegovim vodstvom Društvo vraća svoj izvorni naziv, Društvo hrvatskih književnika. U svoje članstvo prima kolege iz Bosne i Hercegovine koji su se nakon rata u toj zemlji našli u nezavidnoj situaciji.

S ponosom naglašavam, suprotno nekim tezama kako su dragovoljci Domovinskog rata bili pretežito neškolorani i priprosti ljudi, kako je znatan dio članova DHK aktivno sudjelovao – kao dragovoljci – u redovima Hrvatske vojske. Štoviše, oformljena je posebna vojna jedinica od hrvatskih književnika i umjetnika, na razini bojne, kojom je rukovodio književnik Josip Palada. (O njima bi trebalo napisati knjigu!). Slično tome u Zadru, koji se nalazio u višemjesečnoj blokadi, književnike je djelatno vodio Tomislav Marijan Bilosnić, a kao književnik sudjelovao je i Ivica Metešić-Jeremija. Od hrvatskih književnika Ivan Tolj je stekao čin generala, Veljko Barbijeri pukovnika, a dr. Franjo Tuđman i akademik Vlatko Pavletić bili su državni Poglavari. Ivo Sanader je obnašao dužnost predsjednika Vlade Republike Hrvatske, akademik Željko Reiner bio je potpredsjednik Sabora. Neven Jurica je obnašao dužnost predsjednika Vijeća sigurnosti OUN-a.

Nažalost, prije dvanaest godina došlo je do raskola u DHK. Politika se ponovno umiješala u rad Društva i dio kolega našao se na umjetno izazvanoj crti razdvajanja, ugrubo: nacionalisti, odnosno suverenisti – jugofili – titoisti, i izdvojio se u posebnu književnu udругu.

U ovom trenutku DHK broji 529 članova. Kontinuirano izdaje vrlo cijenjeni časopis *Republika*, te časopis *Most* u kojem se hrvatska literatura prevodi na strane jezike. DHK objavljuje u svojoj Maloj biblioteci DHK djela istaknutih hrvatskih književnika, kako živih tako i onih koji nisu živi. Sva djela objavljena u ovoj biblioteci pripadaju vrhovima hrvatske književnosti i dio su hrvatske kulturne baštine.

DHK svake godine organizira Zagrebačke književne razgovore na kojima se okupljaju oko aktualnih tema istaknuti književnici i književni teoretičari iz zemlje i inozemstva. Potrebno je naglasiti kako DHK organizira svake godine natječaje za najbolju knjigu pjesama kojoj se dodjeljuje nagrada *Tin Ujević*, a svečana dodjela se vrši u Tinovom rodnom mjestu Vrgorcu. U čast Ksavera Šandora Gjalskog DHK svake godine održava, zajedno s gradom Zabokom, njegove dane na kojima se dodjeljuje nagrada za najbolje prozno djelo na hrvatskom jeziku, objavljeno dotične godine.

DHK je suutemeljitelj Dana Josipa i Ivana Kozarca i od 1995. njihov suorganizator, pri čemu je odabir sudionika uvijek, baš uvijek zajednički, kao i dodjela nagrada za životno djelo i godišnje nagrade za najbolje knjige proze, poezije i znanstveno djelo. Ovdje su organizirana 22 znanstvena skupa uz objavljuvanje prigodnih Zbornika o svakom od njih te za životna djela nagrađivani Tito Bilopavlović, Miroslav Mađer, Dragutin Tadijanović, Dubravko Jelčić, Branimir Bošnjak, Katica Čorkalo, Vladimir Rem, Krešimir Nemeč, Dubravka Oraić Tolić, Pavao Pavličić, Anto Gardaš... i da ne nabrajam druge, sve istovrijedne književnike i znanstvenike.

DHK je nezamisliv bez svojih ogranaka, a to su: Slavonsko-baranjsko-srijemski, Istarski, Riječki, Zadarski, Splitski, Koprivničko-križevački, Južnohrvatski i Ogranak Sisačko-moslavačke županije. Ogranci većinom imaju vlastitu nakladničku djelatnost i mnogi snažno djeluju u svojim sredinama. Primjerice, Istarski ogranak izdaje jedan od najboljih hrvatskih književnih časopisa *Novu Istru*, priređuje Pulske dane eseja, Književni susret na otvorenom *Badavca*, program Kod Marula za mlade pisce, supokretač je *Šoljanovih dana* u Rovinju...

Slavonsko-baranjsko-srijemski ogranak organizira vrijedne književne manifestacije, kao što su Pjesnički susreti u Drenovcima, dodjeljuje hrvatsku književnu nagradu za najbolje prozno djelo za djecu i mladež *Anto Gardaš*, priređuje Susrete hrvatskih književnih kritičara dodjeljujući nagradu *Julije Benešić*, Dane Antuna Gustava Matoša i program Hrvatska književna Panonija. Koprivničko-križevački ogranak suorganizator je Galovićeve jeseni kada se dodjeljuje književna nagrada *Fran Galović* za najbolje djelo zavičajne tematike. Južnohrvatski ogranak organizira Neretvanske književne, znanstvene i kulturne susrete u Opuzenu, Metkoviću, Pločama i Hercegovini, a književna nagrada *Neretvanska maslina* dodjeljuje se najboljem djelu ekološke tematike. Riječki ogranak već desetljećima izdaje sadržajan časopis *Književna Rijeka*. Najstariji su ogranci DHK: Slavonsko-baranjsko-srijemski, Istarski i Riječki. DHK ima razvijene i međunarodne književne veze i susrete. Ono je član europskog udruženja književnika koje se zove *European Writers Council* koja okuplja oko 60 000 književnika, članova 58 udruženja iz 30 država. Koprivničko-križevački ogranak organizira svake godina Galovićeve književne susrete kada se dodjeljuje i književna nagrada za najbolje djelo sa zavičajnom tematikom. Južnohrvatski ogranak organizira Neretvanske književne susrete u Opuzenu, Metkoviću i Pločama, na kojima se nagrađuje najbolje djelo s ekološkom tematikom.

Riječki ogranak već više desetljeća izdaje vrlo dobru *Književnu Rijeku*.

DHK je suorganizator, zajedno s Ogrankom Matice hrvatske, književne manifestacije *Dobrojutro more* koja se održava u Podstrani, a u čast Dana domovinske zahvalnosti. Najveća imena suvremene hrvatske književnosti dobitnici su povelje *Dobrojutro more*.

Žao nam je što više nismo suorganizatori dragocjene literarno-jezične manifestacije Croatia rediviva – ča-kaj-što koja se održava u Selcima na Braču, a zaštićena je kao nematerijalno dobro hrvatskoga naroda.

Društvo hrvatskih književnika je gotovo svakodnevno prisutno u hrvatskoj kulturi. U Zagrebu kulturni status stekla je Književna tribina srijedom koju trenutno vodi književnica Lada Žigo. Isto tako treba naglasiti kako DHK kontinuirano organizira književne tribine za mlade čitatelje koje vodi književnik Hrvoje Kovačević te književne posjete bolnicama i radnim organizacijama. U ograncima takav je broj susreta vrlo velik.

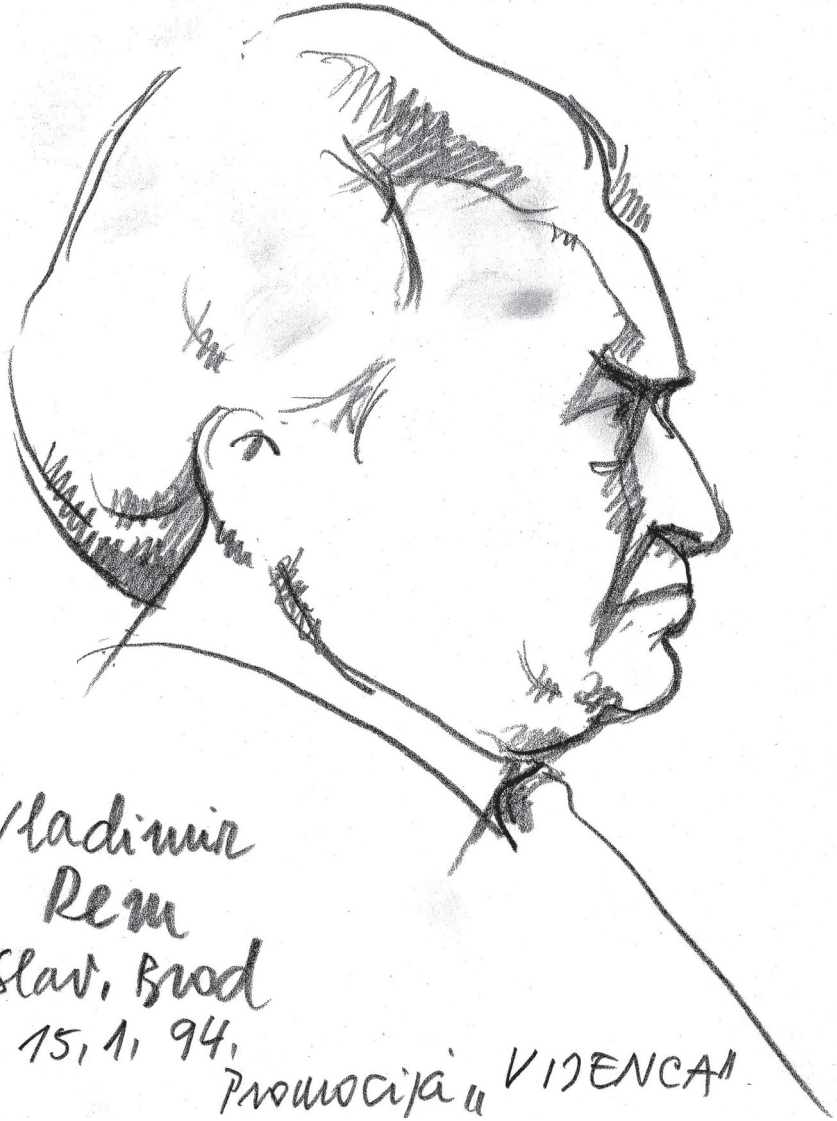
DHK ima razvijene i međunarodne književne veze i susrete. Ono je član europskog udruženja književnika koje se zove *European Writers Council* koja okuplja oko 60 000 književnika, članova 58 udruženja iz 30 država.

Na kraju, bio bi grijeh ne spomenuti ljude koji su vodili DHK u svim njegovim povijesnim mijenama. Prvi među njima je Ivan vitez Trnski, slijede Stjepan Miletić, Natko Nodilo, Ksaver Šandor Gjalski, Nikola Andrić, Branimir Livadić, Milutin Cihlar Nehajev, Mihovil Nikolić, Milivoj Dežman, Stjepko Trontl, Franjo Fancev, Ilija Jakovljević, Pero Budak, Luka Perković, Ivo Dončević, Slavko Kolar, Petar Šegedin, Marin Franičević, Mirko Božić, Miroslav Feldman, Vjekoslav Kaleb, Marijan Matković, Jure Kaštelan, Dobriša Cesarić, Dragutin Tadijanović, Gustav Krklec, Vlatko Pavletić, Ivo Frangeš, Jure Franičević-Pločar, Josip Barković, Šime Vučetić, Pero Budak, Milivoj Slaviček, Marija Peakić-Mikuljan, Nedjeljko Fabrio, Ante Stamać, Slavko Mihalić, Stjepan Čujić, Borben Vladović, Božidar Petrač i aktualni predsjednik Đuro Vidmarović.

Nažalost, ponavljam, epidemija i velik potres onemogućili su Društvo hrvatskih književnika da na predviđeni način obilježi ovu veliku obljetnicu svoga postojanja. Ali, nadamo se da će to biti moguće kada prođu ove nedaće. Želim kao posljednje kazati kako hrvatski narod može biti ponosan na Društvo hrvatskih književnika, te kako je činjenica da su hrvatska kultura, hrvatski književni jezik i hrvatska duhovnost nezamislivi bez uloge Društva hrvatskih književnika.

Đuro Vidmarović
Zagreb, 22. travnja 2020.

Goll 94.

Predrag Goll: Vladimir Rem, utemeljitelj Slavonsko-baranjsko-srijemskog ogranka Društva hrvatskih književnika (4. prosinca 1927. – 22. kolovoza 2011.)

Mirko Ćurić, prof. hrvatskog jezika i književnosti,
DHK Ogranak slavonsko – baranjsko – srijemski, Osijek
cmirko87@gmail.com

USUSRET OBLJETNICI ČETIRI DESETLJEĆA DJELOVANJA OGRANKA SLAVONSKO-BARANJSKO-SRIJEMSKOG DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA. AKTIVNOSTI I NAKLADNIŠTVO DRUŠTVA

Slavonsko-baranjsko-srijemski ogranak DHK, prvotno ogranak DHK za Slavoniju i Baranju, djeluje već 39 godina. Osnovan je 1981. u Vinkovcima, a prvi predsjednik bio je Vladimir Rem¹. Društvo hrvatskih književnika osnovano je 22. travnja 1900. godine s ciljem *da se književnici udruže i podupru, te da bez obzira na političke smjerove unapređuju hrvatsku književnost*. DHK činili su: pravi članovi, zakladnici, utemeljitelji i izvanredni članovi. Status pravoga člana dobivao je pisac koji je *izdao djelo koje književne struke ili je bar dvije godine suradnik jednog ili više povremenih časopisa*.

Ogranak Društva hrvatskih književnika danas broji 39 članova koji djeluju na prostoru Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema. Od toga ih je dvadeset u Osijeku, pet u Vinkovcima, četiri u Đakovu, po dvoje u Vukovaru i Županji, a svoje predstavnike u DHK imaju i Nova Gradiška, Gunja, Gradište, Slavonki Brod i Strizivojna.

Djelatnost Ogranaka može se podijeliti na dvije faze: prije i poslije Domovinskog rata. Prije rata sjedište je bilo u Vinkovcima jer je tamo i živio predsjednik Vladimir

¹ Rem, Vladimir, hrvatski književnik (Brod na Savi, danas Slavonki Brod, 4. XII. 1927 – Slavonki Brod, 22. VIII. 2011). Diplomirao jugoslavistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, radio kao srednjoškolski profesor, novinar, direktor kazališta u Vinkovcima 1967–79. Pjesnik (Lirske minijature, 1951; Umor krvi, 1964), feljtonist (Tragom prošlosti Broda, 1965; Tin bez vina, 1980; Tko su Šokci, 1993), književni kritičar (Ja mislim drukčije, 2000), esejist (Skice za portret kazališnog života u Vinkovcima, 1976; Stari Brod, 1981; Vinkovačka kronika, 1983; Boro P. i drugi: zapisi o mojim književnim suvremenicima, 2004; Pod Tinovim kišobranom: ili na slavonskom tragu Tina Ujevića, 2005), Rem je baštinik i promicatelj povijesnih i književnih vrjednota Slavonije. Blizak je naraštaju krugovaša i pjesništvu T. Ujevića. Pjesničke zapise objavio je i u skupnim zbirkama Lirika (1953), Jesenas i danas (1954), Osamljeni svirač (1970), Izvor i uvir (1994). Priređivač je nekoliko zbornika i antologija, organizator književnih manifestacija, pokretač i urednik edicija Brazde, Baština, Slavonica i Croatica. (Rem, Vladimir. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 13. 7. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52402>>.

Rem, a nakon njegovog preseljenja u Slavonski Brod na poziv ondašnje gradske vlasti koja je htjela ispraviti nepravdu zbog koje je Vladimir Rem iz Broda preselio u Vinkovce, sjedište je prebačeno u najveći slavonski grad Osijek. Osim Vladimira Rema predsjednici Ogranka bili su i Anto Gardaš², Bogdan Mesinger³, Stanislav Marijanović⁴

² Gardaš, Anto, hrvatski književnik (Agići kraj Dervente, BiH, 21. V. 1938 – Osijek, 10. VI. 2004). Diplomirao na Pravnom fakultetu u Zagrebu (1968). Plodan autor romana, pripovijesti, bajki i igrokaza za djecu. Odlikuje ih zanimljiva fabula, osobito znanstvenofantastičnu trilogiju Ljubičasti planet (1981), Bakreni Petar (1984) i Izum profesora Leopolda (1986), povezanu istim glavnim junacima. Objavljivao i prozu za odrasle koja se odlikuje jednostavnošću (Kuća od drvenih kocaka, 1997. i dr.). Pjesme su mu uglazbljivane i izvedene na festivalima (Hej, bečari, 1996), a okušao se i u haiku pjesništvu (zbirke Grm divlje ruže, 1994; Žuborenja, 1996; Sto sunovrata, 1997; Sjaj mjesečine, 2003.); Gardaš, Anto. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 13. 7. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=21274>>.

³ Mesinger, Bogdan, hrvatski književnik i likovni kritičar (Šid, 25. XII. 1930). Diplomirao 1955. na Filozofskome fakultetu u Zagrebu, gdje je 1984. doktorirao iz područja filologije. Radio je kao srednjoškolski profesor u Šidu i Vinkovcima. God. 1980–2000. bio je izvanredni profesor teorije jezika na Pedagoškome fakultetu u Osijeku. Prve pjesme objavio je 1950. u časopisu Izvor i u zajedničkoj zbirci Susret osmorice. Prvu prozu, fragment iz romana Samac (1973), objavio je 1957. u časopisu Krugovi. U prvim Mesingerovim radovima te u romanima Kiša (1970) i Zatvorena pučina (1984) kritika je prepoznala osnovne crte krugovaške poetike. Pol. 1990-ih započeo je ponovno objavljivati pjesme (Dvadeset četiri dana rata, 1994; Balade, 2000; Crni lotos, 2000; Na obalama tvoga sna, 2001). Objavio je knjige o iločkom kraju Skriveni duh Iloka (2004) i Buđenje Iloka (2006), zbirke ogleđa Ususret Arijadni (2007) i Kodovi virtualne scene (2009). Autor je i više književnih i likovnih monografija.; Mesinger, Bogdan. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 13. 7. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=40287>>.

⁴ Marijanović, Stanislav, hrvatski književni povjesničar (Kloštar Podravski, 3. III. 1935 – Osijek, 10. VI. 2019). Studij jugoslavistike i rusistike završio na Filozofskome fakultetu u Zagrebu 1961., doktorirao 1983. Radio je u Osijeku kao novinski urednik, srednjoškolski profesor, arhivar, športski i kulturni djelatnik, a od 1978. (od 2006. profesor emeritus) bio je profesor hrvatske književnosti na Pedagoškome (danas Filozofskome) fakultetu Sveučilišta u Osijeku. Bavio se sustavnim istraživanjem hrvatske književne baštine, posebice njezina slavonskoga korpusa, odn. Osijeka, Slavonije i Baranje od XV. st. do danas. Među više od stotinu književnopovijesnih studija, članaka, eseja i recenzija posebno mjesto zauzimaju knjige Povratak zavičajnicima (1983) i Fin de siècle hrvatske moderne: generacije »mladih« i časopis »Mladost« (1990). Osim priređivačkoga rada na izdanjima djela hrvatskih pisaca, značajan je njegov doprinos u organizaciji i vođenju više zapaženih skupova i kulturnih manifestacija sa zbornicima.; Marijanović, Stanislav. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 13. 7. 2020. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=38922>>.

i Lana Derkač⁵. Od 2005. ogranak vodi Mirko Ćurić, a u Upravnom odboru su još Goran Rem⁶ i Vlasta Markasović⁷.

Tijekom postojanja naš Ogranak je održao cijeli niz aktivnosti u zemlji i u inozemstvu te nastavio s izdavačkom djelatnosti koju je započeo u Vinkovcima Vladimir Rem, a koja je devedesetih bila obustavljena. Nakladnička djelatnost je obnovljena 2004. utemeljenjem Knjižnice *Pannonius* kojoj je idejni začetnik i glavni urednik Goran Rem.

Ogranak održava programe i predstavljanja svojih izdanja u zemlji i inozemstvu: U proteklih nekoliko godina predstavili su se u Zagrebu, Tovarniku, Plavni, Budimpešti, Pečuhu, Podgorici, Osijeku, Đakovu, Subotici, Somboru, Beogradu, Đakovu, Orašju, Slavanskom Brodu, Vinkovcima, Belišću, Vukovaru...

Ogranak DHK slavonsko-baranjsko-srijemski djeluje ili djelovao je kao organizator ili suorganizator niza književnih manifestacija od kojih izdajamo: Duhovno hrašće u Drenovcima (od 1986., ali su prva izdanja održana u Vinkovcima), Đakovački susreti hrvatskih književnih kritičara u Đakovu (od 1998.), Hrvatska književna nagrada *Anto Gardaš* Osijeku (od 2006.), Književna riječ slavonsko-baranjsko-srijemska od 2006. u više slavonsko-baranjskih i srijemskih gradova, program posvećen Vladimiru Remu u Slavanskom Brodu (od 2011.), Hrvatska književna Panonija u Budimpešti (od 2018.), Dani Antuna Gustava Matoša u Tovarniku i Zagrebu (od 2013.), a sudjelovalo je i kao organizator ili suorganizator niza drugih književnih priredbi, stručno-znanstvenih skupova i predstavljanja novih knjiga u slavonskim gradovima. Nažalost vrijedna manifestacija Dani Dobriše Cesarića koja je doživjela deset izdanja ugašena je prije deset godina (2010.). Ogranak ima bogatu međunarodnu suradnju a svoje programe njegovi su članovi predstavili u Poljskoj, Austriji, Mađarskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini i Crnoj Gori.

⁵ Lana Derkač (Požega, 22. lipnja 1969). Pjesnikinja, prozaistica i esejistica. Živi i radi u Požegi.

⁶ Goran Rem hrvatski književnik i znanstvenik (Slavonski Brod, 12. XI. 1958). Utemeljitelj je nakladništva DHK Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemskoga nakon obnove nakladničke djelatnosti 2004. Doktorirao je 1998. na Filozofskom fakultetu u Zagrebu temom o intermedijalnosti u suvremenom hrvatskom pjesništvu. Redoviti je profesor u trajnom zvanju na Filozofskom fakultetu u Osijeku, šef je katedre za hrvatsku književnost, povjesničar je književnosti, stilističar i medijolog.

⁷ Rodena 27. IV. 1963. U Vinkovcima. Završila Filozofski fakultet u Zagrebu. Zaposlena kao profesorica. Djelovala kao urednica i lektorica. Piše pjesme, priče, eseje i znanstvene studije. Nagradivana za književnokritički rad. Objavljivala u „Književnoj reviji“ Osijek, „Godišnjaku“ MH Vinkovci, „Republici“, „Kolu“, „Riječima“ i dr. Urednica časopisa „Kolvika“ (VŠR, Vinkovci.). Piše na književnome jeziku, ali njeguje i izričaj na slavonskome dijalektu.

Ogranak je objavio više knjiga i zbornika, bilo samostalno ili u suizdavaštvu. U prilogu donosimo popis izdanja.

NAKLADNIČKA DJELATNOST SLAVONSKO-BARANJSKO-SRIJEMSKOGA
OGRANKA DRUŠTVA HRVATSKIH KNJIŽEVNIKA

BIBLIOTEKA PANNONIUS

glavni urednik Biblioteke Goran Rem

1. Vladimir Rem: *Pod Tinovim kišobranom*, Osijek 2005.
2. *Povratak Cesariću*, zbornik, Požega; Osijek, 2006.
3. *Nova prepiska Ciraki*, zbornik, Požega; Osijek, 2006.
4. *Pismo Zdenke Marković*, zbornik, Požega; Osijek, 2007.
5. *Sinestezijska pisanja*, Zbornik o Matku Peiću, Požega; Osijek, 2008.
6. Adam Filipović Heldentalski: *Život biskupa Mandića*, pretisak i prijepis, Osijek; Đakovo 2007.
7. Zdenka Marković: *Njegov posljednji san*, Požega; Osijek, 2008.
8. Vladimir Rem: *Krug oko baštine, feljtoni, ogledi, dokumenti*, Slavonski Brod; Osijek, 2007.
9. *Traganje za Josipom Eugenom Tomićem*, zbornik, Požega; Osijek, 2009.
10. *Duh izgubljenog vremena*, zbornik o Ivanu Messneru, Požega; Osijek, 2010.
11. Ivan Grličić: *Put nebeski*, pretisak i prijepis, Osijek 2008.
12. *Požega, grad, slika riječ*, zbornik, Požega; Osijek, 2010.
13. Helena Sablić Tomić: *Grad koji šarmira*, Požega; Osijek, 2011.
14. Vlasta Markasović: *Rukopis ravnice*, Osijek 2011.
15. Vladimir Rem: *Zapis o fotografiji umjesto bilješke o piscu*, Osijek, 2011.
16. Mirko Ćurić: *Što je naše od starine, đakovački pisci 18. i 19. stoljeća*, Osijek 2013.

DRAGOTINSKA TRILOGIJA - POSEBNA IZDANJA

1. Adam Rajzl: *Zvonik Eve Šimunove*, roman, Osijek 2008.
2. Adam Rajzl: *Sjene na mjesecini*, roman, Osijek 2011.
3. Adam Rajzl: *Mornareva žena, roman*, Osijek, 2015.

DUOLOGIJA PANONIZAM - POSEBNA IZDANJA

1. Goran Rem i Sanja Jukić: *Panonizam hrvatskog pjesništva I.* Budimpešta; Osijek; Đakovo, 2012.-2014.
2. Goran Rem i Sanja Jukić: *Panonizam hrvatskog pjesništva II.* Budimpešta; Osijek; Đakovo, 2012.-2014.

CVELFERICA, PANONIZAM, PISMO KNJIŽEVNOSTI I KULTURE I-V. - POSEBNA IZDANJA

1. Sanja Jukić / Goran Rem/ Ružica Pšihistal/ Ivan Trojan: *Cvelferica, pismo poplave, uvodna studija*, Osijek 2016.
2. Sanja Jukić / Goran Rem: *Cvelferica, ili jedan je Cvelfer tjedan-dva ranije sanjao, proza*, Osijek 2016.
3. Sanja Jukić / Goran Rem: *Cvelferica, ispod sto jata vrana i između sto njiva poezija i metapismo*, Osijek 2016.
4. Ružica Pšihistal / Goran Rem: *Cvelferica, žena se opremi u bilo, stavi žari i ajd, tradicijsko pismo*, Osijek 2016.
5. Ivan Trojan / Goran Rem: *Cvelferica ili su to trnci kakve samo neizvjesnost i iščekivanje mogu proizvesti, drama*, Osijek 2016.

LEKSIKOGRAFIJA – POSEBNA IZDANJA

1. Ivan Stipić / Mirna Grubanović / Darija Mataić Agičić: *Leksikon brodskih pisaca*, Slavonski Brod; Zagreb, 2016.

IZABRANA DJELA MIROSLAVA SLAVKA MAĐERA

1. *Izabrana djela Miroslava Slavka Mađera, Izabrane pjesme I.*, priredila Hrvojka Mihanović Salopek, Osijek, 2015.
2. *Izabrana djela Miroslava Slavka Mađera, Izabrana proza II.*, priredila Hrvojka Mihanović Salopek, Osijek, 2016.
3. *Izabrana djela Miroslava Slavka Mađera, Izabrane drame i dječja književnost III.*, priredila Hrvojka Mihanović Salopek, Osijek, 2017.
4. *Izabrana djela Miroslava Slavka Mađera, Posthuma IV.*, priredila Hrvojka Mihanović Salopek, , 2019.

KNJIŽNICA MATOŠEV MILENIJ

1. Goran Rem: *Antun Gustav Matoš; Matrica moderniteta*, zbornik, Osijek 2015.

2. Goran Rem: *Antun Gustav Matoš; Matrica moderniteta*, zbornik, drugo dopunjeno izdanje, Osijek, 2015.
3. Antun Gustav Matoš: *Malo pa ništa*, drama, Osijek, 2016.
4. Vlasta Markasović: *Sonetist Antuna Gustav Matoš*, Osijek, 2019.

BIBLIOTEKA NAGRADA DOBRIŠE CESARIĆA

1. Marijana Radmilović: *Bolest je sve uljepšala: pjesme*. Zagreb; Požega, 2003.
2. Romeo Mihaljević: *Onaj koji hoda u oba sna*. Zagreb; Požega, 2004.
3. Milorad Stojević: *Lesezeichen*. Požega, 2006.
4. Ružica Cindori: *Grad, šuma, otok*. Požega; Osijek, 2007.
5. Borben Vladović: *Slak uz prugu*. Požega; Osijek, 2008.
6. Tomica Bajsić: *Zrak ispod mora*. Požega; Osijek, 2009.
7. Ivica Prtenjača: *Okrutnost*. Zagreb; Požega, 2010.
8. Krešimir Bagić: *Trebalo bi srušiti zidove*. Zagreb; Požega, 2011. .
9. Andreja Lajtman: *Lunule*. Zagreb; Požega, 2012.
10. Ivan Golub: *Suze i zvijezde*. Požega; Zagreb, 2013.

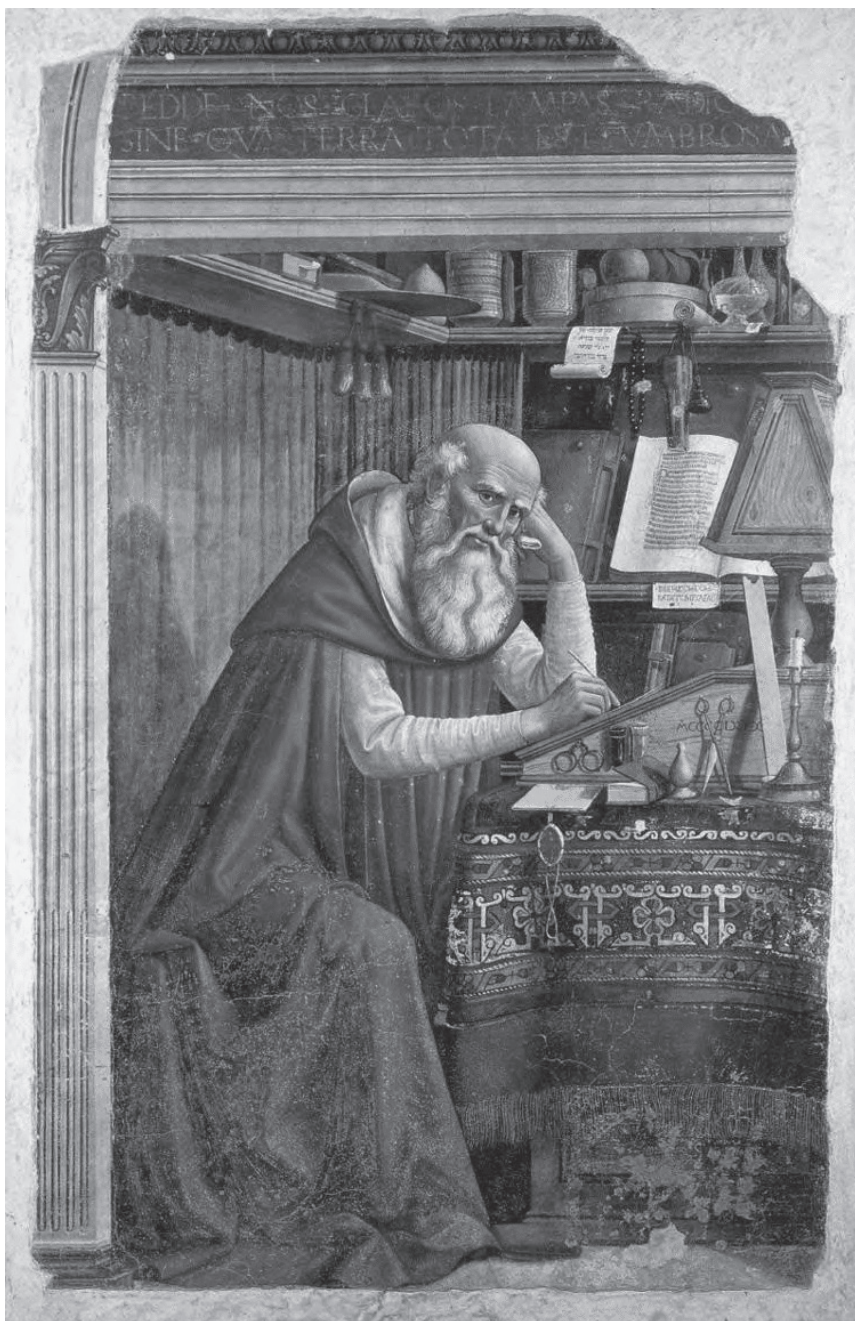
BIBLIOTEKA ĐAKOVAČKI SUSRETI HRVATSKIH KNJIŽEVNIH KRITIČARA

1. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara I. Stanislav Marijanović (ur.), Đakovo, 1999.
2. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara II. Miro Šola (ur.), Đakovo, 2000.
3. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara III. Miro Šola (ur.), Đakovo, 2001.
4. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara IV. Miro Šola (ur.), Đakovo, 2002.
5. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara V. Miro Šola (ur.), Đakovo, 2003.
6. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara VI. Miro Šola (ur.), Đakovo, 2004.
7. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara VII. Miro Šola (ur.), Đakovo, 2005.
8. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara VIII. Goran Rem (ur.), Đakovo 2006.

9. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara IX. Ivan Trojan (ur.), Đakovo 2007.
10. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara X. Ivan Trojan (ur.), Đakovo 2008.
11. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara XI. Mirko Ćurić (ur.), Đakovo 2009.
12. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara XII. Mirko Ćurić (ur.), Đakovo 2010.
13. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara XIII. Mirko Ćurić (ur.), Đakovo 2011.
14. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara XIV. Mirko Ćurić (ur.), Đakovo 2012.
15. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara XV. Mirko Ćurić (ur.), Đakovo 2013.
16. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara XVI. Mirko Ćurić (ur.), Đakovo 2014.
17. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara XVII. Mirko Ćurić (ur.), Đakovo 2015.
18. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara XVIII. Darija Žilić (ur.), Đakovo 2016.
19. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara XIX. Mirko Ćurić (ur.), Đakovo 2017.
20. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara XX. Mirko Ćurić (ur.), Đakovo 2018.
21. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara XXI. Mirko Ćurić (ur.), Đakovo 2019.
22. Zbornik Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara XXII. Mirko Ćurić (ur.), Đakovo, 2020.

POSEBNA IZDANJA:

1. Posvete Vladimiru Remu, prir. Goran Rem, Osijek, 2018

Domenico Ghirlandaio: sv. Jeronim
zaštitnik knjižničara, prevoditelja, učitelja, studenata, isposnika i slabovidnih

Ivan Stipić, viši knjižničar, doktorand
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
stipic1971@gmail.com

DAN HRVATSKE KNJIGE I SVJETSKI DAN KNJIGE I AUTORSKIH PRAVA U OKVIRIMA SVETOJERONIMSKOG JUBILEJA

Glavna skupština UNESCO-a 1995. godine donijela je odluku da se 23. travanj obilježava kao Svjetski dan knjige i autorskih prava u spomen na Miguela de Cervantesa, Wiliama Shakespearea i Inca Garcilaso de la Vegu, književnike koji su svojim književnim radom zadužili cijelo čovječanstvo. Sva trojica su preminula na taj dan davne 1616. godine te je odabir i simbolika baš toga datuma više nego jasna. U svojoj odluci UNESCO poziva, obvezuje i umoljava čitatelje, autore, prevoditelje, izdavače, nastavnike, knjižničare, javne institucije, neprofitne *organizacije i privatni sektor* da svake godine na taj dan *promiču knjigu, čitanje i izdavaštvo, uz zaštitu autorskih prava*.

Sabor Republike Hrvatske 1996. godine, samo godinu dana poslije UNESCO-ve odluke, donosi odluku da se 22. travanj obilježava kao Dan hrvatske knjige. Datum nije odabran slučajno. Naime, na taj dan davne 1501. godine otac hrvatske književnosti Marko Marulić završio je Juditu, djelo koje ga je proslavilo. Marulićeva Judita je biblijsko-vergilijanski umjetnički ep napisan hrvatskim jezikom kroz koji autor potiče hrvatski narod na osnaživanje i ustrajnost u borbi protiv Osmanlija što je vidljivo iz samog naslova djela *Libar Marka Marulića Splićanina u kom se uzdrži historija svete udovice Judit u vrsih harvacki složena* (Cijeli naslov djela u originalu gotovo je dvostruko veći i sastoji se od čak 32 riječi). Na taj dan 1900. godine utemeljeno je i Društvo hrvatskih književnika. Društvo koje već 120 godina neumorno, unatoč teškim razdobljima u svojoj prošlosti, skrbi o očuvanju hrvatskog i europskog identiteta stvorenog upravo na temeljima Marulićeva umjetničkog rada i dosega u književnosti na materinjem hrvatskom jeziku. Isto Društvo već sljedeće, 1901. godine potiče veliku i svečanu proslavu 400. obljetnice Marulićeve *Judite* i hrvatskog pjesništva koja je održana u Zagrebu i Splitu, a s oduševljenjem ju je dočekao cjelokupni hrvatski narod. Moramo ovdje spomenuti, kada je o Maruliću, ocu hrvatske književnosti riječ i ovogodišnji sramotni čin, ne samo Matice srpske iz Novog Sada koja je u svojoj ediciji *Deset vekova srpske književ-*

nosti objavila Marulićeva djela nego i dijela srpskih akademika (Glavni urednik predmetne biblioteke je srpski akademik Miro Vuksanović, a urednica knjige akademikinja Zlata Bojović, voditeljica Odjeljenja jezika i književnosti SANU). Taj je čin izazvao proteklih dana niz osuda u hrvatskoj javnosti (Matica hrvatska, Hrvatsko kulturno vijeće,...) i sigurno će, kao ne prvi takav u novijoj povijesti hrvatsko-srpskih odnosa (dubrovačka književnost), dugoročno utjecati na kulturnu suradnju Hrvata i Srba u budućnosti.

Od 1997. godine Društvo hrvatskih književnika pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture Republike Hrvatske u kontinuitetu dodjeljuje godišnje nagrade Dana hrvatske knjige:

- *Judita* – nagrada za najbolju hrvatsku knjigu ili studiju o hrvatskoj književnoj baštini,
- *Davidias* – za najbolji prijevod djela iz hrvatske književne baštine na strane jezike ili najbolju knjigu, odnosno studiju inozemnog kroatista o hrvatskoj književnoj baštini i
- *Slavić* – za najbolji autorski knjigom objavljeni prvijenac.

Inicijativa Zajednice nakladnika i knjižara Hrvatske gospodarske komore i udruge Knjižni blok na objedinjavanju ovih značajnih manifestacija Dana hrvatske knjige i Svjetskog dana knjige i autorskih prava kroz organizaciju manifestacije Svjetske noći knjige 23. travnja pokrenuta je 2012. godine uz organizacijsku podršku Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu, Knjižnica grada Zagreba, Udruge za zaštitu prava nakladnika – ZANA te portala za knjigu i kulturu Moderna vremena Info. Ciljevi organizacije Noći knjige su:

- obilježavanje Svjetskog dana knjige i autorskih prava te Dana hrvatske knjige,
- promicanje knjige, kulture čitanja, prevođenja, izdavaštva, knjižnica, autora i čitatelja,
- povezivanje institucija, organizacija, neprofitnih i interesnih skupina te tvrtki koje se bave knjigom u svrhu promicanja knjige i kulture čitanja,
- poboljšanje suradnje knjižara, nakladnika, medija i državnih institucija te otvaranje dijaloga između književne produkcije i publike,

- organizacija javnih tribina, okruglih stolova i rasprava koje bi poticale na međusobni dijalog u rješavanju problema statusa knjige, autora, prevoditelja, izdavača i knjižnica,
- povezivanje lokalnih zajednica.

Programom Noći knjige, kroz realizaciju različitih događanja (književni susreti, predstavljanja, sniženja i popusti, besplatna učlanjenja i dr.) 23. travnja od 18 sati do jedan sat iza ponoći sljedećeg dana u prostorima knjižnica, knjižara, škola, klubova, a od 2014. i bolnica i zatvora organizatori populariziraju i potenciraju navedene ciljeve manifestacije.

Velika zasluga u organizaciji, promociji i popularizaciji ovih događanja pored književnika pripada i knjižničarima kao javnim zagovarateljima knjige i čitanja te se ovogodišnje, kao ni prošlogodišnje manifestacije slavija knjige ne mogu ne promatrati kroz još jednu važnu obljetnicu našega naroda – 1600. obljetnica smrti sv. Jeronima, zaštitnika knjižničara. Uz knjižničare, sv. Jeronim je i zaštitnik prevoditelja, učitelja, studenata, isposnika i slabovidnih i zaštitnik Dalmacije čiji spomendan slavimo 30. rujna. Naime, Sveti Jeronim (grč.: Εὐσέβιος Σωφρόνιος Ἱερόνυμος, lat.: Eusebius Sophronius Hieronymus; Stridon, oko 347. - Betlehem, 30. rujna 420.), kršćanski svetac, crkveni naučavatelj, crkveni otac, teolog, filozof, bibličar i jezikoslovac, *naše gore list*, rođen je u Stridonu (Stridonama), na granici između rimskih provincija Dalmacije i Panonije. Ne zna se točno gdje se nalazio Stridon (Kninska krajina, Grahovo polje u BiH, Trsat, Ilirska Bistrica u Sloveniji ili u Međimurju). Mnogi hrvatski pisci, pa i Marulić, kao i poznati arheolog don Frane Bulić ponose se Jeronimovim Dalmatinskim porijeklom iako se on sam nikada nije nazvao Dalmatincem, a simpatična uzrečica koja mu se pripisuje: *oprosti mi Gospodine jer sam Dalmatina*, vjerojatno je apokrifnog podrijetla i nema uporišta niti u jednom njegovom spisu. Zbog njegovog zemljopisnog porijekla naš hrvatski narod Jeronima, unatoč bitno kasnijem doseljavanju na zajedničke nam prostore, doživljava kao svojega. Štuje ga i posvećuje mu brojne crkve i kapele, a Papinski hrvatski zavod u Rimu, ustanova za život i rad naših svećenika i hodočasnika, također je imenovan po *našem Jeri* kao *Pontificium Collegium Croaticum Sancti Hieronymi*.

Njegova erudicija i polihistorička naobrazba (Studirao je u Rimu, Trieru i Akvileji.), iskustvo različitih kultura koje je stekao kroz mnoga putovanja, kao i monaška skromnost i vrijedna intelektualna ostavština učinili su ga poznatim u cijelom svijetu. Zadužio je i našu generaciju ostavivši nam u nasljeđe cijeli

niz prijevoda i komentara biblijskih tekstova, teoloških rasprava,... Najvrjedniji dio ostavštine s kojim je zadužio cijeli zapadno-kršćanski svijet svakako je Jeronimov latinski prijevod Biblije (*Vulgata*) – Biblije kakvu i danas poznamo. Zbog njegovih iznimnih zasluga stekao je veliki ugled već za života i mnogi njegovi suvremenici u njemu su vidjeli sljedećeg papu no Jeronim nakon smrti pape Damaza odlazi u Betlehem gdje osniva muški samostan. U njegovoj tišini Jeronim slijedećih trideset godina neumoljivo radi na području književnosti i znanosti, sve do svoje smrti 30. rujna 420. godine. Njegovo *dalmatinsko podrijetlo*, njegova ostavština, legende o njemu kao i višestoljetni utjecaj na zapadnu kulturu zaslužuje posebnu pažnju u ovom jubilarnom vremenu što je prepoznala i crkvena i znanstvena javnost u Hrvatskoj. U organizaciji Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, zajedno s Mađarskom akademijom znanosti, a uz financijsku pomoć njemačke fondacije Fritz Thyssen Stiftung, organiziran je znanstveni skup o svetom Jeronimu prigodom 1600. obljetnice njegove smrti koji je održan u Zagrebu 24. i 25. listopada 2019. godine.

Doista, današnju generaciju Hrvata treba radovati ovogodišnja po mnogom čemu jedinstvena mogućnost proslave Dana hrvatske knjige i Svjetskog dana knjige i autorskih prava u okvirima svetojeronimskog jubileja, proslave s posebnim pogledom na dugu književnu tradiciju na materinskom jeziku. Trebamo se sjetiti kako je i latinski jezik, jezik Hrvata. Uz njegovu pomoć Hrvati su sačuvali i vlastiti materinski hrvatski jezik i identitet od pokušaja prisilne germanizacije i mađarizacije, a njegovu nam je standardizaciju među ostalim u *Vulgati* kodificirao i naš *Jere*.

Pravila čitateljskog društva u Bickom selu

§ 1.

Ime i. sjedište društva.

Društvo je ime "Hrvatska narodna čitaonica", a sjedište mu je u Bickom selu.

§ 2.

Swth društva.

Swth je društvo: sinenj obrazovanosti među svojim članovima, podupiranje narodne književnosti i njižovane društvenosti.

Članovi se sa čitanej publicke, beletrističke i stručne časopise i knjige, prisređivat se poučna predavanja i zabave.

§ 3.

Dohodci

Dohodci društva jesu:

1. prinosi članova; 2. darovi i zapisi; 3. prihodi od zabava, prisređeni u društvene svrhe.

§ 4.

Članovi društva

Članovi su društva: a) redovni; b) utemeljitelj; c) podpomajući; d) počasnj.

Redovnim članom utemeljiteljem i podpomajućim može postati svaka neporočna osoba, katini korporacije, udruge zavodi i t. d.

Počasnj članove imenuje i glašava skupština na predlog upravnog odbora radi osobitih zaslug. ~~na~~ proinjlovih ka oas društvo.

O primanju redovitih i podpomajućih članova te utemeljitelja, odlučuje upravni odbor, koj nije dužan navesti razloga, kako koga u društvo ne prima.

§ 5.

Prava članova

Pravo izbora i pravo odlučujućeg glasa u glavnoj skupštini imaju samo članovi redovni i utemeljitelj.

Ilija Maoduš, novinar i publicist, Udruga povjesničara i baštinika
zavičajne starine Slavonije, Baranje i Srijema
ilija1946@gmail.com

HRVATSKA NARODNA ČITAONICA BICKO SELO 1920. – 2020.

Narodne čitaonice Brodskog Posavlja dio su naše prošlosti, a time i dio slavonske i hrvatske povijesti koju treba istražiti i zabilježiti. Osjećamo se odgovornima sačuvati uspomenu na sve ono za što se naš narod borio i danas to čini, a čitaonice su bile predmet dugoročnih težnji. Od 1838. do 1920. osnovano je približno 180 čitaonica, od kojih je monografski obrađen samo manji dio. Istražujući povijest Bickog Sela naišao sam u Državnom arhivu u Zagrebu na samo jedan podatak vezan uz osnivanje narodne čitaonice u Bickom Selu. I to je dovoljno za početak prikupljanja građe, jer se kroz rad čitaonice najbolje zrcali istina o Bickom Selu. Odlukom kraljevske hrvatsko-slavonske zemaljske vlade i povjereništva za unutarnje poslove, broj 15235 od 21. travnja 1920. registrirana je Hrvatska narodna čitaonica u Bickom Selu. Osnivači čitaonice bili su: Josip B. (učitelj), Petar Pleše, B. Beraković, Gjuro Fischler, Mato Bogdanović i Mato Čakmazović. Tom prilikom određena su i čitaonička pravila društva u 16 točaka.

Obilježavajući ovim skupom, među ostalim, na simboličan način i stotu godišnjicu Hrvatske narodne čitaonice u Bickom Selu nužno je ponešto reći o velikom značaju čitaonica u to doba. Njihovo otvaranje vezano je uz začetke ilirskog pokreta. Prve čitaonice u Hrvatskoj otvorene su 1838. u Zagrebu, Karlovcu i Varaždinu, a potom u Osijeku, Požegi, Županji i Vinkovcima. Nakon ukidanja Vojne granice otvaraju se čitaonice u Oriovcu, Babinoj Gredi, Vrpolju, Rušćici, Slavanskom Šamcu, Velikoj Kapanici i drugim selima Brodskog Posavlja.

Iako je čitaonica u Bickom Selu otvorena tek 80 godina poslije prvoosnovane u Zagrebu, i ona je nastala kao odjek narodnog preporoda. Veliki raspon godina unutar kojih se otvaraju narodne čitaonice posljedica je i dugogodišnje rascjepkanosti Hrvatske na Kraljevinu Hrvatsku i Vojnu krajinu u čijem je sastavu bio i Brod na Savi.

Postojanje Hrvatske narodne čitaonice u Bickom Selu treba tek istražiti. Nažalost, ne postoji sačuvana dokumentacija, nema sačuvane knjige s pečatom čitaonice, a nije sačuvana ni u sjećanju najstarijih živućih mještana. Nema podataka o broju članova čitaonice, građi koju su čitali, posudbi časopisa i knjiga, lokaciji čitaonice i aktivnostima koje su se provodile. Pučka škola u Bickom Selu otvorena je daleke 1908. Već 1911., zahvaljujući tadašnjem svećeniku župe Garčin Iliji Jagodiću, učlanila se u Katoličko društvo sv. Jeronima. Škola je bila pretplaćena na više časopisa i novina čiji su sadržaji bili dio nastavnog programa, a knjige i časopisi čitali su i mještani. Zbog svega spomenutog, posao budućih istraživača pri rekonstruiranju rada narodne čitaonice bit će zahtjevan i dodatno otežan spoznajom o vremenu u kojemu su se još uvijek *liječile rane* Prvoga svjetskog rata, koji nije zaobišao ni Bicko Selo. Nakon toga, slijede velika politička previranja, sve do Drugog svjetskog rata, a unutar tih nesretnih vremena moguće je da su definitivno uništeni i najmanji tragovi postojanja i djelovanja Hrvatske narodne čitaonice u Bickom Selu. Ovim skupom, bilježimo barem stogodišnjicu osnivanja Hrvatske narodne čitaonice u Bickom Selu.

Obljetnica Hrvatske narodne čitaonice u Bickom Selu bila je i povod da porazgovaramo i osvježimo sjećanja na Valentina Benošića, hrvatskog pjesnika koji je upravo ovdje, kako je napisao, proživio najljepše godine svoga života. Zgrada koja se naslanja neposredno uz prostor gdje se održava ovaj skup bila je osnovna škola koju je pohađao (a i danas je u funkciji), a u neposrednoj blizini je i kuća njegove majke, djeda i bake koji su ga odgojili.

Duznosti članova.

Redovni i dopunjavaci, kad pristupe u društvo imaju platiti u priručnu u iznosu od 1 K, a osim toga dužni su platiti se dobitku godišnju članarinu od 24 K, a dopunjavaci godišnju članarinu od 12 K, i to ili najednokrat ili u mjesečnim (ili drugo dišnjim) jednakim strocima unaprijed.

Utemeljitelj, smadu era pristupa platiti u društvenu blagajnu potku od 100 K na jedanput ili u 10 jednakih mjesečnih obroka, što u tom potku ne isplati cijelu svotu, prestaje biti članom utemeljiteljem, a dole uplaceni iznosi smatraju se darom društvu.

Pravni članovi nisu dužni platiti punice.

Oni su članovi dužni čuvati čast i ugled društva, pokoravati se zaključcima glavne skupštine i upravnoj odboru, te prema svojim obavezama unapređivati društvenu potku.

Prestanak članstva.

Članstvo prestaje:

a) dobrovoljnim ispisom. Isto veli iz društva ispisati, dužan je to čini mjesec dana prije završetka godine upravnom odboru prijaviti, što u tom potku ne prijavio svoj ispis, smatrat će se članom i ra sljedeću godinu, te će imati ra cijelu tu godinu članarinu uplativati.

Odsutnjem iz mjesta prestaje članstvo samom, ako dolični ne izjavi, da i nadalje veli ostati članom društva.

b) isključenjem. Upravni odbor može člana iz društva isključiti: 1. ako uprkos poročenju spomenavara ne udovoljava svojim dužnostima; 2. ako dobio paradi proti interesima društva; 3. ako svojim ponašanjem izgubi čast i štraznje u javnosti. Isti odluci upravnoj odbora pripada isključenom člamu pravo pristieke na glavnu skupštinu.

Isključeni i isključenim člamo, gube sva prava prema društvu, a kasnati njihovi primoci mogu se sudskim putem uljerati.

Upravni odbor

Društvene poslove vodi upravni odbor, u koji spadaju: predsjednik, podpredsjednik, tajnik, blagajnik i 3 odborsnika.

Predsjednik i ostale članove bira glavna skupština, a podpredsjednik, tajnik i blagajnik bira upravni odbor sam izmetu sebe.

Dr. sc. Vlasta Markasović, prof. hrv. jezika i književnosti,
Ekonomska i trgovačka škola Ivana Domca, Vinkovci
vlasta.markasovic@gmail.com

LIKOVNI ŠOKICA U DJELU MARE ŠVEL-GAMIRŠEK

Sažetak:

Mara Švel-Gamiršek (Srijemska Mitrovica, 1900. – Zagreb, 1975.) tematizirala je, među ostalim, u svom književnom opusu Slavoniju i Šokadiju. Posebnu pozornost u svojim djelima posvetila je ženskim likovima pa tako i likovima Šokica u određenom povijesnom vremenu, koje obuhvaća razdoblje od 1870. do II. svj. rata. U ovom članku zamjećuje se da je mizanscena njenih proza multietnička Šokadija, ali su glavni likovi uglavnom Šokci. Pozornost se pridaje likovima Šokica, koje autorica promatra na razmeđu između patrijarhalnog i zadružnog načina života i novih prilika. Tekstualna analiza iznalazi kako se lik Šokice oblikuje s obzirom na poslove i marljivost, poslušnost obiteljskim autoritetima s naglaskom na problem ugovorenih brakova, pitanje ženstva i materinstva (nezakonito materinstvo, odnos prema trudnoći, pobačaj), religioznost (uloga vjere u životu žene, marijanski kult u šokačkih žena), tjelesni i psihološki portret Šokice (radne obveze, neemancipiranost, psihološke i tjelesne karakteristike).

Ključne riječi: likovi Šokica, patrijarhat, ženstvo, materinstvo, religioznost, psihološki portret

I. Uvod

Mara Švel, rođena 1900. godine u Srijemskoj Mitrovici pojavila se u književnosti pjesmama, ali prvo veće prozno djelo objavljeno joj je tek u 40. godini. Bila je to zbirka pripovijedaka koju je nasloвила Šuma i Šokci, opredjeljujući se tada tematski za prostor Slavonije i posebice šokački etnos. To su primijetili i njezini prvi kritičari i povjesničari književnosti pa ju je vinkovački pjesnik i kritičar Vladimir Kovačić nazvao šokačkom Selmom Lagerlöf, autoricom koja *zadire zato u glavno pitanje slavonskog šokačkog života* i nastavljačicom regionalne tematike M. A. Reljkovića i Josipa Kozarca. Epitet šokačka podrazumijeva

tematiziranje šokaštva, a ne podrijetlo jer autorica nije bila pripadnica šokačkoga etnosa.

Mara Švel se i sama, posredno, u svojim djelima etiketirala regionalno orijentiranom i baštinicom zavičajne književne tradicije. U zapisu *Tragom Josipa Kozarca* izrijekom koristi termin šokaštvo, a etnik Šokac i Šokadija rabi vrlo često u svojim djelima. Doživjevši književno-povijesnu rehabilitaciju i ozbiljnije nastojanje oko određivanja njezina mjesta u nacionalnom književnom korpusu, Mara Švel je uvrštena i u noviju hrvatsku književnu povijest Dubravka Jelčića, o njoj je održan znanstveni kolokvij u Drenovcima 1997., a uvrštena je i u regionalnu povijest hrvatske književnosti *Slavonski tekst hrvatske književnosti* (MH 2003.) G. Rema i H. Sablić Tomić. Sama je autorica u jednom razgovoru 1970. izjavila:

Bilo mi je teško, jer kao šokačka književnica nisam imala prilike ništa objavljivati još od 1953. godine kad sam se javljala novelama u listu *Žena u borbi* i u *Kolu* MH. Tada je izašlo svega 8 mojih novela, a od tada se u literarnom ukusu i štošta izmijenilo,

a obrazlažući u istom razgovoru što je prema njenom mišljenju razlog natječaja za djelo sa šokačkom tematikom objavljenog u osječkoj *Reviji* tih godina na kojemu je pobijedila romanom *Ovim šorom jagodo*, navela je da je razlog bio *Da se ispuni praznina, poratna, koja je nastala u hrvatskoj prozi što se tiče tog terena*.¹

Slavonski prostor, kao izrazito ruralni, doživio je poslije II. svj. rata znatne socijalne, ekonomske i političke mijene. U vremenu kada je vladajuća politika zagovarala sovjetske privredne modele, kada su nacionalizirani privatni posjedi i slavonski seljaci proglašavani kulacima, za koje nema mjesta u koncepcijama industrijalizacije i stvaranja tzv. radničke klase, naravno da književno-povjesničarska i književno-kritičarska elita nije željela promovirati autore koji pišu na temu slavonskoga sela i seljaštva. To je samo jedan od razloga *književno-povijesne šutnje* o Mari Švel. Međutim, autoricu to nije spriječilo pisati o Slavoniji i Šokcima.

Šokadija je njezina najveća tema, ali trijadom prostor – ljudi – povijest kompleksno je obuhvatila niz problema. Sve tri odrednice obrađuje detaljno, u dubinu.

Poznavateljica je slavonskoga **prostora**, s glavnim resursima šumom i zemljom, a to znači divljom i kultiviranom prirodom te relacijama čovjeka pre-

¹ / J. K. // Šokadija: bilten. Zagreb, (1975), str. 10.

ma njoj. Minuciozno opisuje kako je krajolik utjecao na način života, kako se njegova promjena reflektirala na ljude. Nezaboravni su njezini prikazi i opisi slavonske prirode, lova, radova u šumi, raznih poljodjelskih praksi.

Kada je riječ o **ljudima**, većinu glavnih likova njezinih proza čine Šokci, ali autoričina Šokadija je multietnički prostor u kojemu ona portretira i druge etničke manjinske skupine i razna migracijska kretanja. U njezinim se djelima pojavljuju i Francuzi, Židovi, Slovenci, Dalmatinci, Hercegovci, Bosanci, Romi i dr. Najviše nastoji pokazati mentalitet domicilnog stanovništva jer ga ponajbolje i poznaje, što ostvaruje etnografskim, jezičnim, sociološkim i povijesnim motivima.

Treća je odrednica **povijest** i to regionalna slavonska povijest. Autorica obuhvaća široko razdoblje od 1870-ih do II. svj. rata. Povijest doživljava uglavnom kao tlačiteljicu, Eliadeov teror² koja ometa stabilnu i moguću idiličnu egzistenciju na prirodnim resursima bogatom prostoru.

Svim ovim odrednicama Mara Švel bi se doista mogla smatrati baštinicom književne tradicije, posebice književno-regionalnih interesa J. Kozarca, što je točno, ali slavonski prostor, ljudi i povijest nametali su piscima iz slavonske regije slične tematske interese, što je vidljivo i iz djela I. Kozarca, J. Ivakića, J. Kosora, pa i novijeg autora, pjesnika Vladimira Kovačića.

2. Ženski likovi

U djelu Mare Švel istaknuto mjesto, kao i u opusu Josipa Kozarca, imaju ženski likovi. Autorica im je posvetila čitavu jednu zbirku pripovijedaka nazvavši ju *Portreti nepoznatih žena*, u kojoj je sedam pripovijedaka o šokačkim seoskim, a sedam o gradskim ženama. Autoričino prijateljstvo sa Sidom Košutić, Marijom Jurić-Zagorkom i Zdenkom Jušić-Seunik, objavljivanje u *Hrvatskoj ženi* i *Hrvatskom ženskom listu*³ znakovit je pokazatelj njezine senzibilnosti za žensko pitanje.

Većina Šveličinih ženskih likova, razasutih u ostalim djelima, su šokačke seoske žene. Kritičar Ljubomir Maraković svrstava Šveličinu poetiku u tzv. *mo-*

² Eliade, Mircea stvorio je termin „teror povijesti“, koji se odnosi na neizbježnost negativnog djelovanja povijesnih zbivanja na pojedinca i društvo u cjelini.

³ Lončarević, Juraj. Šokadija u djelu Mare Švel-Gamiršek. // Godišnjak Ogranka Matice hrvatske Vinkovci, 6, 6(1968.), str. 214.

derni objektivizam što znači da ona teži realističkom prikazivanju, logičnom pripovijedanju, sveobuhvatnosti, detaljiziranju i produbljivanju tematike. Takvu je metodu primijenila i prikazujući šokačke žene, koje je mogla izravno promatrati tijekom življenja i boravaka u Vrbanji.

Ponajprije, lik Šokice je u Šveličinim djelima obilježen patrijarhalnim svijetom u kojemu je uloga žene u obitelji i zajednici vrlo strogo određena. Vremenski plan u koji je postavljeno fabuliranje seže sve do 1870-ih, no uglavnom kroz pripovjedačko evociranje kao kontekstualizacija prilika s početka 20. st. Iako se razvojačenje Granice zbilo tih godina (1871.), na vinkovačkom području ona se zadržala sve do 1880. Domicilno stanovništvo trebalo je u vrlo kratkom razdoblju napustiti stoljetnu navadu zadružnog privređivanja i prihvatiti nove uvjete kapitalističke ekonomije, ali i invazivna nastojanja stranaca, kojima je ulazak u Granicu bio do tada na razne načine ograničavan. O srazu domicilnoga šokačkog stanovništva i novonastalih uvjeta na vinkovačkome području pisali su Josip i Ivan Kozarac, Joza Ivakić i Josip Kosor, a Mara Švel je nastavljačica te tematike.

Lik Šokice, također, je u Šveličinim djelima zahvaćen na razmeđu patrijarhalnog zadružnog načina života i novih prilika, stoga se u njemu odražava sva ambivalentnost tadašnje šokačke zajednice.

3. Naslijeđe iz prošlosti

3.1. Poslovi, marljivost

Šokačka seoska žena u obiteljskoj je zadruzi od malena odgajana na poseban način i pripremana za često zahtjevnu ulogu u odrasloj dobi. Što je sve bila njezina dužnost ponajbolje se može saznati iz Lovretičeve etnološke studije *Otok*. Patrijarhalna šokačka žena doista nije imala vremena za predah. Lovretić jedno poglavlje posvećuje zapisivanju ženskih poslova u Šokadiji u koje ubraja proces od sijanja lana do proizvodnje ruha, tkanje, pređenje i bojanje vune, a ti poslovi oduzimaju mnogo vremena: *Ustaje se, kad treba, da se radi. Malo se spava. Žene dočekuju niko doba noći zvrndajući vretenima, a zora ni ne misli da zabili, već predu iznova.*⁴

⁴ Lovretić, Josip. *Otok*. // Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena / uredio Ivan Milčetić. JAZU, Zagreb, 1897.-1918., pretisak. Vinkovci: KIC Privlačica, Vinkovci, 1990. Str. 222.

Lovretić navodi i kuhanje, nošenje jela na njivu, metenje, brigu o živadi, hranjenju stoke, sudjelovanje u žetvi. U drugim poglavljima navodi i niz drugih radova koje su žene morale obavljati, od kupljenja sijena, pomaganja pri vršidbi, vađenju krumpira, poslova u vinogradu i sve poslove u vrtu oko uzgoja povrća i voća te njegove prerade, zatim oko odgoja djece itd.

Već djevojčice su imale svoje dužnosti: metu avliju, čuvaju mladu djecu, vezu. Tako Manda, tek malo poodrasla kći Ive Abramovog iz pripovijetke *Iva Abramov* s ponosom pokazuje pripovjedačici *kako umije vesti vadeći vez iz svoje male vezene torbice*.⁵

Osim kućanskih poslova, kao što su kuhanje i pripremanje zimnice, Šveličine Šokice moraju obavljati poljodjelske radove, ići *na stan*, u žetvu, a ako treba preuzeti i muške poslove. U pripovijetci *Adamčičevi* prikazuje se kako žene pletu uža pri žetvi⁶, a snaha Marga Biskupova preuzima muževljev posao i *ne štedi se u poslu. Ona kočijaši i često s lakoćom obavlja muške poslove: očese konje, istovaruje sijeno, a zna i orati*.⁷

Teških poslova žena nije pošteđena često ni u trudnoći, po porodu ili u bolesti. O takvom ponašanju prema ženama u Šokadiji svjedoče mnogobrojni zapisi. Tako trudna Eva *rukoveda* za mužem Đukom pa kad joj pozli i mora se polja vratiti kući doživljava svekrvin prijekor⁸, a slabost zbog koje je morala napustiti rad doživljava vlastitom sramotom: *Sokoli ona samu sebe jer neće, da oni pomisle, da njoj škodi rad*.⁹

Tek porođena Gena, lik iz romana *Ovim šorom jagodo*, mora zbog nasilnog muža Stanka ići na njivu i dijete koje doji nositi sa sobom, a Ljuba Tomina iz pripovijetke *Mati (Portreti nepoznatih žena)* također se nosi s problemom preopterećenosti radom u polju i skrbi o djeci. Taj lik kao da ilustrira suvremene etnološke i sociološke spoznaje o životu graničarskih žena koje izriče Maja Kožić na temelju izučavanja građe:

Kad je prema raspodjeli poslova mlada majka bila određena za pomoć pri poljodjelskim radovima, nosila je sa sobom u polje i kolijevku s djetetom. Smještala ju je tako da je radeći mogla pratiti svaki dječji pokret i priskočiti

⁵ Švel-Gamiršek Mara. Šuma i Šokci. Vinkovci: KIC Privlačica, 1990. Str. 124.

⁶ Švel-Gamiršek, Mara. n. dj., str. 96.

⁷ Švel-Gamiršek, Mara. n. dj., str. 103.

⁸ Švel-Gamiršek, Mara. n. dj., str. 164.

⁹ Švel-Gamiršek, Mara. n. dj., str. 164.

čim mališan zaplače. Ako je dijete donosila samo u zavežljaju, bez kolijevke, vješala bi ponjavu s dojenčecom o obližnju granu.¹⁰

Međutim, Šokica je pripremljena na zahtjevne dužnosti i izuzetno radišna. Osobito rado obavlja poslove tkanja i ručni rad. Mnoštvo je prekrasnih opisa marljivosti, pa i kreativnosti šokačkih žena. U pripovijetci *Adamčićevi* prisjeća se čiča Stipa zadružnog života:

Žene su morale tkati zimi bijela platna, čvrsta kao koža, za rubine, gaće, skute i oplečke, bake su prele vunu od bijelih i šarenih ovaca, da bude dosta obojaka, a djevojke su sjedjele uz pendžer i svoje sanje vezle u bijele ponjave, na rukave od oplečaka, na marame srca iz kojih cvijeće raste, dvije grane, ako su koga voljele, hrastovo lišće i žirove, ako je dragi u vojsci – golubove, tulipane, bademe.¹¹

Majke ženskoj djeci s radošću pripremaju štafir, tj. dio miraza u rubenini. Zato bolesna Đenka upozorava kćer Adiku *da su ormari puni tkanja i truba i da je to njezino, Adikino, kad nje više ne bude bilo.*¹²

Šokice su u ovome opusu uglavnom bespogovorno marljive, *radenice*, čak i u staračkoj dobi i tako preuzimaju tradicijsku ulogu i zadaće žene u patrijarhalnoj zajednici. Stoički šute i trpe sve napore, često i nemoguće zadaće, npr. istovremeno ići na njivu i biti mlade majke. Tek je nekoliko ženskih likova koji pokušavaju stvoriti novi status. Takva je snaša Terza iz istoimene pripovijetke u zbirci *Portreti nepoznatih žena*, koja na promišljen način postiže oslobođenje od teškoga rada spajajući ga s materijalnom dobrobiti.

3.2. Poslušnost obiteljskim autoritetima

Šveličine Šokice nasljeđuju patrijarhalni moral poslušnosti prema obiteljskim autoritetima. One poštuju majku, oca, a kasnije svekrvu, svekra i suprug. Većinom se potpuno podčinjuju njihovoj volji. Autorica je posebno produbila motiv ugovorenih brakova. Šokačke djevojke su se udavale vrlo mlade, većinom u dobi od 16 do 18 godina, najčešće za majčinog ili očevog izabranika. Takvi brakovi ponekad rezultiraju i sklantom, ali većinom bivaju nesretni. Žene rezigniraju ili potiho pate. Tako je sudbina Kaje iz romana *Ovim šorom jagodo*

¹⁰ Kožić, Maja. Bračni život slavonske graničarske žene u svjetlu suvremenih zapisa. // Etnološka tribina Posebni otisak_PANON, 0 (1982), str. 19.

¹¹ Švel-Gamiršek, Mara. n. dj., str. 84.

¹² Švel-Gamiršek, Mara. n. dj., str. 210.

u potpunosti obilježena ugovorenim udajom. Nakon što je pobacila dijete na nagovor svoje prve ljubavi Kude Stankova, ona je isprošena za Acu Nikoljačića, a Kudin neočekivani povratak s ratišta je potpuno slama te umire nesretna i tuberkulozna.

U pripovijetci *Adamčićevo* Stipa uzima za ženu Pepu Matićevu na majčin prijedlog. U toj pripovijetki gotovo svi su brakovi ugovoreni. Aca odabire Anu Kovačevu za ženu, ali ona ostaje *jednaka, uslužna i vrijedna, no hladna i tuđa*¹³ jer je njezina prva ljubav Iva Stankov oženio drugu, Evu Bartolovu prema volji roditelja. Najdrastičniji je primjer ugovorenog braka retardiranoga Luke i Marge Biskupove, koji utanačuje njegova mati snaša Liza. Posljedica toga braka je da Marga i ne skriva ljubavnike koje prima u svoju komoricu.

U pripovijetci *Iva Abramov* istoimeni lik se mora oženiti djevojkom Marijom Balaškovom, koja je očev izbor, iako voli Genu Lazineu, koju će udati za nevoljenog Icu Ivanova. Utjecaj takvih bračnih pravila je podjednako tragičan za oba bračna druga. Međutim, dok su muškarci u takvoj situaciji većinom aktivni pa ili pronalaze ljubavnice ili odlaze iz takve zajednice, poput Ive Abramova čak u Ameriku, žene su većinom prikazane kao pasivne. One ostaju u braku i trpe, često i pobolijevaju i umiru. Rijetko napuštaju supruga, tek poneke se odlučuju na ljubovanje s drugim, ali tada su, za razliku od muškaraca anatemizirane u zajednici.

Nagovještaj emancipacije javlja se tek u nekoliko likova, poput Marije, koja napušta supruga Ivu Abramovog s drugim muškarcem ili Gene iz romana *Ovim šorom jagodo* koja dobiva crkveni razvod braka. No, takvi su pokušaji najčešće tragični jer se razvedena žena prisiljena odreći svojega djeteta i prepustiti ga suprugu. Marijina djevojčica Manda ostaje u očevoj obitelji i bez majčinskog nadzora moralno posrće upuštajući se u veze s muškarcima, studentom Pavlom Lušcem, Matom Stankovim pa učiteljem Nikolićem, kojemu će roditi i izvanbračno dijete da bi, naposljetku, postala supruga siromašnog alkoholičara Luke Bajinog i povremeno se prostituira u Brčkom.

Motivom ugovorenih brakova Mara Švel načima pitanje ženske emancipacije u seoskoj zajednici. Autorski je komentar čitljiv na fabulativnoj razini i u psihološkom portretiranju. Iako je opservirana sama obitelj proizašla iz ugovorenoga braka i posljedice za sve njezine članove, supružnike i djecu, autorica ipak eksponira upravo ženski tragizam i tako osvjetljava iz ženskoga ugla pro-

¹³ Švel-Gamiršek, Mara. n. dj., str. 91.

blematiku koju je obradio već Josip Kozarac, npr. u pripovijetci *Krčelići neće ljepote*. Autoričina je intencija, očito, ukazati na okoštale društvene modele, koji onemogućuju napredovanje slavonskoga sela. Iako je autoričin stav nedvojbeno kritički, njezina je metoda ipak sociološka i ona uvijek pokušava pronaći razloge određene negativne navade u simbiozi baštinjenih anakronih društvenih modela i aktualne socijalne, osobito ekonomske situacije. Tako se autorica osvrće na, u regionalnoj književnosti izrazito frekventno pitanje obiteljskih zadruga i njihova rasapa s dalekosežnim posljedicama. Kao i u ženskih likova seoskih žena J. Kozarca i Šveličine šokačke žene su se našle u procjepu između zadanih uloga poslušnih kćeri i snaha i nekih novih, samostalnijih za koje nisu pripremljene. Ugovoreni brak je bio naslijede Granice, što potvrđuje M. Kožić:

Prema svjedočanstvu suvremenih izvora brak se u Granici najčešće sklapao dogovorom između roditelja djevojke i momka, a da se pri tom činu nije mnogo pitalo za osjećaje mladih¹⁴.

Već M. A. Relković u *Satiru iliti divjem čoviku* u 18. st. kritizira pojavu ugovorenih brakova. Osuđuje roditelje *koji, ženeći sinove i udajući kćeri, paze u prvom redu na svoje interese, osobito ekonomske, a nimalo se ne binu da li se mladenci vole i da li uopće rado ulaze u bračnu zajednicu*¹⁵ i zgražajući se opominje: *To je ludost, večja se ne može, / sačuvaj nas svemogući Bože!*

Iako su mnogi ženski likovi Šokica zarobljenih u ugovorenim brakovima u ovome opusu slični, autorica je ipak ostvarila nijansirane portrete. Neobrazovane i neemancipirane seoske žene od malena su podvrgnute strogim pravilima zajednice, odnosno onome što Dunja Rihtman-Auguštin prema Levi-Straussu prepoznaje *zamišljenim redom*, tj. *nacrtom ljudskih odnosa i vrednota koje tvore idealnu sliku postojanja određene ljudske grupe*. Međutim, iako u zamišljenom redu zadržanoga, a dodali bismo i post zadržanoga života u Slavoniji, D. Rihtman-Auguštin prepoznaje zajedničku organizaciju rada i raspodjele *te pravo odraslih muškaraca na moć i podređenost žene*¹⁶, ona uviđa i da se *ostvareni red* razlikovao od zamišljenoga. Kao primjer navodi tobožnju raspodjelu poslova u kojoj su žene po rodnim kriterijima predviđene za lakše tjelesne napore, a stvarnost je potvrđivala upravo suprotno. *Ostvareni red* podrazumijeva kolek-

¹⁴ Kožić, Maja. n. dj., str. 16.

¹⁵ Matić, Tomo. Slavonsko selo u djelima hrvatskih pisaca potkraj 18. vijeka. // Iz hrvatske književne baštine / Tomo Matić. Zagreb; Slavonska Požega: Matica hrvatska, 1970. Str. 327.

¹⁶ Rihtman-Auguštin, Dunja. O ženskoj subkulturi u slavonskoj zadruzi. // Etnološka tribina Posebni otisak_PANON, 0 (1982), str. 35-36.

tivno rodno kršenje *zamišljenog reda* ugovorenih brakova, koje se individualizira tek nijansama. Rodno žensko nezadovoljstvo iskazano je različitim postupcima i ponašanjima, od bijega u introvertiranost do preljubništva i moralnog prkosa zajednici promiskuitetnošću, koja je ponekad i potpuno neosvijesteni bijeg u kratkotrajnu iluziju ljubavi.

4. Problem ženstva

Problem ženstva osobito je kompleksan u ovome opusu. Studioznim pristupom Mara Švel prikazuje buđenje ženstva, potajna ašikovanja i ljubovanja u komoricama, adolescentsko neiskustvo i naivnost, odavanje probuđenom erosu, ali i česte tragične posljedice. One su i psihičke i fizičke – nezakonite trudnoće, prva ljubavna razočaranja, koja su često doživotna emocionalna rana radi koje žena više ne može biti sretna u braku.

Šokačka djevojka je u ovim pripovijetkama podložna strasti, ali uvijek vjerna i predana prvoj ljubavi. Ona nije promiskuitetna, a ako i jest, kao Marga, za to postoje valjani razlozi, kao što je nekonzumirani brak, neutaženi libido udovice, poput snaš Terze koja ljubuje sa slugom Ivom ili životno razočaranje mlade Mande Abramove, koju zavodi seoski učitelj i ostavlja s nezakonitim djetetom na prijezir selu.

Ženstvo Mara Švel odmjerava s obzirom na društveni status žene. U sferi tjelesnoga ženstvo je u šokačkoj patrijarhalnoj zajednici izrazito ranjivo. Šveličine Šokice vrlo se brzo zadjevojče i od djevojčica postaju mlade, tjelesno krhke, neotporne majke. Njihova tjelesna stabilnost ugrožena je teškim radom, iscrpljujućim radnim ritmom. Njihovo je tijelo iscrpljeno nespavanjem zbog silnih obveza koje se protežu od kućanskih, majčinskih do ratarskih i stočarskih. Zbog prenaprezanja te žene često obolijevaju od malarije i tuberkuloze, *vodene bolesti* i sl. Često su izložene muškom nasilju, što ostavlja psihičke posljedice. Snaša Franjka iz pripovijetke *Iva Abramov je proštrepala svoj život, nikom se ne tužeći, ni od koga pomoći nije tražila, vjerujući da je sve sudbina, kojoj se ne može nitko oteti jer je prerano svela od straha pred mužem, čiča Markom, snažnim i plećatim, nezadovoljnim i grubim čovjekom*.¹⁷

Ni u psihološkom portretiranju likovi Šokica ne prolaze bolje. Senzibilne su i ranjive. Teško se nose s emocionalnim problemima. Iako autorica veli da

¹⁷ Švel-Gamiršek, Mara. n. dj., str. 112-113.

Šokica, naime, ne zamire na muževljevu grobu *slomljena srca*¹⁸, njezina je podložnost, i tjelesna i psihološka, češće izražena od otpora i osviještenosti. Ženski stoicizam, više je pravilo no iznimka. Ana Bistrina iz romana *Ovim šorom Jagodo* je strpljiva i puna razumijevanja za supruga Acu, slična je i patrijarhalna Eva Matušilova, iz pripovijetke Đuka Ćosić-Ivanov, koja njeguje oboljeloga nevjernoga supruga. Šveličine Šokice grubost života, razočaranja do kojih ih dovode muškarci, iznevjereno povjerenje, uništena čast i ugled te obiteljska maltretiranja vode u depresiju i introvertiranost. Jedini odušak nalaze u radu, osobito u ručnom radu. Ručni rad je polje za ostvarivanje kreativnosti i iskazivanje potisnutog ženstva.

5. Materinstvo

Pitanje materinstva je u ovome opusu osobito osjetljivo jer zadire u sferu ženske tjelesnosti. Jedino u toj sferi žena ponekad donosi samostalne odluke. Autorica propituje odnos tadašnje šokačke žene prema vlastitoj tjelesnosti, osobito u trudnoći. Materinstvo je promatrano u za ženu povoljnim i nepovoljnim životnim situacijama. Nezakonito materinstvo patrijarhalna zajednica doživljava kao teški moralni prekršaj, a majku anatemizira. I same žene nezakonitu trudnoću doživljavaju kao osobnu sramotu.

Odnos prema trudnoći u bračnoj zajednici je dvojak. Žena se rađanjem dokazuje, potvrđuje da je sposobna produžiti potomstvo. Osobito je ponosna, ali i prihvaćena kada rađa muško dijete, koje će produžiti lozu.

Ipak, autorica ne zaobilazi i problem pobačaja. O njemu žena najčešće odlučuje sama, počinja ga u tajnosti, a u braku često na nagovor druge, starije žene, obiteljskog autoriteta, npr. svekrve. Autorica pobačaj prikazuje uvijek kao čin s teškim i tragičnim posljedicama. Takve žene ili više ne mogu roditi ili postaju emocionalno hendikepirane, imaju grižnju savjesti, suočene su s moralnim preispitivanjem, zauvijek postaju nesretne i melankolične. Marga Biskupova se tako zaljubljuje u Francuza Bertranda i pod velikim pritiskom se odlučuje na čedomorstvo pomoću narodnoga lijeka, tajanstvene biljke, što će biti podvrgnuto autorskom komentaru: *Je li možda sama nikla da pomogne utamaniti otmjeno, ali umorno pleme našega naroda Šokce?*¹⁹

¹⁸ Švel-Gamiršek, Mara. *Ovim šorom jagodo*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1975. Str. 76.

¹⁹ Švel-Gamiršek, Mara. n. dj., str. 105.

U često citiranoj rečenici, autoričino je zapažanje nedvojbeno – Šokci su „otmjeno, ali umorno pleme“. Atribuirajući ih tako u kontekstu čedomorstva mlade žene, koja će umrijeti pri tom pokušaju u mukama, autorica sažima svu kompleksnost tog negativnog fenomena i ujedno izriče svoj stav prema kojemu su Šokci u fazi dekadencije.

U skladu sa svojom objektivističkom metodom, autorica donosi i slučajeve pobačaja kao kontracepcijske metode, koje osvjetljuje ponajviše ekonomskim razlozima, strahom od siromaštva u tadašnjim socio-ekonomskim prilikama. Žene se nastoje poštediti teškog rada i nemoći da potomcima ostave dostojan imetak i opremu za život. Iako nema autorskog komentara, on je čitljiv iz afirmativnog prikaza lika Ljube, koja brani svoje pravo na rađanje. Autorica očito promovira rađanje, skrb o djeci i marljivi rad, a u djeci vidi životni smisao.

Temu materinstva Mara Švel je produbila u svim njezinim relacijama s obzirom na šokačku ženu. Trudnoća i materinstvo često joj donose svijest o promjeni vlastitoga tijela, o nestanku djevojačke ljepote i bojazan da će zbog toga izgubiti bračnu stabilnost i doživjeti suprugovu nevjeru. Izvanbračno materinstvo prikazano je kao jedan od najtežih ženskih problema. Ženama se događa ponajprije zbog mladosti, neiskustva, često prijekare obrazovanijih (gradskih) muškaraca, prepuštanja nagonu (opet zbog nedovoljne obrazovanosti i primitivizma).

Materinstvo u braku često je način stjecanja boljeg statusa, ako je dijete željeno, osobito ako je muško. Bračno materinstvo je najčešće i novo opterećenje već preopterećene žene i mnoge obolijevaju i teško se nose s dodatnim obvezama. Poseban je problem i rađanje u zadrugi pa se protiv Ljube, koja stalno rađa bune drugi članovi zbog podjele posla.

Slika Šokadije koju nam nudi Mara Švel kompatibilna je s Lovretićevim etnološkim prikazima. To je slika teškog i neizvjesnog života, osobito za ženu. U napornim tjelesnim poljodjelskim i stočarskim poslovima, žene su prolazile najteže jer su morale biti i domaćice i majke i radnice svakovrskih poslova. Proizvodile su veći dio odjeće za obitelj. Preživljavale su samo najsnažnije *Jer Šokica je uvijek u životu sama! Svi je bešćutno prepuštaju njenoj sudbini.*²⁰ Autorica prikazuje i ekonomske posljedice čestih rađanja, zbog kojih se žene i pod cijenu vlastita života odlučuju na pobačaje. Tako pokazuje složenost te problematike, koja se danas često vezuje uz termin tzv. *bijele kuge*, tj. rađanja samo

²⁰ Lončarević, Juraj. n. dj., str. 219.

jednog djeteta. Taj je problem izrazito kompleksan i još nedovoljno istražen, s obzirom na pojavu, uzroke i trajanje. Dunja Rihtman-Auguštin ga promatra u kontekstu združnoga života i smješta u područje ženske subkulture unutar zadruge. Pri tome navodi kao potvrdu zapis Luke Lukića:

Za sve to ne znaje ljudi. To se radi osim kuća, kod *drugi*, a najžalosnije je, kad mati u tom kćere pomaže i savjet daje; ima taki luda. Sve se to od ljudi taji, a nijedan čoek nije lud da bi reko ženi: Čuješ, ako si zbabna, gledaj kog da dite ugnjavi. To žene same po seb radu.²¹

Šveličino djelo potvrđuje da su pobačaji pripadali ženskoj subkulturi, ali i opovrgava mušku neinformiranost jer, kao što je već navedeno, žene često i na nagovor momaka ili supruga počinjaju pobačaj. Donekle je na to pitanje pokušala odgovoriti M. Kožić:

Zašto su pobačaji i izbjegavanje trudnoće bili tako rašireni baš u Granici, tema je koja sigurno zahtijeva opsežnije razmatranje. Prema suvremenim izvorima uzrok izbjegavanju materinstva u slavonskoj Granici valja prvenstveno potražiti u brakovima sklopljenima bez privole djevojke, zatim u spomenutom dobnome neskladu supruga, ali i u cjelokupnom ustrojstvu zemlje, u činjenici da su mnogi muškarci zbog ratovanja bili godinama odvojeni od svojih žena, a prisutni su oficiri, najčešće neoženjeni, poklonima i obećanjima znali pokolebati vjernost usamljenih žena, koje su onda posljedice takvih veza nastojale ukloniti.²²

Tomo Matić navodi još jedan mogući uzrok pobačaja u Granici navodeći da je graničarska vojna uprava vodila računa o rađanju nezakonite djece

...pa kad bi se doznalo da je koja djevojka ili udovica zaniijela, kumpanija bi je pozvala na preslušavanje, da se utvrdi tko je otac djeteta ili barem da se materi i djetetu još prije porođaja osigura od očeve imovine neka pripomoć. Koliko god je to nastojanje graničarskih vlasti bilo socijalno posve opravdano, nije se dakako kod takovih preslušavanja postupalo osobito obzirno i diskretno, te je često trudna djevojka ili udovica morala pred kumpanijom u detalje odgovarati na pitanja posve intimne naravi.²³

Vjerojatno su takve, prema naravi racionalne navade vojnih vlasti, pospješivale ženinu javnu sramotu i urezale se u pamćenje ženske zajednice kao negativne.

²¹ Rihtman-Auguštin, Dunja. n. dj., str. 38.

²² Kožić, Maja. n. dj., str. 19.

²³ Matić, Tomo. n. dj., str. 326.

Upravo s tih razloga Šveličine Šokice postaju čedomorke. Zbog mladenačkog neiskustva Kaja iz romanu *Ovim šorom jagodo* će zatrudnjeti i na nagovor momka Kude pomoću Ciganke Mileve pobaciti u tajnosti, ali je *Jedna žica na tamburici mladosti prepukla* i ona više nikada neće biti ista. Tješit će se opet u sferi ženske subkulture, ženskim poslovima u vrtu i sl. Đenka iz pripovijetke *Dukati male Adike* se odlučuje na pobačaj iz ekonomskih razloga. Većinom su neželjene trudnoće u Šveličinu djelu motivirane nagonom i emotivnom nezrelošću, a pobačaji strahom od neprihvatanja patrijarhalne zajednice, a tek tada dolaze ekonomski razlozi.

6. Religioznost

Autorica je realistički ocrtala ulogu vjere u životima Šokica. Vjerski život dio je njihove svakodnevice. Odlazak u crkvu na misu nije samo religiozni čin, već ima i svjetovne konotacije. Šokica, s obzirom na dob i status u zajednici ima točno određeno mjesto u crkvi. Tako župnik iz romana *Ovim šorom jagodo* svrstava u red djevojčice koje su se *«podivojčile»*²⁴, a Kaju, kći jedinicu Žave Jerkova imenuje *počimaljkom*, što je posebna čast pa su majke drugih djevojaka ljubomorne i ogovaraju je.

Djevojke za udaju, *cure*, posebno dotjeruju i opremaju, stavljaju im dukate i tako posebno uređene odlaze na misu. Tradicijsko ruho je kod Šokica vrlo precizno, ako ne i strogo određeno za svaku prigodu, pa se one tih pravila drže i pri odijevanju u crkvu, gdje se mora još poštovati i navade odijevanja o određenim blagdanima. Tako na Veliki petak žene u crnini u hrpama grnu u crkvu i pjevaju starinske naricaljke.²⁵ Autorica ih prikazuje u raznim činima pobožnosti, od crkvenih obreda do molitve.

Seoski župnik je autoritet od kojega Šokica, poput snaš Ane iz romana *Ovim šorom, jagodo* traži savjet i pomoć oko nesretnog braka kćeri Gene sa Stankom Marinovim i on ju podrži i ishodi razvod braka u kojemu je Gena trpjela nasilje.

Vjera je ovim ženama bila često i jedina utjeha u životnim nedaćama. Autorica prikazuje naročito razvijen marijanski kult među Šokicama. Molbe Gospi, a posebice zavjetovanja i hodočašća Majci Božjoj Šumanovačkoj navode se u više djela. Jedino Bogorodici otvaraju svoju intimu u potpunosti. Kaja pita:

²⁴ Švel-Gamiršek, Mara. *Ovim šorom jagodo.*, str. 26.

²⁵ Švel-Gamiršek, Mara. *Šuma i Šokci.*, str. 111.

*Zdravo Marijo, milosti puna...Hoću li ozdraviti? ...Pomozi!...Tako mi je teško... Nešto mi pritišće dušu, srce je kao grumen leda...*²⁶

7. Tjelesni i psihološki portret Šokice

Tjelesni opisi šokačkih žena su u djelu Mare Švel realistički. Ona prikazuje i lijepe i neugledne i mlade i stare i krhke i snažne Šokice. Ističe ljepotu zdrave, mlade i dotjerane djevojke, njezinu privlačnost. Njeni ženski likovi najčešće gube tjelesnu privlačnost nakon prvih poroda i teških obiteljskih obveza. Šokice su u njenu opusu vitalne i radišne, poput Ljube, ali i krhke i boležljive. Najviše ih pogađa, čak i usmrćuje malarija i *tižika*, tj. tuberkuloza. Tragično je tuberkuloza odnosila krhka ženska bića. Kaja se boji smrti:

Dobro je znala da joj lijeka nema. Nije jedna od njenih vršnjakinja, pred njenim očima polagano umirala od tuberkuloze te podbukle bolesti koja je harala po njejoj generaciji: Sjećala se Mande Abramove, lijepe crнке, koja je u dvadeset četvrtoj godini zaklopila oči premorena od života i bolesti, pa Adike i Ane Jakšine, živahne, vesele sestrice, koje su povenule po mrazu, pa Eve Deronjine...

Sve su one pile lijekove, čuvale se, umatale i ljeti u vunene marame, klonile se sunca i sjene, pa otišle – zauvijek.²⁷

Šokice su prikazane kao žene koje rade i iznad svojih tjelesnih mogućnosti, što ih često stoji zdravlja.

S obzirom na psihološko portretiranje Šokica također je vidljiva raznolikost psiholoških profila. Svi likovi su individualizirani, iako M. Švel u Čaru noći iz Šume i Šokaca čak govori o tipu žene koja se demoralizira dok joj je muž u vojsci i podaje se ljubavnicima, nazivajući takve žene tipovima *Kozarčeve* *«Tene»* – koje rijetko svršavaju raskajane u poštenom domu, nego umiru od tuberkuloze ili pijanstva.

Neki su psihološki portreti slični, no sudbine su uvijek različite. Ono što povezuje Šveličine djevojke je naivnost i strastvenost, a nakon prvih životnih razočaranja melankolija, bezvoljnost. Njezine Šokice imaju i mane i vrline, ali najčešće nisu dovoljno emancipirane, ne izražavaju svoju volju i podložne su autoritetima. Uloga patrijarhalne žene im često i ne odgovara, ali trpe u svom

²⁶ Švel-Gamiršek, Mara. Ovim šorom Jagodo., str. 58.

²⁷ Švel-Gamiršek, Mara. Ovim šorom Jagodo., str. 60.

nezadovoljstvu. Zato su to često likovi patnica i stradalnica. Duhovno zadovoljstvo se projicira u tjelesnu krhkost i bolest koja ih često stoji života. Većina autoričinih šokačkih žena je, u stvari, emocionalno ranjiva, čak frustrirana i pregažena grubošću života.

Ipak, u ovome se opusu mogu pronaći i dva drukčija i suprotstavljena psihološka profila. Jedan je snaša Terza iz istoimene pripovijetke, a drugi Ljuba iz pripovijetke *Mati*. Snaša Terza se odlučuje suprotstaviti zacrtanoj sudbini proračunatim životnim potezima. Na početku pripovijetke ona je jaki lik, zna što hoće i prikazana je u zadovoljnom ispunjenju svojih životnih namisli. Bogata je udovica i gospodarica, koja ne mora naporno raditi jer mudro upravlja naslijeđem, stečenim proračunatim brakom s mnogo starijim udovcem. Na kraju pripovijetke ona je ipak poražen, slabi lik, nesretna žena, koja je za udobnost žrtvovala svoju mladost i svoju ljubav.

Ljuba je žena koja se stoički nosi sa svim životnim nedaćama, žena kojoj je cilj obitelj i koja, unatoč svim prigovorima u obitelji, svim podmetanjima, želi rađati. U lik Ljube autorica je očito projicirala svoj ideal šokačke seoske žene. Ta bi žena, poput Ljube, trebala zadržati naslijeđa patrijarhalnog morala i odgoja: marljivost, strpljivost, požrtvovnost, pobožnost, poštenje pa i podložnost suprugu, ali bi se donekle trebala emancipirati i izražavati svoju volju. Autorica zagovara produžavanje potomstva i pokazuje model po kojemu velika obitelj može opstati i u nepovoljnim društvenim uvjetima. Životni smisao je u radu i potomstvu, a to potvrđuju i posljednji dijalozi Ive i Adike iz romana *Ovim šorom Jagodo*.

Mara Švel izvrsno je poznavala Šokadiju. Njezina je Šokica tek dio te minuciozne freske. Poznavajući detaljno njezin mentalitet, obrazovanje i navike, ona ju prikazuje kao emotivnu, radišnu, požrtvovnu, ponekad odlučnu, ali i krhku, ranjivu, kada psihički uništena pobolijeva i tjelesno, najčešće od tuberkuloze.

Šveličini su portreti šokačkih seoskih žena vrijedan prilog regionalnoj tematici i ženskom pismu u hrvatskoj književnosti. Upravo zbog mnogo faktografije ti su portreti i građa za etnološka i sociološka izučavanja života seoskih žena u Slavoniji, ali i za studije o utjecaju društvenih mijena na status žene u obitelji i široj društvenoj zajednici. Iz autoričinih portreta Šokica mogu se rekonstruirati mnogi podatci za rodne studije, kojima referiranje na prošlost može bolje osvijetliti današnji status šokačke seoske žene.

Specifičan autoričin pristup građi, ponekad od književnih povjesničara već primijećena teška razlučivost fikcije i faksije,²⁸ ali začim autoreferencijalnosti pridaje, barem za nas Slavonce, ovome djelu posebnu draž. U uvodu romanu *Ovim šorom Jagodo* naslovljenom *Moje djelo i ja*, autorica izražava sukus stvaralaštva: *Slavonija, mladost, radost, tuga i sjećanje*.²⁹

Literatura:

- / J. K. // Šokadija: bilten. Zagreb, (1975).
- Švel-Gamiršek, Mara. Portreti nepoznatih žena. Vinkovci: SN Privlačica, 1992.
- Švel-Gamiršek, Mara. Ovim šorom jagodo. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1975.
- Švel-Gamiršek, Mara. 1990. Šuma i Šokci. Vinkovci: KIC Privlačica, 1990.
- Jelčić, Dubravko. Povijest hrvatske književnosti. Zagreb: Naklada Pavičić, 1997.
- Lončarević, Juraj. Šokadija u književnom djelu Mare Švel-Gamiršek. // Godišnjak Ogranka Matice hrvatske Vinkovci, 6, 6(1968.).
- Lovretić, Josip. Otok. // Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena / uredio Ivan Milčetić. JAZU, Zagreb, 1897.-1918., pretisak. Vinkovci: KIC Privlačica, Vinkovci, 1990.
- Matić, Tomo. Slavonsko selo u djelima hrvatskih pisaca potkraj 18. vijeka. // Iz hrvatske književne baštine / Tomo Matić. Zagreb; Slavonska Požega: Matica hrvatska, 1970.
- Brešić, Vinko. Između fikcije i faksije: Dvije autobiografsko-memoarske novele Mare Švel-Gamiršek. // Mara Švel-Gamiršek : prilozi sa Znanstvenog kolokvija 1997. održanog u sklopu 9. Pjesničkih susreta Drenovci 3.-4. listopada 1997. / uredili Vera Erl i Goran Pavlović. Drenovci: Hrašće, 1998.
- Sablić-Tomić, Helena; Rem, Goran. Slavonski tekst hrvatske književnosti. Zagreb: Matica hrvatska, 2003.
- Rihtman-Auguštin, Dunja. O ženskoj subkulturi u slavonskoj zadruzi. // Etnološka tribina Posebni otisak_PANON, 0 (1982).

²⁸ Brešić, Vinko. Između fikcije i faksije: Dvije autobiografsko-memoarske novele Mare Švel-Gamiršek. // Mara Švel-Gamiršek : prilozi sa Znanstvenog kolokvija 1997. održanog u sklopu 9. Pjesničkih susreta Drenovci 3.-4. listopada 1997. / uredili Vera Erl i Goran Pavlović. Drenovci: Hrašće, 1998. Str. 47.

²⁹ Švel Gamiršek, Mara. Ovim šorom Jagodo., str. 7.

mr.sc. Darija Mataić Agičić, viša knjižničarka,
 Gradska knjižnica Slavonski Brod
 dmataic.agicic@gmail.com

VALENTIN BENOŠIĆ - U DIHOTOMIJI VOLJENJA ŽIVOTA I ČEKANJA SMRTI

Brod ima njegovu prošlost. A Brod je samozaboravljiv. Spretnan u njegovanju kulture tajnosti i kulture prešućivanja. Gotovo nesvjestan kako se čitanjem i s vremenom može obračunati.

A vrijeme je reminiscentno. Spremno posvjedočiti i o *prošlosti jednog nečitanja*¹.

Valentin Benošić, *bespogovorno pjesnički autentičan*², autor je slabe povijesne pozicije. Zavičaj se pobrinuo za zaborav. Književna kritika nije valorizirala njegova lirska ostvarenja. Nema ga u antologijama naše poslijeratne lirike. Ostao je u nagovještaju. I rahlosti svojih godina i stihova.

Javlja se šezdesetih godina³ prošlog stoljeća u provinciji, u gradu na Savi koji nije, kako primjećuje Branka Škalabrin⁴, stvorio kulturnu klimu u kojoj bi mogli živjeti i kulturno stvarati nadareni pojedinci. Pripada brodskom književnom krugu okupljenom oko Dubravka Jelčića, Vladimira Rema, Josipa Godića, Stanislava Geze Milošića, Hinka Zlomislića te slavonskom pjesničkom krugu naslonjenom na Miroslava Slavka Mađera, Boru Pavlovića, Vladimira Rema... pripada životu približenom smrti, svima onima koje su pojele slavonske magle, onima koje zavičaj nije prihvatio, a Zagreb nije primijetio. Onima koji su uspjeli biti i ostati Čovjek i u životu i u poeziji.

Određio ga je njegov neiživljeni život, nepotrošeno sinovstvo i netrajalo očinstvo. Rođen je 9. veljače 1941. u Stružanima. Majka Ana, snaša iz Lackovi-

¹ Rem, Goran. Kao munje u tamnoj noći ili Nadigravanje destruktivnih egzistema u pjesničkom stvaralaštvu Valentina Benošića. // *Lirika / Valentin Benošić*. Vinkovci: Riječ, 2005. Str. 5.

² Rešicki, Delimir. Svaki put kad ponovno umrem. // *I sjena ti je ovdje a ti već u tmni / Valentin Benošić*. Vinkovci: Slavonska naklada Privlačica, 1994. Str. 103-107.

³ Prva pjesma Valentina Benošića objavljena je 1962. u Telegramu, zagrebačkoj književnoj reviji za književnost, umjetnost i kulturu

⁴ Škalabrin, Branka. Slutnja smrti. // *Brodski kalendar* 5, 5(1991), str. 115-117.

ćeve kuće u Bickom Selu, udala se za dvadeset jednogodišnjeg Šimu Benošića. Nakon samo deset mjeseci života u prostoru iz priče o ocu, seoskom brijaču, obitelj se seli u Bicko Selo, a dva mjeseca poslije Valentinova rođenja, otac Šima umire od šokačke sušice ...*na Veliki Petak, / kada je kukao svatko pred raspelom/ i pred kundakom.*⁵ Stružani ostaju samo izvorište genetskih korijena i kazivanje o onome čije mjesto ostaje trajno prazno. Ovaj, nimalo begovićevski i Kozarčev Šima, Valentinov otac, koji ni vojsku odslužio nije (a otišao), umjesto u slavonskoj tradiciji ostavštine njiva, šuma i livada, ostavlja mu tuberkulozu kostiju. Valentin ne živi djetinjstvo prvih koraka i prvih godina. Puže do svoje četvrte godine, prohodava (nakon operacije u Zagrebu) u desetoj godini, a baka ga do trećeg razreda nosi u školu.

Njegovo nebo zacrnjuje se i prije sutona i svaki dan postaje samo potomak patnje. Život se obrušava na tijelo po kojemu bolest šeta od: vida, bubrega, pluća do tumora na mozgu. I sve to u mjerljivom vremenu dvadeset sedam godina. A u međuprostoru tih istih godina, ovaj *na suvoj grani bili cvit*⁶ kao rekonvalescent česti je pacijent bolnica u kojima ga *mukotrpnji pokušaji liječenja prate i stigmatiziraju na posve konkretan način*⁷, a cijeli njegov bljeskoviti život postaje vrijeme u kojemu snovi prestaju kad doznamo da sanjamo. Zaprepaste se jave, jer *iz snova se kote pauci*⁸.

Valentin se odriče sanjanja godina. Sanja dane. I u tim danima poezija mu ne zaustavlja bolest, ali mu život čini podnošljivim. Pisanje postaje jače i od koristi i od razuma. Nasušna potreba. Svijest o kratkotrajnosti uobličuje u stihove i oni postaju *...vodilja kroz svetu bitku života*⁹. Piše u stvaralačkoj groznici sve do zadnjeg trenutka. I to mu je čista i jedina radost života. Ruši stereotipe o patniku, nesretniku, bolesniku i pjesniku, jer u bitci života i neživota intenzivno živi i grčevito traje u sudbinskom prostoru između izvjesnosti i neizvjesnosti. Raspolučen u svoja dva Ja. Ja pjesnik i Ja: odbornik Skupštine općine Slavonski Brod, osnivač Škole za život u Sibiru, tajnik Ogranka Matice hrvatske, voditelj Narodnog sveučilišta, apsolvant na Pedagoškoj akademiji u Brodu... suradnik osječke *Revije*, vinkovačkog *Godišnjaka MH*, *Telegrama*, *Brodskog lista*, *Slavon-*

⁵ Benošić, Valentin. *Lirika*. Vinkovci: Riječ, 2005. Str. 96.

⁶ Škoro, Miroslav...[et al.], *Nemoj me zaboravit*. // *Glazbena fjera : Split 04 : super 14 / [razni izvođači]*. Zagreb: Croatia records ; Split: GIS-Skalinada, 2004. [CD]

⁷ Rešicki, Delimir. Valentin Benošić. // *Slavonski narodni kalendar Čiča Grge Grgina 2002., 41(2001)*, str. 54.

⁸ Benošić, Valentin. n. dj., str. 124.

⁹ Benošić, Valentin. n. dj., str. 127.

skog narodnog kalendara, Posavkih tokova, Novosti, Glasa Slavonije, Republike... suprug dviju žena i otac dvojice sinova... Bezbrižni svirač samo u tragovima, u svojoj neobjavljenoj početničkoj knjizi... sanjar i čovjekoljub... istinski uvjeren u dobrotu ljudi, i više nego li oni to zaslužuju¹⁰...prepoznavatelj makova u polju žita, dušom lijepih ljudi, ali i drugačijih... istinski blizak pokloniku umjetnosti i umjetniku, stvoru bola, srca i nade...¹¹.

Pjesnik je on tužaljke za zdravim, punim, a neostvarenim životom. Sljednik u nizu prerano okićenog književnog groblja. A niz je dug i predug. I u njemu, kao u *Kolajni*, nanizale se mladenačke godine onih koji, samo na trenutak, zastadoše na zemlji. Na bezdanom putu izgubiše se: Josip Puszta (umro s 21 godinom), Đuro Sudeta (umro s 24 godine), Janko Polić Kamov (umro s 24 godine), Ivan Kozarac (umro s 25 godina), Antun Branko Šimić (umro s 27 godina), Fran Galović (umro s 27 godina), Milan Vrbanić (umro s 29 godina), Nikola Tordinac (umro s 30 godina), Ivo Kozarčanin (umro s 30 godina), Ivan Goran Kovačić (umro s 30 godina), Hinko Zlomislić (umro s 33 godine), Luka Botić (umro s 33 godine), Vladimir Vidrić (umro s 34 godine), Ante Kovačić (umro s 35 godina), Antun Nemčić (umro s 36 godina), Stanko Vraz (umro sa 41 godinom), Antun Gustav Matoš (umro sa 41 godinom), Silvije Strahimir Kranjčević (umro sa 43 godine)... Sve njih, zalutale u prostor Čovjeka budit će zora što svanuti neće nikada¹² i bit će oni svijet koji pjeva kad plače/ i ljubi kad umire.¹³... oni koji su izvan tamnice općeg ljudskog ludila i koji svojim životom osvjetljavaju dio zaboravljivog prostora i vremena... jahači nebeskih krajobraza... stoznačje istog, u kojemu je popudbina, onaj posljednji sakrament – Riječ.

¹⁰ Otpušten je s posla zbog vrlo sumnjivih motiva; egzistencijalno ugrožen, s dvoje male djece, bez pomoći i razumijevanja sredine sam je (uglavnom) osigurao sredstva za svoje zbirke pjesama (i onu posthumno objavljenu); svojevrsni apel kojim traži neku vrstu predujma za izdavanje zbirke nazvan je prosjačenjem nedostojnim čovjeka.

¹¹ Benošićeva posveta u knjizi poklonjenoj profesorici likovne kulture i brodskoj/hrvatskoj slikarici Đurđi Vilagoš: *Dragoj i poštovanoj prijateljici Đurđi Vilagoš (...)* da vjeruje da je ljubiti isto što i privikavati se na umiranje, da vjeruje da je težak život nas umjetnika i ostalih propalica, *S puno srca, Tvoj Valentin (Đurđa Vilagoš i Valentin Benošić radili su zajedno, jedno kratko vrijeme, u OŠ „Ivana Brlić-Mažuranić“)*

¹² Benošić, Valentin. n. dj., str. 93.

¹³ Benošić, Valentin. n. dj., str. 47.

Benošić književno djeluje¹⁴ nepunih deset godina. Objavio je stotinjak pjesama, a ostavština¹⁵ su mu četiri zbirke: *Sanatorij* (1964.), *Ponoćne ruže* (1966.), *Odavde do smrti* (1967.) i *U okovima* (1969.). Sve ih drži na okupu neizvjesnost kao inspirativna stvaralačka snaga i svijest o kratkotrajnosti. U zbirci *Sanatorij*¹⁶ autor određuje granice svog cjelokupnog pjesničkog *grunta*. U lirskim (uglavnom) minijaturama otvaraju se prostori nokturalnih, epitafnih stihova, liranata, u kojima pjesnik, u teško obuhvatljivoj blizini svojih refleksija, stoji između svakodnevnice i poezije. *Ponoćne ruže*¹⁷ izvode stihove o jedinoj životnopatničkoj sugovornici Benošićeve poezije: o majci. U tišini slavonskog sela i uznemirenosti lirskog subjekta ljubav kao os života ide k poeziji. Zbirka *Odavde do smrti*¹⁸ refleksija je o spoznaji: nema se vremena. Valentin u njoj u *prezentu živi mučnu uspomenu*¹⁹. Posthumno objavljena zbirka *U okovima*²⁰ (u potpunosti priređena za života), životno vitalistički izabran je koloplet koji se, samo još snažnije, veže uz osnovno uže Valentinova stvaralaštva – uz smrt.

Bolest u stvarnom životu prerano ga je sjedinila sa smrću u poeziji. Njegov pjesnički izričaj nužno je čitati kao pismo iskustva egzistencije u kojemu je smrt intenzivni spiritus movens. I ovo je često onaj ponorni trenutak kada se, umjesto nastavka priče o Benošiću, stavi zarez i u priču uđe Antun Branko Šimić. Život sam ne može pobjeći od komparacije, a i poezija je dio života. U sporadičnom spominjanju Benošića, neki će u njegovu stvaralaštvu prepoznati *tragove motivsko-tematskog toposa kako formom pjesničkog ostvaraja tako i metafizičkim i transcendentalnim iskustvima*²¹ ovog pjesnika *križa i krika*, drinovačkog sina i onoga koji je počeo s preobrazbom naše književnosti. Bio bi Benošić onda: Šimić pola stoljeća poslije. Po sličnosti životne sudbine mogli su se sresti. Po nijansiranom nemiru kojim komuniciraju sa smrću, mogli su. Jer, obojica su i po pjesničkom izričaju i tipografiji uspostavili u odnosu pre-

¹⁴ Stipić, Ivan; Grubanović, Mirna; Mataić Agičić, Darija. Leksikon Brodskih pisaca. Zagreb: Društvo hrvatskih književnika; Slavonski Brod: Gradska knjižnica Slavonski Brod, 2016., str. 41.

¹⁵ Stipić, Ivan; Grubanović, Mirna; Mataić Agičić, Darija. *Isto*.

¹⁶ Zbirka sadrži 14 pjesama nastalih u lječilištu Klenovnik

¹⁷ Zbirka sadrži 25 pjesama

¹⁸ Zbirka sadrži 20 pjesama

¹⁹ Benošić, Valentin. n. dj., str. 13.

²⁰ Zbirka sadrži 33 pjesme

²¹ Sablić-Tomić, Helena; Rem, Goran. Slavonski tekst hrvatske književnosti. Zagreb: Matica hrvatska, 2003., str. 353.

ma smrti ljudska mjerila: mjerilo nemoći i moći, mjerilo ljudskog saznanja i ljudskog srca. U Benošićevu pjevu vlastitog tijela osobne patnje: mrtve su minute, mrtav je klas, i klavir, i krhotine, i krošnje, i nade *a daleke zore/ tiho pjevaju odlaske*²². I tu je Benošić na Šimićevom stihopisnom tragu. Lirski subjekt gotovo telegrafskim stilom, onako avangardistički (ali pola stoljeća kasnije), progovara u ime zajednice svih (pjesnika) bolesnika, onih tihih *samostanaca bez Boga*²³. Mi pjesnici i Mi bolesnici. Pritajena sugestivna patnja, iskrena bol stihova, riječ u funkciji smisla, spoznaja nestanka, san koji se grozi buđenja, lament za vremenom kojega nema, vrisak ljubavne sreće, nanos čežnje, krik, krv, ruže i to ne crvene nego ponoćne, stvalački je fluid unutar kojega *kapke/ bolesne od života/ sklapam*²⁴. U dihotomiji voljenja života i čekanja smrti matrice su njegove opusne osjetljivosti.

Slavonski je on Sudeta dok luta *Osamljenim stazama*²⁵ i miri se s nepobitnošću spoznavanja u kojemu *Poznavati granice isto je što i znati/ gdje tvoj je početak,/ a gdje kraj*²⁶. Nepobitnost koju se ne može prešutjeti jest šifriranost njihova određenja: TBC-27, TBC-27, TBC-24. Probiti šifru Benošić - Šimić - Sudeta začilo bi: spojiti bolest i godinu smrti. Duboko ljudski značilo bi: nakloniti se bolesti i priznati joj: Pobjedila si!

Ali priča može ići i drugačije... i onda Tadijanović postane silnica koja približi ovu dvojicu prostorom u temu zadana pjesnika. A šifriranost njihova određenja postane: Slavonija 27 - 102. Slavoničnost zbijena u 27 godina i slavoničnost ravničarski *široka i otegnuta*²⁷ u 102 godine. Benošićev početak u prostornom je toposu *Svih Slavonija svijeta*²⁸ njegovog dugoživotnog pobratima riječi, *u srebrnim kolima žita sunca i konja*²⁹... u košari jabuka rumenih i krušaka mirisavki... u dodiru brige i mirisu lepinja njegove majke, one koja ga godinama svojim bdijenjem održava na životu, koja je i *posljednja još svijeta za me*

²² Benošić, Valentin. n. dj., str. 29.

²³ Šimić, Antun Branko. Preobraženja i izabrane druge pjesme. Zagreb: Školske novine, 1995., str. 70-71.

²⁴ Benošić, Valentin. n. dj., str. 33.

²⁵ Sudeta, Đuro. *Osamljenim stazama*. Virje: Naklada Knjižare „Herma“, 1924.

²⁶ Benošić, Valentin. n. dj., str. 92.

²⁷ Cesarić, Dobriša. *I pjeva za sebe, na putu,/ pjesmu široku, otegnutu, (...), pjesma: Slavonija*

²⁸ Benošić, Valentin. n. dj., str. 6-7.

²⁹ Benošić, Valentin. n. dj., str. 29.

što gori/ jedan osmijeh života³⁰... vanjski i unutarnji omotač njegova stvaranja... izvor i konac svega... slika koja se pamti i nosi i kad se odlazi... riječ kojoj je ime Ljubav pretijesno... jedina koja ima svoje stalno i sigurno mjesto. Ona koja bezglasno oplakuje patnju Čovjeka i sina, i zadnje je zbogom, *zbogom k'o tiha molitva*³¹, onda kada ...već *lagano zamiru zvona naša*³² i kada *u meni dogorijeva i posljednja svijeca*³³.

Po sličnosti životne sudbine, mogao se ovdje naći još i Hinko Zlomislić. I prema sklonosti općim simbolima, mnogi s onog književnog groblja. A nitko od njih zapravo nije epigon prethodnika iz niza, nego su svi oni Oni kojima *...život podijelio se/ na ljubav/ i na umiranje/ O Mi/ koji smo premalo ljubili*³⁴. Sve je kod njih *naizgled poznato i trošno, ali i različito, jer kod svakog od njih počinje iz misli same, ili iz njene opasne blizine*³⁵. Ekonomičnost vidljiva i u izboru i u sadržaju kako slikovnog tako i misaonog materijala omeđena je granicama brzo izbrojivih godina života u kojima je stalni pratitelj i sutijelo njihova tijela smrt, nebeskoduginjski razbojan u svoj svojoj pojavnosti... i kao naznaka, i kao slutnja, i simbol, i istina i *...kaplja/ suze svemirske*³⁶, i *put što vodi na dno svijeta*³⁷.

A na dnu svijeta *Svatko sja iskrom svog stvorenja*³⁸, reći će ovaj pjesnik kojega je Zvonimir Mrkonjić³⁹ smjestio u razlogovsko duhovno obzorje zbog njegova *pjesništva iskustva egzistencije i pjesništva iskustva prostora*, dok ga Cvjetko Milanja⁴⁰ određuje (po dobi) kao *između*, onoga koji je između razlogaša i pitanjaša, a po godini objavljivanja kao krugovaša.

³⁰ Benošić, Valentin. *Isto*.

³¹ Škoro, Miroslav...[et al.]. *Nemoj me zaboravit*. [CD]

³² Iz bolnice Benošić piše Martinu Kaminskom, pjesničkom i duhovnom mentoru i povijesnom suautoru svog opusa

³³ Kaminski, Martin. *U sjeni zaborava*. // Slavonski narodni kalendar Čiča Grge Grgina 1989., 28(1988), str. 143.

³⁴ Benošić, Valentin. n. dj., str. 27.

³⁵ Sablić-Tomić, Helena; Rem, Goran. n. dj., str. 353.

³⁶ Benošić, Valentin. n. dj., str. 40.

³⁷ Benošić, Valentin. n. dj., str. 42.

³⁸ Benošić, Valentin. n. dj., str. 123.

³⁹ Sedlić, Božica. Valentin Benošić ili kako se ponovo roditi. // *Godišnjak: Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod* 2, 2(2001), str. 57.

⁴⁰ Milanja, Cvjetko. *Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000*. Zagreb: Altagama, 2001., str. 8.

Ovaj pjesnik-lajfer, kako ga spretno naziva Goran Rem⁴¹ istinski ...*sja iskrom svog stvorenja...* i razmiče mrak. Ako i ne za duge, u ovom pedeset godina gotovo praznorječnom prostoru, za sebe sigurno da. Razmiče ga i za sve one *Mi/namijenjene za ljubav/ a uskraćene za radost*⁴², za sve pjesnike koji su se načekali u čekaonici književne povijesti. I za svu njihovu poeziju srca, istine i boli kao pamćenja prolaznog... poeziju iskrenu, doživljenu, nenametljivu. Razmiče ga i za sve one opečaćene kao provincijske, a zapravo zbog nebrige, nigdje smještene pjesnike... one dovoljno hrabre da budu svoji.

Valentin Benošić izgorio je u nadigravanju smrti *sam između sada i svega*⁴³. Odveo ga je ...*val vjetra zvjezdovita*⁴⁴ s nagluhih brodskih i slavonskih književnih polja. Jedan je klas nebeskom polju nedostajao. Otišao, a ostao naša nemirna savjest.

Treba ga vratiti kući. Posijati riječi, za početak, po ovim biđanskim brazdama i onda čekati ... čekati da, u tihom hođu besmrtnika, prokljaju.

Jer, kada prokljaju (a moraju, proljeće je već tu), one mogu sve: mogu sve Zaborave ovoga svijeta zaboraviti.

⁴¹ Rem, Goran. n. dj., str. 11.

⁴² Benošić, Valentin. n. dj., str. 74.

⁴³ Benošić, Valentin. n. dj., str. 110.

⁴⁴ Benošić, Valentin. n. dj., str. 85.

Članici upravnog odbora drže se po potrebi, a mora ih predsjednik u roku od 8 dana pozvati, ako to traži najmanje 3 odbornika, te predmet rasprave naravno.

Zaključci odbora stvaraju se apsolutnom većinom glasova, a za valjanost zaključaka mora da ih u sjednici prisutni osam predsjednika bar još 3 odbornika.

§ 9.

Djelokrug upravnog odbora

Upravni odbor: a) upravlja društvenim imanjem; b) prima i isključuje članove, te utjeruje dužne prisose i prijave; c) zaključuje o svim društvenim izdatcima, a naročito o nabavi knjiga i časopisa; d) prisustuje predavanjima i društvenim sabazama; e) sastavlja i promjenjuje kućni red u odobrenju glavne skupštine; f) sastavlja proračun na sljedeću godinu; g) izvodi zaključke glavne skupštine.

§ 10.

Predsjednik

Predsjednik zastupa društvo prema okolinama i tečnu poslom, saziva glavnu skupštinu i sjednicu upravnog odbora, kuma predsjedatelj, odlučuje svojim glasom, kada se pri stvaranju zaključaka glavne skupštine i upravnog odbora ili kod izbora glasovi na jednako podijele, te donosuje uplate svih društvenih izdataka.

Zastupeni predsjednika kumjuju u roku pravima i dužnostima potpredsjednika.

§ 11.

Tajnik

Tajnik sastavlja sve društvene spis, vodi knjigovodstvenu glavnu skupštinu i sjednicu upravnog odbora, te ih uz predsjednika potpisuje. Tajnik vodi inventar o društvenim stvarima i imenik članova.

§ 12.

Blagajnik

Blagajničke poslove društva vodi blagajnik pod nadzorom upravnog odbora. On prima prisose članova i sve društvene primke, brini se, da prinosi za vremena ubirani budu, isplaćuje izdatke, ne samo za donaciju predsjednika odnosno potpredsjednika, vodi blagajničke knjige, te ima punalog cjelostopisnog revizorskog upravnog odbora o stanju blagajne i cijeloj društvenoj imovini a na koncu godine predloži mu račune za cijelu godinu.

Ivan Stipić, viši knjižničar, doktorand
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
stipic1971@gmail.com

BICKO SELO I NJEGOV DOPRINOS HRVATSKOJ KULTURI ZABILJEŽEN NA STRANICAMA LEKSIKONA BRODSKIH PISACA¹

Sažetak:

Leksikon brodskih pisaca objavljen 2016. godine u nakladi Gradske knjižnice Slavonski Brod i Društva hrvatskih književnika, kao knjižničarski i književni priručnik, popisao je i opisao rad tristotinjak osoba iz književnosti, pedagogije i kulturne povijesti Slavenskog Broda i gravitirajućeg mu područja (Brodskog Posavlja). U njemu su zabilježeni i književni i kulturni pregaoci s područja Bickog Sela i s područja svih ostalih naselja Općine Garčin (osam pripadajućih naselja).

Autor će u ovom radu, analizom predmetnog Leksikona, izdvojiti pisce povezane zavičajnošću s predmetnim područjem Bickog Sela i općine Garčin i opisat njihov rad i doprinos hrvatskoj kulturi. Pored analize *Leksikona brodskih pisaca* u radu će se, u kratkim crtama, obraditi fenomeni leksikografije, zavičajnosti i zavičajnih zbirki u knjižnicama s posebnim osvrtom na njihovu fenomenološku datost u okvirima knjižničarstva u Slavanskom Brodu i Brodskom Posavlju.

Rad bi trebao brojčano i postotno odrediti zastupljenost Bickoseljana i stanovnika općine Garčin u kulturno-povijesnoj i književnoj produkciji Brodskog Posavlja i prikazati njihov trag na nacionalnoj razini.

Na kraju rada, u njegovu prilogu autor će popisati cjelovitu pojednostavljenu bibliografiju radova pisaca s područja općine Garčin i radova o Garčinu.

Ključne riječi: Leksikon brodskih pisaca, Garčin, Bicko Selo, bibliografija, zavičajnost, leksikografija, književnost

¹ Stipić, Ivan; Grubanović, Mirna; Mataić Agičić, Darija. Leksikon brodskih pisaca. Slavonski Brod: Gradska knjižnica ; Zagreb: Društvo hrvatskih književnika, 2016.

Umjesto uvoda

Promišljati i raspravljati o Bickom Selu i njegovom doprinosu hrvatskoj kulturi u kontekstu knjige kojoj ste jedan od autora zasigurno nije jednostavan zadatak. Naime, u slučajevima gdje autor sam piše, analizira i raspravlja o svojem djelu ponajveći problem koji se pred njega stavlja je vlastita objektivnost u pristupu. Drugi problem za autora bilo kojeg leksikografskog djela svakako predstavlja njegova takozvana dovršenost u obuhvatu projektom zadanih entiteta kao i u dubini njihove analize i prikaza. Oba problema su zajednički dio rada bilo kojeg leksikografa koji se, uz najbolju volju, ne daju izbjeći. Svaki autor mora biti zadovoljan već s tim da navedene propuste svede na najmanju moguću mjeru.

Leksikon brodskih pisaca obuhvatio je svojim projektnim zadatkom sve, a svojim sadržajem većinu pisaca i književnih stvaratelja grada Slavenskog Broda s gravitirajućom okolinom. Na njegovim stranicama zabilježeno je šesnaestero autora s današnjeg područja koje administrativno nosi naziv Općina Garčin,² a između njih i troje autora koji su svojim rođenjem, životom ili radom kao književnici trajno zadužili i Bicko Selo.

Kako bismo lakše i jasnije prikazali kulturni doprinos književnih pregalaca Bickog Sela (Biđana), unutar navedenog Leksikona uvodno ćemo nešto reći o njemu samom. Nakon toga, analizom njegova sadržaja popisat ćemo i odrediti rad zastupljenih autora s područja općine Garčin i, unutar nje, Bickog Sela. Na kraju ćemo, uvidom u leksikografske propuste autora, spomenuti i neke novootkrivene, u Leksikonu nezastupljene autore.

Znanstveno-stručni skup Valentin Benošić i Bicko Selo u kontekstu slavonske i hrvatske književnosti, na njemu izloženi radovi, kao i ovaj rad, trebali bi ispraviti tj. nadoknaditi u nekom leksikografskom pothvatu u budućnosti ili nekom novom dopunjenom i izmijenjenom izdanju sve propuste *Leksikona brodskih pisaca* u bilježenju književno-kulturnog doprinosa Bickoseljana korpusu hrvatske književnosti.

² Općina se nalazi u istočnom dijelu Brodsko-posavske županije. Po popisu stanovništva iz 2001. godine imala je 5.586 stanovnika raspoređenih u 8 naselja: Bicko Selo, Garčin, Klokočevik, Sapci, Selna, Trnjani, Vrhovina i Zadubravlje. Više na: <https://www.opcina-garcin.hr/> (Službena stranica Općine).

I. Zavičajnost, zavičajna zbirka u knjižnici, leksikografija i *Leksikon brodskih pisaca*

Proleksis enciklopedija definira zavičajnost (domicil) kao *pripadnost pojedinca nekoj općini*.³ Iz navedene pripadnosti nekoj zajednici (općini) pojedinac polaže prava i obveze koje mu pripadaju. Zavičajnost se stječe *trajnim boravkom i vlasništvom nekretnina na području neke općine, podrijetlom, udajom i sl.*⁴ Zajednica pak, među ostalim, baštini i duhovni, intelektualni rad pojedinaca koji su je činili ili čine. Taj intelektualni rad pojedinaca, zajedno s materijalnom baštinom koju zajednica posjeduje, reprezentira i identificira zajednicu spram neke druge zajednice, a nazivamo ga kulturno naslijeđe. Zajednica je ono što se posjeduje, ali i ono što se baštini. Ozbiljnost neke zajednice koju ona pokazuje prema sebi samoj reprezentira i sustavna skrb za njezino kulturno naslijeđe. Različiti oblici očuvanja baštine kao što su: rad udruga u kulturi, sakupljanje i reprezentiranje baštine kroz različitu tiskarsku djelatnost, održavanje tradicionalnih religioznih i općekulturnih običaja i dr. zorno pokazuju izgrađenu svijest o vlastitom identitetu i o važnosti koju neka zajednica, uz refleksiju prema drugima, pridaje sama sebi.

Ilija Pejić, knjižničarski savjetnik, zavičajnu zbirku određuje kao:

... posebnu zbirku koja skuplja, obrađuje, smješta, čuva i daje na korištenje tiskanu ili na drugi način umnoženu građu o nekom području, građu izdanu bilo gdje u svijetu, a stvorili su je ljudi koji su na bilo koji način vezani uz taj kraj te publikacije koje su izdane ili pak tiskane na tom lokalitetu.⁵

Zavičajna zbirka Gradske knjižnice Slavonski Brod po čl. 33., 37., 38. i 39. Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti (NN 17/19, NN 98/19)⁶ dužna je trajno skrbiti o prikupljenim primjercima tiskane i/ili elektroničke građe koja je tiskana, izdana ili svojim sadržajem opisuje lokalne fenomene na prostoru Brodsko-posavske županije.

³ Zavičajnost (domicil) // Proleksis enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 22. lipnja 2012., Dostupno na: <https://proleksis.lzmk.hr/50952/> (15.3.2020.)

⁴ *Isto.*

⁵ Pejić, Ilija. Zavičajna zbirka Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar. Bjelovar: Prosvjeta, 1996. Str. 9.

⁶ Zakon o knjižnicama. // Narodne novine 105 (1997). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1997_10_105_1616.html (7.2.2018.)

Kroz vremensko razdoblje od pet godina (2013. do 2018.) Gradska knjižnica Slavonski Brod intenzivno je pristupila popisivanju, odabiru i usustavljenju građe koja svojim autorstvom, svojom fenomenologijom ili na neki drugi način pripada idealnom fondu, od strane knjižničara zamišljene, Zavičajne zbirke. Projekt njezine izgradnje odvijao se paralelno na više područja:

- izrada popisa i izgradnja elektroničkog kataloga Zavičajne zbirke,
- stvaranje zasebne Zbirke Domovinskog rata s posebnim dijelom vezanim uz rat u Slavonskom Brodu i brodska ratna stradavanja,
- projekt stvaranja Zavičajnog digitalnog repozitorija brodske baštine – *Brodensia*⁷ i
- Projekt ciljanog izdavaštva kroz pokrenuti autorski projekt Brodske leksikografije.⁸

Nas ovdje, po zadanoj temi, primarno interesira zavičajem zadani projekt Leksikografije⁹ u konkretnom projektom zadatku tj. enciklopedijska leksikografija koja svoju posebnost, za razliku od leksikona u tradicionalnom smislu tj. rječnika koji se bave riječima kao riječima, vidi u pristupu riječima kao pojmovima i njima se bavi na način njihova opisivanja, popisivanja i organizacije. Na taj način enciklopedijska leksikografija *se bavi znanjem i to kao enki-klios paideia, dakle općim znanjem kao obrazovanjem*.¹⁰

Potreba prezentacije vlastitog kulturnog nasljeđa Slavonskog Broda i Brodskog Posavlja (gravitirajućeg područja) tj. *obrazovanja o vlastitosti* pronašla je put do svoje realizacije kroz knjižnični projekt Brodska leksikografija koji je zbog niza okolnosti 2018. godine, za nadati se, privremeno zaustavljen. Projektom zadatkom pristupilo se segmentiranoj izradi različitih, manjim temama zadanih leksikografskih izdanja koja su, kao građa, trebali rezultirati

⁷ Autorski projekt (Ivan Stipić, ravnatelj) stvaranja Zavičajnog digitalnog repozitorija brodske baštine – *Brodensia* (www.brodensia.hr) koji je znanstveno, unutar struke valoriziran kao jedan od najuspješniji u RH – Škrabo, Katarina ; Vrana, Radovan. Digitalne zbirke u narodnim knjižnicama u Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 1(2017).

⁸ Autorski projekt (Ivan Stipić, ravnatelj) Brodske leksikografije koji bi trebao, nakon temeljitog istraživačkog rada, konzervirati kulturno-identitetsku povijest (ljudi, mjesto, vrijeme i događaji) grada Slavonskog Broda i gravitirajućeg mu prostora Brodskog Posavlja u cjelini.

⁹ Leksikografija // Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=35936> (15.3.2020.)

¹⁰ Vujić, Antun. Acta Lexicographia: Prema utemeljenju enciklopedijske leksikografije. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2015., str. 12.

izradom *Brodskog biografskog leksikona* i u svojoj konačnosti izradom općeg *Brodskog leksikona*. Iz projektom izvedenog koncepta do sada je javnosti kroz nakladništvo prezentirano više parcijalnih dijelova projektnog zadatka:

- Stipić, Ivan; Grubanović, Mirna; Mataić Agičić, Darija. Leksikon brodskih pisaca. Slavonski Brod: Gradska knjižnica ; Zagreb: Društvo hrvatskih književnika, 2016.,
- Čeglaj, Željko. Brodske, športske priče iz davnine, knj. 1. Slavonski Brod: Gradska knjižnica Slavonski Brod, 2016.,
- Čeglaj, Željko. Brodske, športske priče iz davnine, knj. 2. Slavonski Brod: Gradska knjižnica Slavonski Brod, 2017. i
- Uzelac Schwendemann, Stribor. Stare brodske gostionice : prilozi za poznavanje povijesti brodskog ugostiteljstva. Slavonski Brod: Diozit, 2018.

Navedenom leksikografskom nizu treba pridodati već realizirani (2017.) projekt popisivanja i opisivanja brodske židovske zajednice i njezina naslijeđa koji je autorski rad publicista Stribora Uzelca Schwendemanna objavljen u dvije publikacije: *Leksikon mrtvih: Prilog za proučavanje brodske Židovske zajednice* (2011.) i *Židovski Brod: Kulturno-povijesne krhotine* (2011.). Na žalost u rukopisu su ostale pripreme za *Leksikon brodske likovnosti* i za *Brodski politički leksikon*. Za nadati se kako će projekt u nekoj bližoj budućnosti biti institucionalno (Gradska knjižnica) ili vaninstitucionalno (udruge ili pojedinci) nastavljen.

Sam *Leksikon brodskih pisaca*¹¹ popisao je i opisao više od 300 autorica i autora (književnost, religiozna književnost, pedagogija, povijest kulture). Obradio je 2080 samostalnih djela, 98 djela u suautorstvu, 119 rukopisa, 145 prijevoda, 5523 autorska zapisa, 2294 zapisa o literaturi, 234 zapisa druge vrste (zvučna, elektronička, vizualna i kartografska građa) ili ukupno 10 530 bibliografskih podataka.

¹¹ Javni odjek Leksikona brodskih pisaca vidljiv je iz više objavljenih recenzija i prikaza kao što su: Oraić Tolić, Dubravka. Zlatno žito brodskega kulturnog polja. // Hrvatska revija 17, 1(2017), str. 56-58. ; Schwendemann, Stribor. Tragovi posred puta (2) ili Doumci gorčine. Slavonski Brod: vlast. naklada, 2019., str. 83-84. i dr.

2. Općina Garčin i Bicko Selo u Leksikonu brodskih pisaca

O Općini Garčin i njezinim selima pisano je i od strane autora koji nisu zabilježeni kao njezini zavičajnici¹². Najčešći oblici pisanja su manja monografska izdanja o njezinim selima kao i o športu, kulturi i drugim oblicima društvenog života (vatrogasna društva, prirodni i vjerski fenomeni, ...). Veća i značajnija monografska izdanja – mjestopisne povjesnice napisane od strane Ilije Maoduša koji za sebe voli reći da je Selnjanin i vrlo se često potpisuje s Ilja Selnjan dobila su do sada garčinska sela: Selna, Garčin, Vrhovina i Zadubravlje. Za nadati se kako će njegov projekt pisanja povjesnice Bickog Sela također biti uskoro okončan i predstavljen javnosti. Monografsko izdanje povjesnice Bickog Sela bilo bi, kao povijesni izvor i građa, od velike pomoći povjesničarima, leksikografima i svim drugim zainteresiranim istraživačima slavonske i hrvatske povijesti i kulture.

Sa prostora današnje općine Garčin, unutar *Leksikona brodskih pisaca* pobrojano je i obrađeno ukupno šesnaest osoba. Najviše zabilježenih je iz općinskog središta, Garčina, ukupno njih osam:

- Akšamović, Antun, svećenik i vjerski pisac,
- Andrić-Novinc, Nedjeljka, strukovna radnica, pjesnikinja,
- Filakovac, Ivan, učitelj i pučki prosvjetitelj,
- Klaić, Franjo Žaverij, pedagog i pučki prosvjetitelj,
- Klaić, Vjekoslav (punim imenom Alojzije Ferdinand Franjo), akademik, povjesničar i prozaist,
- Maoduš, Marija, strukovna radnica i pjesnikinja.
- Odobašić, Ivica, strukovni radnik, pjesnik i

¹² Jedan od njih je i **Antun Dević** (Davor, 17. svibnja 1941. – Osijek, 24. siječnja 2020.), svećenik i vjerski kroničar. Proučavao lokalnu povijest mjesta u kojima je djelovao (amaterski prikupljao dokumente iz rimskih arhiva) i pisao spomenice župa. Napisao i spomenice župa Garčin (Župa Garčin, 2008.) i Trnjani (Župa Trnjani, 2009.) Drugi autor, **Petar M. Stojiljković**, časnik u JNA u Slav. Brodu i pjesnik koji je objavio tri samostalne zbirke pjesama. Rođen je u Bučiću (Republika Srbija), 25. lipnja 1937., a umro je u Slavonskom Brodu, 8. siječnja 1975. Zajedno je s **Ivkom Katić** uredio knjigu 'Tako se kovalo bratstvo i jedinstvo' u izdanju Kulturno-umjetničkog društva Mičo Vitas (Trnjani, 1972.). Treći je **Antun Djamić** iz Gornje Bebrine (26. studenog 1912.), nastavnik, knjižničar i književni povjesničar. Područje interesa mu je starija hrvatska književnost u Slavoniji te bibliografska i tekstološka istraživanja. Pisao je i u Glasniku arhiva Slavonije i Baranje i o Graničarskim vojnim službenicima zabilježenim u maticama župa Vrhovine i Garčina.

- Tomac, Zdravko, znanstvenik, politolog i pisac.

Ovim popisom svakako nije završen cijeli niz osoba koje su na neki drugi način, osim na području pisane riječi, trajno obilježili i zadužili lokalnu Garčinsku zajednicu. Vrijedno je makar samo i spomenuti skladatelja **Zdenka Runjića**,¹³ **Viktora Bernfesta**¹⁴ i **Vladimira Vrljića Ankinog**.¹⁵ Uz sve navedene autore *Leksikon brodskih pisaca* zabilježio je i više slavnskobrodskih autora koji su po svojem porijeklu vezani uz Garčin¹⁶ i Selnu.¹⁷

Kao što smo već uvodno zaključili, izrada Leksikona sa sobom je nosila i opasnost od propusta u popisivanju autora koji su poradi svojeg rada, a na osnovu zadanih leksikografskih kriterija u njega trebali biti uvršteni. Autori su, zbog manjkavosti dostupnih kataloga i drugih izvora, u *Leksikon brodskih pisaca* propustili uvrstiti rođenog Garčinca, vojnika i spisatelja Pavla Bodiša.¹⁸ koji je svojim radom zaslužio mjesto unutar stranica *Leksikona*.

Bicko Selo s troje u Leksikonu prezentiranih pisaca:

- Benošić, Valentin, pjesnik,
- Peračković, Nevenka, strukovna radnica i pjesnikinja,
- Tomac, Ivan, strukovni radnik i publicist

zbog tematske zadatosti zahtjeva posebnu pozornost i biti će detaljnije obrađeni u radu nešto kasnije.

Zadubravlje s dvoje zabilježenih i opisanih autora:

- Relković, Josip Stjepan, svećenik, leksikograf i prosvjetitelj i
- Jagnjić, Ivan, strukovni radnik i autobiograf

¹³ Rođen u Garčinu 26. listopada 1942. Umro je u Krapinskim Toplicama 27. listopada 2004. Bio je jedan od najznačajnijih hrvatskih skladatelja zabavne glazbe 20. stoljeća.

¹⁴ Rođen u Garčinu 14. 8. 1894. Umro je u Zagrebu 23. 8. 1978. Poznati je hrvatski akademski kipar i medaljar.

¹⁵ Rođen je 1950. godine u Garčinu. Slikar koji je do sada izlagao na više od 60 samostalnih izložbi. Danas živi u Zagrebu.

¹⁶ Književna obitelj Rem: Vladimir, Goran i Paula.

¹⁷ Rea Mihaela Maoduš

¹⁸ **Bodiš, Pavle, vojnik**, spisatelj (Garčin, 30.06.1926. - ?, ?) Osnovnu školu je polazio u rodnom selu, a gimnaziju u Slavonskom Brodu. Godine 1942. odlazi u partizane. Za vrijeme četvrte ofanzive teže je ranjen. Bio je član je Društva radnika pisaca N.R.H. u Zagrebu. Suradnik je u časopisu *Koraci, Novine mladih, Seljačka sloga* i *Crvena Zvezda*. 1954. godine *slavonskobrodsko poduzeće Plamen objavilo mu je Pripovijetke*.

dijeli treće mjesto po broju zastupljenih osoba u *Leksikonu brodskih pisaca s naseljem Trnjani* iz kojeg nam potječu:

- Rothmüller, Aron Marko, operni pjevač, skladatelj i povjesničar kulture i
- Crepić, Josip, činovnik i prozaist.

Na kraju je naselje Selna zastupljeno sa samo jednim, ali izuzetno plodonosnim autorom:

- Maoduš, Ilijom, novinarom i zavičajnim kroničarem

koji je kao naš suvremenik svakako na poseban način kroz svoj istraživački rad na području zavičaja i svih fenomena koje on sa sobom nosi (religiozna baština, prirodni fenomeni, povijest društava, vatrogastvo, šport,...) trajno zadužio lokalnu zajednicu. Zajednicu koju je spletom različitih životnih okolnosti davno napustio, ali i kojoj se svakodnevno, na najizravniji mogući način vraća.

Kao što smo već uvodno zaključili, izrada Leksikona sa sobom je nosila i opasnost od propusta u popisivanju autora koji su poradi svojeg rada i na osnovu zadanih leksikografskih kriterija u njega trebali biti uvršteni. Autorskim propustom *Leksikon brodskih pisaca*, pored već spomenutog Pavla Bodiša, nema zabilježenog ni bickoseljanskog autora koji je publicirao tri samostalna književna djela. Predmetni autor je Mato Smoljo rođen u Sapcima 1952. godine, a nastanjen u Bickom Selu. Za nadati se kako je to jedini propust vezan uz Garčin i Bicko Selo te kako će autori u nekom budućem, ponovljenom i/ili dopunjenom izdanju takve i slične propuste svesti na minimum.¹⁹

3. Valentin Benošić, Nevenka Peračković i Ivan Tomac

Troje Bickoseljana (Biđana) koji su svojom biobibliografijom zastupljeni u *Leksikonu brodskih pisaca* detaljnije ćemo prikazati, a o propuštenom autoru Mati Smolji više će riječi biti nakon potpunijeg uvida u njegovu biobibliografiju nekom drugom prilikom.

¹⁹ Ovdje treba spomenuti i nezasluzeno, već pomalo zaboravljenog Garčinca, koji unatoč velikim zaslugama na području kulture nije po zadanim kriterijima mogao dobiti mjesto u *Leksikonu brodskih pisaca*. Riječ je o **Glogovac, Blaž Dragutin**, svećenik i povjesničar (Garčin, 26. siječnja 1878. – Virovitica, 8. studeni 1917.) koji je u Katoličkom listu objavio rukopis J. Mihića o župama u Slavoniji (1907.)

Valentin Benošić, i izvan lokalnih okvira prepoznati hrvatski pjesnik²⁰, rođen je u Stružanima 9. veljače 1941., a umro je vrlo mlad u Zagrebu 29. svibnja 1968. Osnovnu školu pohađa u Bickom Selu, ali je povremeno na liječenju u Zagrebu (u djetinjstvu obolijeva od tuberkuloze) i Slavonskom Brodu gdje završava učiteljsku školu i upisuje Pedagošku akademiju. Prvu pjesmu objavljuje u *Telegramu* 1962. Djeluje u brodske, odnosno slavonske književnom krugu. Prve su mu zbirke pod utjecajem A. B. Šimića (opsesivna tema smrti) i D. Tadijanovića (melankoličan doživljaj djetinjstva i zavičaja). Benošić se služi stihom govorne fakture, čime se pridružuje kanonizaciji hrvatskog slobodnog stiha. Odbornik je Skupštine općine Slavonski Brod, tajnik Matice hrvatske, član Društva književnika Hrvatske. Zbog života obilježenog bolešću i prerane smrti objavljuje samo tri pjesničke zbirke, a četvrta (prethodno priređena) izlazi nakon njegove smrti. Stalni pjesnički i duhovni mentor Valentina Benošića, prof. Martin Kaminski, umnogome je pridonio izlasku Benošićevih zbirki. Od osamostaljenja Republike Hrvatske objavljena su i dva autorska izbora njegove poezije. Pjesme su mu objavljene u još desetak različitih zbirki. Popisana literatura o njegovoj poeziji i životu u Leksikonu broji 30-ak jedinica.

Nevenka Peračković, strukovna radnica, pjesnikinja i pasionirana etnologinja rođena je u Bickom Selu 13. veljače 1951. Osnovnu školu pohađa u Bickom Selu i Garčinu, a srednju školu u Slavonskom Brodu. Radila je u Medicinskom centru u Slavonskom Brodu. Živi u Zadubravlju. Njezini radovi obogaćuju desetak publikacija. Objavljuje pjesme u zajedničkim zbirka i u periodici: *Lovački vjesnik*, *Putujući Slavonijom*, *Tomislav*, *Marulić*,... Do sada je objavila jednu samostalnu zbirku pjesama. Amaterski se bavi slikanjem i sakupljanjem antikviteta.

Ivan Tomac²¹, strukovni radnik, vojnik i publicist, poznat i puno dalje od lokalne slavonskobrodske sredine, rođen je u Bickom Selu 18. prosinca 1919. gdje je i umro 29. kolovoza 1993. godine. Svoje radove volio je potpisivati kao *Ivan Tomac, seljak iz Bickog Sela*. Završava četiri razreda gimnazije te radi kao terenski službenik drvne industrije na sjećama tadašnje brodske imovne općine. Godine 1937. (vrijeme oživljavanja i legalizacije radničkog i lijevog tiska),

²⁰ Vidi: Ristović, Aleksandar. Odavde do smrti. Književne novine 19, 301(1967) ; Rem, Goran. Čitati Hrvatsku. Zagreb: Durieux, 1994.; Milanja, Cvjetko. Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000. Zagreb: Altagama, 2001. i dr.

²¹ Opširniji prikaz života i radu U: Lukić, Veljko. Ivan Tomac: Sentimentalni odgojitelj bez premca u Slavoniji. // Brodski Trag: Mjesečnik za promišljanja o kulturi življenja 3, 4/5(2008), str. 6.-7.

kao pripadnik naprednih intelektualaca, počinje pisati i zalagati se za političke i društvene promjene. Do 1941. objavljuje socijalno angažirane tekstove u periodici: *Istina*, *Brodski riječ*, *Narodni napredak*, *Narodna čitanka*, *Seljački svijet*, *Hrvatski list*. Nakon zatvoreničkog iskustva tijekom drugog svjetskog rata i publicističko-novinarskog ratnog iskustva u partizanima, pišući za mnoge tiskovine, postaje glavni urednik *Glasa Slavonije*. Zbog nedokazivih *političkih grijeha* ponovo gubi posao i robuje u državi koju je aktivno stvarao. Nakon zatvora nastavlja se javljati sa svojim priložima u tisku. Životni mu je projekt *Slavonski narodni kalendar* koji obnavlja 1961. godine i uređuje do svoje smrti.²² Autorove tekstove, duboko ukorijenjene u slavonski zavičaj, žanrovski je ponekad teško odrediti (feljtoni, putopisi, kronike,...), ali u svima njima Tomac je pisac svoga kraja. Beletrizirani feljtoni (*Slavonske kronike*), iako su tematski lokalno određeni Slavonijom kao sudbonosnom temom, imaju crte univerzalnosti. U Biblioteci *Brodski pisci* objavljena mu je posthumno knjiga pod naslovom *Posavske teme*.

Zaključak

Leksikon brodskih pisaca, s 316 obrađenih autora, unutar svojih stranica pobilježio je i 16 autora s prostora općine Garčin što znači kako je ista u njemu zastupljena s nešto više od 5% autora (Leksikon nije zabilježio Pavla Bodiša), a Bicko Selo s troje prikazanih autora zauzima prostor od gotovo 1% zastupljenih autora. Da Leksikon nije propustio zabilježiti gosp. Matu Smolju i njegove radove broj zastupljenih autora Bickoseljana bio bi iznad 1%. S obzirom na obuhvaćeni gravitacijski slavonskobrodski prostor od sela Davor na zapadu do sela Velika Kopanica i Slavonski Šamac na istoku i broj naselja unutar njega možemo zaključiti kako su i općina Garčin i samo Bicko Selo s navedenim udjelima u Leksikonu zastupljeni iznad pripadajućeg im postotka. Podrobnijom analizom svega onog što je napisano o općini Garčin kao i uvidom u cjelokupni rad ljudi koji su svojim podrijetlom ili životom obilježeni kao općinski zavičajnici i zavičajnici Bickog Sela, općina Garčin i Bicko Selo i njegovi stanovnici mogu bez ustručavanja biti zadovoljni svojom zastupljenošću u korpusu pisane baštine Brodskog Posavlja. Svakako je za izdvojiti na jednu stranu rad na lokalnoj, šokačko-slavonskoj baštini prikazan kroz vrlo bogat pisani trag o životu i običajima, športu, lovstvu, crkvi i drugim životnim aktivnostima, ali pri tom se nikako ne smije zanemariti istovrijedan rad na polju književnosti

²² Svojim se publicističkim radovima javlja u različitim publikacijama gotovo 170 puta.

na drugu stranu. Književni rad baština je i budućih generacija kojima pripada njegova valorizacija i smještaj unutar korpusa hrvatske književnosti.

Literatura

- Hrvatska enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://www.enciklopedija.hr/>
- Lukić, Veljko. Ivan Tomac: Sentimentalni odgojitelj bez premca u Slavoniji. // Brodski Trag: Mjesečnik za promišljanja o kulturi življenja 3, 4/5(2008).
- Milanja, Cvjetko. Hrvatsko pjesništvo od 1950. do 2000. Zagreb: Altagama, 2001.
- Narodne novine. Mrežno izd. Zagreb : Narodne novine, <https://www.nn.hr/>
- Općina Garčin. Mrežne stranice općine Garčin. <https://www.opcina-garcin.hr/>
- Oraić Tolić, Dubravka. Zlatno žito brodskoga kulturnog polja. // Hrvatska revija 17, 1(2017). Pejić, Ilija. Zavičajna zbirka Narodne knjižnice „Petar Preradović“ Bjelovar. Bjelovar: Prosvjeta, 1996.
- Proleksis enciklopedija. Mrežno izd. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, <https://proleksis.lzmk.hr/>
- Rem, Goran. Čitati Hrvatsku, Zagreb Durieux, 1994.
- Ristović, Aleksandar. Odavde do smrti. // Književne novine, 19, 301(1967).
- Schwendemann, Stribor. Tragovi posred puta (2) ili Doumci gorčine. Slavonski Brod : vlast. naklada, 2019.
- Stipić, Ivan; Grubanović, Mirna; Mataić Agičić, Darija. Leksikon brodskih pisaca. Slavonski Brod : Gradska knjižnica ; Zagreb : Društvo hrvatskih književnika, 2016.
- Škrabo, Katarina ; Vrana, Radovan. Digitalne zbirke u narodnim knjižnicama u Hrvatskoj. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 60, 1(2017).
- Vujić, Antun. Acta Lexicographia : Prema utemeljenju enciklopedijske leksikografije. Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2015.

Prilog

Pojednostavljena bibliografija radova pisaca s područja općine Garčin i radova o Garčinu (abecedni, autorski popis, izvor: *Leksikon brodskih pisaca* i dr.) Popis je, poradi svjesnosti autora o tzv. *otvorenosti* retrospektivnih bibliografskih zapisa (nedostupnost izvora, nepotpunost postojećih bibliografija i dr.) otvoren za sve moguće dopune u budućnosti!

1. Akšamović, Antun. Prva pastirska poslanica biskupa bosansko-djaka-vačkoga i srijemskoga Antuna Akšamovića: svećenstvu i vjernicima svoje biskupije, Biskupijska tiskara, Djakovo, 1920.
2. Akšamović, Antun. Korizmena poslanica, Biskupijska tiskara, Đakovo, 1925. Fastenbrief für das Jahr, Druck der Ersten kroatischen Aktiendruckerei, Osijek, 1931.; 1935.; 1936.
3. Andrić-Novinc, Nedjeljka. Gdje je blago, PH, Slavonski Brod, 2003.
4. Andrić-Novinc, Nedjeljka. U otkucaju srca mog, PH, Slavonski Brod, 2007.
5. Andrić-Novinc, Nedjeljka; Maoduš, Marija. Ostavljeni trag, Udruga povjesničara i baštinika zavičajne starine Slavonije, Baranje i Srijema, Slavonski Brod, 2006. (koautorstvo)
6. Benošić, Valentin. Mi, ovdje, Slavonski Brod, 1966.
7. Benošić, Valentin. Zima u sobi: mojoj majci, SNK, Redakcija SNK i MH, Ogranak, Slavonski Brod, 1967., str. 33.
8. Benošić, Valentin. Mati koja čeka, SNK, Redakcija SNK Slavonski Brod, 1968., str. 54
9. Benošić, Valentin. Slavonske minijature, Osijek, 1975.
10. Benošić, Valentin. Zaljubljenici Cibalae, Vinkovci, 1976.
11. Benošić, Valentin. Slava Panonije, Vinkovci, 1980.
12. Bodiš, Pavle, Pripovijetke, Plamen, Slavonski Brod, 1954.
13. Crepić, Josip. Rusvaj i druge pripovijesti, Osijek, 1918.
14. Crepić, Josip. Batalija i druge pripovijesti, Osijek, 1924.
15. Crepić, Josip. Izabrane pripovijesti, priredio M. Šola, SNP, Slavonica, kolo 8, knj. 39, Vinkovci, 1994.
16. Crepić, Josip. Vlakom, saonama, kolima i pješice kroz Cvelferiju, Vinkovci, 1934.

17. Crepić, Josip. Ili jesmo ili nismo, 1934., Vinkovci, 1934.
18. Dević, Antun. Župa Garčin. Osijek : vlast. naklada, 2008.
19. Dević, Antun; Starešina, Stjepan. Župa Trnjani, Osijek : S. Starešina, 2009.
20. Filakovac, Ivan. Naši svakdašnji griesi: za Hrvatski puk napisao Ivan Filakovac, učitelj garčinski, Društvo sv. Jeronima, Zagreb, 1891.
21. Jagnjić, Ivan. 6 godina u paklu: 6 years in hell, vlastita naklada, Slavonski Brod, 2009.
22. Jagnjić, Ivan. Povratak u stari kraj: Return to old country. [S. l. : s. n.], 2016.
23. Klaić, Franjo Žaverij. Slovnica němačkoga jezika. Za pèrvi razred nižjih realkah s ilirskim nastavnim jezikom, Troškom C. k. prodavnice školskih knjigah, Beč, 1856.; Slovnica nemačkoga jezika: za pèrvi razred nižjih realkah, C. k. naklada školskih knjigah, Beč, 1859.
24. Klaić, Franjo Žaverij. Die Behandlung des deutschen Sprach unterricht-gegenstanden an kroatischen Schulen, Izvještaj varaždinske real., god. 1856. – 1857.
25. Klaić, Franjo Žaverij. Stara i nova škola, Izvještaj varaždinske real., god. 1856. – 1857.
26. Klaić, Franjo Žaverij. Der Privatunterricht und der oeffentliche Unterricht, Izvještaj varaždinske real., god. 1857. – 1858.
27. Klaić, Franjo Žaverij. Kratki nauk o gojenju pčelah, Bèrztiskom Franje Župana, Zagreb, 1859.
28. Klaić, Franjo Žaverij. Jezikoslovna i stvarna obuka u pučkih učionah, na temelju čitankah, razjasnio Franjo Klaić, Tiskom Dragutina Albrechta, Zagreb, 1861.; 2. izd. Brzotiskom D. Albrechta, Zagreb, 1862.
29. Klaić, Franjo Žaverij. Nauk o svilarstvu, Bèrztiskom Narodne tiskarnice dra Ljudevita Gaja, Zagreb, 1850.; 2. izd. Vlastitost i troškom Knjigarnice L. Hartmán-a, Zagreb, 1862.
30. Klaić, Franjo Žaverij. Osebna i javna (skupna) obuka, Izvještaj zagrebačke muš. učitelj. škole, god. 1862. – 1863.
31. Klaić, Franjo Žaverij. Učitelj u školi ili primjeri svrhi shodna predavanja u pučkoj učioni: za učitelje i učiteljske pripravnike, napisao Franjo Kla-

- ić, vlastitost i troškom knjigarnice Lavoslava Hartmana, 1 – 3, Zagreb, 1862. – 1864.
32. Klaić, Franjo Žaverij. Početna računica ili Sustavna obuka u računstvu na pamet., vlastita naklada, Zagreb, 1863.
 33. Klaić, Franjo Žaverij. Mali ratar ili Kratki nauk o ratarstvu u pitanjih i odgovorih. Za porabu u pučkih učionah..., Troškom Lav. Hartmana, Zagreb, 1865.
 34. Klaić, Franjo Žaverij. Mali stočar ili Kratki nauk o stočarstvu u pitanjih i odgovorih. Za porabu u pučkih učionah., Troškom Lav. Hartmana, Zagreb, 1865.
 35. Klaić, Franjo Žaverij. Govor Ravnatelja Klaića držan prigodom svetčanog otvorenja treće glavne učione dne 22. listopada 1865., Izvještaj zagrebačke muš. učitelj. škole, god. 1865. – 1866.
 36. Klaić, Franjo Žaverij. Pedagoško-didaktički kažiput ili Stvarna obuka u pučkoj učioni na temelju čitankah i inih učevnih sredstvih u priměrlih., Troškom Ces. kralj. prodavaonice školskih knjigah, Beč, 1866.
 37. Klaić, Franjo Žaverij. Aufgaben-Schlüssel zum ersten Theile des Praktisch-theoretischen Lehrganges der kroatischen Sprache, Verlag von Leop. Hartman's Buchhandlung, Agram, 1867.; 1868.; 1872.; 1874.
 38. Klaić, Franjo Žaverij. Kod nas tko ne radi, ne dadu mu jesti, Izvještaj zagrebačke niž. puč. obospolne izrael. komunal. škole, god. 1867. – 1868.
 39. Klaić, Franjo Žaverij. Praktisch-theoretischer Lehrgang der kroatischen Sprache. Nach der natürlichsten Sprachmethode zum Schul-, Privat- und Selbstunterrichte., verfasst von Franz Klaić, Druck und Verlag von Leop. Hartman's Buchhandlung, Agram, 1867. (dva izdanja); 1883. (dva izdanja); 1904.; 1910.; 1921.; Praktisch-theoretischer Lehrgang der kroatischen Sprache: nach der natürlichsten Sprachmethode zum Schul-, Privat- und Selbst-Unterrichte, 3. Aufl., L. Hartman, 1872. – 1879.
 40. Klaić, Franjo Žaverij. Polsko gospodarstvo kao nastavna grana u učiteljštih, Izvještaj zagrebačke muš. učitelj. škole, god. 1868. – 1869.
 41. Klaić, Franjo Žaverij. Seoba Hervatah i pripovest cara Konstantina, Izvještaj zagrebačke muš. učitelj. škole, god. 1869. – 1870.
 42. Klaić, Franjo Žaverij. Metrička mjera, Izvještaj zagrebačke muš. učitelj. škole, god. 1872. – 1873.

43. Klaić, Franjo Žaverij. Zadaća gospoja pogledom na kulturu, Izvještaj zagrebačke muš. učitelj. škole, god. 1872. – 1873.
44. Klaić, Franjo Žaverij. Računstvo i nova mjera, Izvještaj zagrebačke muš. učitelj. škole, god. 1873. – 1874.
45. Klaić, Franjo Žaverij. Mala gospodarica ili Najbitnije čestice umnoga gospodarstva. Za djevojčice koje žele biti dobre gazdarice, sastavio Franjo Klaić, Brzotis L. Hartmána i družbe, Zagreb, 1874.; 2. povećano i izpravl. izd., Brzotis L. Hartmána i družbe, Zagreb, 1874.
46. Klaić, Franjo Žaverij. Naputak za porabu računala. Za hrvatske učitelje i učiteljske pripravnike prir. F. Klaić, Nakl. Lavoslava Hartmána, Zagreb, 1874.
47. Klaić, Franjo Žaverij. Preparandija za učiteljice. (u povodu članka Adolfa Vebera napisana u obranu ženske preparandije sestara milosrdnica i protiv osnivanja zemaljske ženske preparandije u Zagrebu), Brzotiskom Dioničke tiskare, Zagreb, 1874.
48. Klaić, Franjo Žaverij. Ključ, po kojem se nalaglje može ustanoviti ciena robi po metričkom sustavu, Izvještaj zagrebačke muš. učitelj. škole, god. 1874. – 1875.
49. Klaić, Franjo Žaverij. Računanje protivnimi olinami i brojčane jednačbe. Za gradjanske i više djevojačke škole kao i za učiteljske pripravnike i samouke., Nakladom L. Hartmána, Zagreb, 1875.
50. Klaić, Franjo Žaverij. Čitanka za gradske opetovnice u kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji, sastavio Franjo Klaić, Nakl. Lav. Harmána, Zagreb, 1877., 1878.; 3. izpravl. izd. u Nakl. Akademijske knjižare L. Hartmana, 1887.
51. Klaić, Franjo Žaverij. Čitanka za gradske opetovnice u kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji, 2. popravljeno izd., Lav Hartman, Zagreb, 1877.
52. Klaić, Franjo Žaverij. Čitanka za seoske opetovnice i seljake u kraljevini Dalmaciji, Hrvatskoj i Slavoniji, izdao Lav. Hartman, Zagreb, 1878.
53. Klaić, Franjo Žaverij. Kroatischer Dolmetscher. Ein praktisches Handbuch zur schnellen und leichten Erlernung der kroatischen Sprache, wie selbe in Kroatien, Slavonien, Dalmatien, Bosnien und Herzegovina gesprochen wird, Verlag von Leop. Hartmán, Agram, 1878.

54. Klaić, Franjo Žaverij. Aufgaben-Schlüssel zum ersten Theile des Praktisch-theoretischen Lehrganges der kroatischen Sprach, Verlag von Leop. Hartmán, Agram, 1879.
55. Klaić, Franjo Žaverij. Aufgaben-Schlüssel zum zweiten Theile des Praktisch-theoretischen Lehrganges der kroatischen Sprache, Verlag von Leop. Hartmán, Agram, 1884.
56. Schlüssel zum Praktischen Lehrgang der kroatisch-serb. Sprache. Nach der natürlichen Sprachmethode zum Schul-, Privat- und Selbst-Unterricht., von Franz Klaić, tisk i naklada L. Hartmana, Agram, 1891.; Leop. Hartman's Verlag, Agram, 1910.
57. ...Dir. Fr. Klaić. Interprete croato (serbo-croato). Manuale pratico per imparare presto e facilmente la lingua croata (serbo-croata) parlata in Croazia, Slavonia, Dalmazia, Serbia, Bosnica ed Erzegovina., Premiata libreria editrice M. Polonio – Balbi, Stab. tipo – litografico di e. Mohovich, Fiume, 1900.
58. Franz Klaić. Kroatisch-serbischer Dolmetscher. Ein praktisches Handbuch zur schnellen und leichten Erlernung der kroatisch-serbischen Sprache, wie diese in Kroatien, Slavonien, Dalmatien, Serbien, Bosnien und der Herzegovina gesprochen wird, L. Hartman's Verlag, Agram, 1911.
59. Klaić, Franjo Žaverij. Da se razkrstimo! (Uzvrat na uztuk.); (Odgovor na pisanje Adolfa Vebera Tkalčevića u Obzoru o preparandiji opatica u Zagrebu.), Dionička tiskara, Zagreb, ?.
60. Klaić, Vjekoslav. Majka i kći. Izvorna pripoviest, Tiskom Dragutina Albrechta, Zagreb, 1875.
61. Klaić, Vjekoslav. Povijest Austro-ugarske monarhije, Nakladom knjižare Lav. Hartmana, Zagreb, 1875.
62. Klaić, Vjekoslav. Zemljopis Monarkije austro-ugarske, Zagreb, 1875.
63. Klaić, Vjekoslav. Kratak sveobći zemljopis, Zagreb, 1875.; 1881.
64. Klaić, Vjekoslav. Kralj Dimitar Svinimir i njegovo doba, Naklada Kr. sveučilišne knjižare Fr. Župana, Zagreb, 1876.
65. Klaić, Vjekoslav. Prirodni zemljopis Hrvatske, Tiskom C. Albrechta, Zagreb, 1878.

66. Klaić, Vjekoslav. Bosna. Podatci o zemljopisu i poviesti Bosne i Hercegovine, Nakladom MH, Zagreb, 1878.; pretisak Stuttgart, 1989.; MH, Zagreb, 2010.
67. Klaić, Vjekoslav. Povjesnica srednjega vijeka za niže razrede srednjih učilišta, Nakladom Kr. Hrv.–Slav.–Dalm. zemaljske vlade, Zagreb, 1878.; 1887.; 1895 (2. i 3. izd. pod naslovom Povjes(t)nica srednjega vijeka. Za niže razrede srednjih učilišta.)
68. Klaić, Vjekoslav. Veliki atlas za srednje škole i za samouke, Nakladom i troškom Sveučilišne knjižare Fr. Župana, Zagreb, 1879.
69. Klaić, Vjekoslav. Bosnensia (preštampano iz Obzora), Tisak dioničke Tiskare, Zagreb, 1879.
70. Klaić, Vjekoslav. Poviest Bosne do propasti kraljevstva, Zagreb, 1882.; njem. izd. Leipzig 1885.; mađ. izd. Nagy-Becskerek 1890.; pretisak Sarajevo, 1990.
71. Klaić, Vjekoslav. Opis zemalja u kojih obitavaju Hrvati I. – III., na sviet izdalo Društvo Sv. Jeronima, Zagreb, 1880. – 1883.
72. Klaić, Vjekoslav. Zemljopis zemalja u kojih obitavaju Hrvati, 1 - 3, na sviet izdalo Društvo sv. Jeronima, Zagreb, 1880. – 1883. (2. i 3. sv. pod naslovom Opis zemalja u kojih obitavaju Hrvati).
73. Klaić, Vjekoslav. Klaić, Vjekoslav. Slavonija od X. do XIII. stoljeća: razprava, Tisak dioničke tiskare, Zagreb, 1882.
74. Klaić, Vjekoslav. Zemljovid hrvatske Dalmacije, Bosne i Hercegovine, Zagreb, 1886.
75. Klaić, Vjekoslav. Pripovijesti iz hrvatske povijesti 1 – 3, Zagreb, 1886. – 1891.
76. Klaić, Vjekoslav. Povjes(t)nica srednjega vieka. Za više razrede srednjih učilišta, Zagreb, 1888.; 1897.; 1902.
77. Klaić, Vjekoslav. Kosovo. Geografijsko-historijske crtice, Tisak dioničke tiskare, Zagreb, 1889.
78. Klaić, Vjekoslav. Hrvati i Hrvatska. Ime Hrvat u historiji (povijesti) slavenskih naroda, Zagreb, 1890.; 2. izd. 1930.; 3. izd. Split, 1991.
79. Klaić, Vjekoslav. Hrvatska povjesnica. Za više djevojačke škole i liceje, troškom i nakladom Kr. hrv.–slav.–dalm. zem. vlade, Zagreb, 1894.
80. Klaić, Vjekoslav. Bribirski knezovi, Naklada MH, Zagreb, 1897.

81. Klaić, Vjekoslav. Historijski zemljovid hrvatskih zemalja, Zagreb, 1898.
82. Klaić, Vjekoslav. Rodoslovje knezova Nelipića od plemena Svačić. Genealogijska studija, Tiskara i liografija C. Albrechta, Zagreb, 1898.
83. Klaić, Vjekoslav. Zagreb: 1910. – 1913., Naklada knjižare jugoslavenske akademije L. Hartmana, Zagreb, 1913., 1918.
84. Klaić, Vjekoslav. Povijest Hrvata I., Tisak i Nakl. knjižare Lav. Hartmana, Zagreb, 1899.
85. Klaić, Vjekoslav. Rodoslovje knezova Krbavskih od plemena Gusić, Tisak dioničke tiskare, Zagreb, 1899.
86. Klaić, Vjekoslav. Povijest Hrvata II., Tisak i nakl. knjižare Lav. Hartmana, Zagreb, 1900.
87. Klaić, Vjekoslav. Ime i porijeklo Frankopana, Tiskara i litografija C. Albrechta, Zagreb, 1900.
88. Klaić, Vjekoslav. Povijest Hrvata III., Tisak i Nakl. knjižare Lav. Hartmana, Zagreb, 1901.
89. Klaić, Vjekoslav. Krčki knezovi Frankopani, Izdanje MH, Zagreb, 1901.
90. Klaić, Vjekoslav. „Indagines“ i „Portae“ u Hrvatskoj i Slavoniji, Tiskara i litografija C. Albrechta (Jos. Wittasek), Zagreb, 1903.
91. Klaić, Vjekoslav. „Castrum antiquum paganorum“ kod Kašine u Gori zagrebačkoj, Tiskara i litografija C. Albrechta (Jos. Wittasek), Zagreb, 1903.
92. Klaić, Vjekoslav. Slike i slavenske povjesti, Zagreb, MH, 1903.
93. Klaić, Vjekoslav. Povijest Hrvata IV., Tisak i Nakl. knjižare Lav. Hartmana, Zagreb, 1904.
94. Klaić, Vjekoslav. Zadaća Matice hrvatske. Govorio u izvanrednoj glavnoj skupštini Matice hrvatske 29. siječnja 1905., L. Hartman, Zagreb, 1905.
95. Klaić, Vjekoslav. Zanimljiv pečat hrvatskih banova: Jurja Draškovića i Franje Frankopana Slunjskoga (1567. – 1572.), Tiskara i litografija C. Albrechta (Maravić i Dečak), Zagreb, 1909.
96. Klaić, Vjekoslav. Krapinski gradovi i predaje o njima, Tiskara i litografija C. Albrechta, Zagreb, 1909.
97. Klaić, Vjekoslav. Povijest Hrvata V., Tisak i Nakl. knjižare Lav. Hartmana, Zagreb, 1911.

98. Klaić, Vjekoslav. Statut grada Zagreba od god. 1609. i reforma njegova god. 1618., Zagreb, 1912.
99. Klaić, Vjekoslav. Život i djela Pavla Rittera Vitezovića, Izdala MH, Zagreb, 1914.
100. Klaić, Vjekoslav. Banovanje kneza Nikole Frankopana Tržačkoga (1617. – 1622.), Tisak Dioničke tiskare, Zagreb, 1916.
101. Klaić, Vjekoslav. Acta Keglevichiana: annorum 1322. – 1527., Zagreb, 1917.; Porfirogenet, Zagreb, 2010.
102. Klaić, Vjekoslav. Vatroslav Lisinski i prve dvije hrvatske opere, St. Kugli, Zagreb, 1919.
103. Klaić, Vjekoslav. Knjižarstvo u Hrvata : studija o izdavanju i širenju hrvatske knjige, Naklada knjižare St. Kugli, Zagreb, 1922.
104. Klaić, Vjekoslav. Novija istraživanja o krsnom imenu (preštampano iz „Hrvata“), Zagreb, 1922.
105. Klaić, Vjekoslav. Hrvatsko kraljevstvo za prva tri Habsburgovca (1527. – 1608.), Tisak i nakl. knjižare Lav. Hartmana, Zagreb, 1922.
106. Klaić, Vjekoslav. Kroz tisuć godina. Historijsko razmatranje prigodom pripreme za proslavu tisućgodišnjice hrvatske države, Izd. Odbor za proslavu tisućgodišnjice hrvatske države, Zagreb, 1923.
107. Klaić, Vjekoslav. Deset zapovijedi majke Hrvatske svim vjernim sinovima i kćerima, Tisak Nadbiskupske tiskare, Zagreb, 1926.
108. Klaić, Vjekoslav. Crtice iz hrvatske prošlosti, MH, Zagreb, 1928.
109. Klaić, Vjekoslav. Hrvatska kraljevska deputacija za kongresa u Veroni, Nadbiskupska tiskara, Zagreb, 1928.
110. Klaić, Vjekoslav. Povijest Hrvata od najstarijih vremena do svršetka 19. stoljeća I. – V., Nakladni zavod MH, Zagreb, 1972.; 1973.; 1974.; 1975.; 1980.; 1981.; 1985.; 1988.
111. Klaić, Vjekoslav. Hrvati i Hrvatska: ime Hrvat u historiji slavenskih naroda, pretisak, Liber Verlag, Mainz, 1978.; pretisak 1930.; Laus, Split, 1991.
112. Klaić, Vjekoslav. Slavonske povijesne teme, Slavonica, IV. kolo, knj. 20, SNP, Vinkovci, 1994.
113. Klaić, Vjekoslav. Imotskom krajinom: putopisi i zemljopisni opisi, MH, Ogranak, Imotski, 1996.

114. Klaić, Vjekoslav. Crtice iz prošlosti, priredio D. Pavličević, Riječ, Biblioteka Brodski pisci, kolo 1., knj. 2, Vinkovci, 2002.
115. Klaić, Vjekoslav. Posljednji Zrinski i Frankopani, Stih, Zagreb, 2008.
116. Klaić, Vjekoslav. Prirodni zemljopis Hrvatske, MH, Zagreb, 1878.; 2010.
117. Maoduš, Ilija. Divani iz ravnice. Slavonski Brod : Brodska udruga humorista amatera, 1997.
118. Maoduš, Ilija. Selna. Selna : Vijeće mjesnog odbora Selna ; Zagreb : Program Mi, 1999.
119. Maoduš, Ilija. Usnule vode Brezne. Vinkovci : Riječ, 2002.
120. Maoduš, Ilija. Garčin : od Garduna na brdu do Garčina u ravnici : za jubilarno slavlje: 530 godina zavičajnog spominjanja, 350 godina župe, 240 godina školstva : kulturno-povijesni prikaz. Garčin : Općina Garčin ; [Slavonski Brod] : Udruga povjesničara i baštinka zavičajne starine Slavonije, Baranje i Srijema, 2004.
121. Maoduš, Ilija. 70 godina ŠD «Gardun Garčin». Zagreb, Program MI, 1998.
122. Maoduš, Ilija. 80 godina ŠD «NK Gardun Garčin». Garčin, NK Gardun, 2008.
123. Maoduš, Ilija. 60 godina NK «Sapci», Sapci : sportski i kulturno-povijesni prikaz : [1954.-2014.] Sapci : NK «Sapci» ; Slavonski Brod : Udruga povjesničara i baštinka zavičajne starine Slavonije, Baranje i Srijema, 2014.
124. Maoduš, Ilija. Vrhovina : kulturno povijesni pregled. Garčin : Općina Garčin, 2014.
125. Maoduš, Ilija. Povijest Dobrovoljnoga vatrogasnoga društva Garčin : (1928. -2018.) Garčin : Dobrovoljno vatrogasno društvo Garčin ; [Slavonski Brod] : Udruga povjesničara Slavonije, Baranje i Srijema, 2018.
126. Maoduš, Ilija. Zadubravlje. Zadubravlje : Udruga povjesničara i baštinka zavičajne starine Slavonije, Baranje i Srijema, 2018.
127. Maoduš, Marija. Ravnica u meni, UPBZS SBS, Slavonski Brod, 1999.; 2000.
128. Maoduš, Marija. Ostavljeni trag, UPBZS SBS, Slavonski Brod, 2006. (koautorstvo)
129. Sve ovo čekanje, KLD Berislavić, Slavonski Brod, 1998.

130. Čuvar poljskih cvjetova, Književna udruga Brod, Slavonski Brod, 2009.
131. Šareni kamenčići ili moj dom, Udruga Aldo, Slavonski Brod, 2017.
132. Peračković, Nevenka. Nemoj me čekati. Vinkovci : Slavonska naklada «Privlačica», 1994.
133. Relković, Josip Stjepan. Kuchnik shto svakoga miseca priko godine u polju, u berdu, u bashcsi, oko marve i xivadi, oko kuche i u kuchi csiniti i kako zdravje razloxno uzderxavati ima, iz dugovicsnog vixbanja starih kuchnikah povadih i u slavonskom glasu izdade Josip Stipan Relkovich od Ehrendorf, slavne Diakovacske biskupie shtaabski parok u Vinkovcih, Slovih Ivana Martina Divald, Osik, 1796.;
134. Relković, Josip Stjepan. Kućnik, što svakoga miseca priko godine... činiti i kako zdravje razložno uzdražavati ima..., u slavanskom glasu izdade Josip Stipan Relković, Osik, 1796.; Kućnik, priredio J. Bratulić, Slavonica, kolo 19, knj. 93, SNP, Vinkovci, 1994.
135. Rothmüller, Aron Marko. Tri palestinske narodne pjesme za mješoviti zbor i glasovir, Beč, 1932.
136. Rothmüller, Aron Marko. Tri pjesme Vladimira Nazora = Drei Lieder Vladimir Nazors: pjevanje i glasovir: Gesang und Klavier, tiskane muzikalije, Albini, Zagreb, 1932.
137. Rothmüller, Aron Marko. Hajimu Nahmanu Bjaliku u spomen za violinu, violu i violoncello, Zagreb, 1936.
138. Rothmüller, Aron Marko. Aforizmi za harfu = Aphorismes pour harpe = Aphorisms for harp = Aphorismen für Harfe, tiskane muzikalije, Edition Omanut, Zagreb, cop. 1936.
139. Rothmüller, Aron Marko. Die Musik der Juden: Versuch einer geschichtlichen Darstellung ihrer Entwicklung, Zürich, 1951.
140. Rothmüller, Aron Marko. The Music of the Jews: An Historical Appreciation, London, 1953.; New York, 1954. i 1960.; Cranbury 1975.
141. Rothmüller, Aron Marko. Divertimento za tromblon solo, timpane i gudački orkestar, London, 1955.
142. Rothmüller, Aron Marko. Pronunciation of German Diction: Guidelines and Exercises for the Pronunciation of German in Speech and in Singing for Speakers of English, Bloomington, Ind. 1978.

143. Smoljo, Mato. Obale sunca : roman o izbjeglicama iz 50-ih godina. Garčin : vlast. naklada, 1987.
144. Smoljo, Mato. Tuđa sreća nije i moja Garčin : vlast. naklada, 2017.
145. Smoljo, Mato. Ja sam neki Mija. Garčin : vlast. naklada, 2017.
146. Stojiljković, Petar M.; Katić, Ivka. Tako se kovalo bratstvo i jedinstvo. Kulturno–umjetničko društvo Mićo Vitas, Trnjani, 1972. (koautorstvo)
147. Tomac, Ivan. Posavske teme. Vinkovci : Riječ, 2007.
148. Tomac, Zdravko. Izvori i način financiranja mjesne zajednice, Porodica i domaćinstvo, Zagreb, Beograd, 1967.
149. Tomac, Zdravko. Mjesna zajednica novi tip lokalne samouprave: doktorska disertacija, Z. Tomac, Zagreb, 1976.
150. Tomac, Zdravko. Sadržaj rada i program mjesne zajednice u gradskom i seoskom naselju, Porodica i domaćinstvo, Beograd; Zagreb, 1967.
151. Tomac, Zdravko. Mjesna zajednica u teoriji i praksi, „Zagreb“, Zagreb, 1977.
152. Tomac, Zdravko. Socijalističko samoupravljanje, Pravni fakultet, Centar za stručno usavršavanje i suradnju s udruženim radom, Zagreb, 1981.
153. Tomac, Zdravko. Ostvarivanje temeljnih vrijednosti delegatskog sistema, Institut za političke nauke Fakulteta pokitičkih nauka, Zagreb, 1984.
154. Tomac, Zdravko. Ustavna reforma deset godina kasnije, „Zagreb“, Samobor, 1984.
155. Tomac, Zdravko. Novi komunalni sistem, „Moša Pijade“, Porodica i domaćinstvo, Zagreb, 1990.
156. Tomac, Zdravko. Kroatien zwischen Krieg und Selbstaendigkeit, Universitaet, OKC, Zagreb, 1991.
157. Tomac, Zdravko. Iza zatvorenih vrata: 1. dio: Tako se stvarala hrvatska država, Organizator, Zagreb, 1992.; 2. dio: Tko je ubio Bosnu?, Birotisak, Zagreb, 1994.
158. Tomac, Zdravko. The struggle for the Croatian state: trough hell to democracy, Profikon, Zagreb, 1993.
159. Tomac, Zdravko. Paukova mreža balkanskog krvnika, 1. izd., Birotisak, Zagreb, 1994.

160. Tomac, Zdravko. Milošević muss besiegt werden, Birotisak, Profikon, Zagreb, 1995.
161. Tomac, Zdravko. Zagrebačka kriza: politologijska analiza i dokumenti, Promocija, Gradska organizacija SDP, Zagreb, 1997.
162. Tomac, Zdravko. Zločin bez kazne, Matrix Croatica, Trst; Zdravko Tomac, Zagreb, 1999.
163. Tomac, Zdravko. Prijepori o nacionalnom: u znaku mosta, Birotisak, Zagreb, 2003.
164. Tomac, Zdravko. Predsjednik: protiv krivotvorina i zaborava, Slovo M, Zagreb, 2004.
165. Tomac, Zdravko. Junak našeg vremena: razgovori s Markom Veselicom, vlast. nakl., Zagreb, 2005.
166. Tomac, Zdravko. Ponoćne misli, Detecta, Zagreb, 2005.
167. Tomac, Zdravko. Predsjednik protiv predsjednika, Detecta, Zagreb, 2005.
168. Tomac, Zdravko. Moj obračun s KGB-om: Komunizmom Globalizmom Bezboštvom: Tomac protiv Tomca, Detecta, Zagreb, 2007.
169. Tomac, Zdravko. Tuđmanizam i mesičizam: predsjednik protiv predsjednika, Nominativ, Zagreb, 2007.
170. Tomac, Zdravko. Obraćenje: (od komunista do vjernika), Nominativ, Zagreb, 2008.
171. Tomac, Zdravko. Hvalospjev ljubavi: kultura života nasuprot kulturi smrti, Nominativ, Zagreb, 2010.
172. Tomac, Zdravko. Memoari, Tkanica, Zagreb, 2012.
173. Tomac, Zdravko. Peta haaška kolona i njezine žrtve, Tkanica, Zagreb, 2013.
174. Tomac, Zdravko. Crveni predsjednik, Tkanica, Zagreb, 2014.
175. Tomac, Zdravko. Pobjednici i gubitnici, Tkanica, Zagreb, 2015.
176. Tomac, Zdravko. Sudbinski izbori: oni ili mi, Tkanica, Zagreb, 2015.
177. Tomac, Zdravko. Hrvatski patriotizam : što to znači biti Hrvat? Zagreb : Tkanica ; Sesevski Kraljevec : Grafok, 2017.
178. Tomac, Zdravko. Misli : o vjeri, nevjeri, kulturi života i kulturi smrti. Zagreb : Tkanica ; Sesevski Kraljevec : Grafok, 2017.

§ 15.

Obranički sud.

Razmireni članova u društvenih odnošaja, nastale
smeću njih povik ili smeću njih i upravnog odbora, rije-
šava obranički sud. Svaka stranka imenju po dva
obranika smeću društvenih članova a svi biraju pedize
kao pročelnika; ako se u tom ne složie odblicij edrijek
među onima, koji su predloženi.

Ako je jedina stranka upravni odbor, onda ne
možu članovi upravnog odbora biti obranici. Obranički
sud odblicije apsolutnom većinom, a prošie odblici nema
njekla nikakovu pravicu.

§ 16.

Prestanak društva.

Društva prestaje: a) ako to glavna skupština
zaključi; b) ako ga oblasit raspusti.

Ako glavna skupština, koja je zaključila rastas
društva glede preostaloz društvenoz imetka nikakove
raspobike ne učinii ih ako društvo po oblasti
raspušteno bude, imaju se ponajprije isplatiti
eventualni dugovi društva, a preostali se
imetak ima upotřebiti ka dobrovoljnomu sothie
i to: opcoj pučkoj školi u Bickom selu.

Zaključeno i potpisano

u Bickom selu dne 25. siječnja 1920.

Ostivajući hv. citanice

u Bickom selu

Gjuro Fischler

Meato Bogdanović

Mato Bakmarović

Josif Marković
učenj

Petar Plešić

B. Buraković

Broj 15235 - 1920.

Ova se pravila odobravaju

u hv. slav. zemaljski vlada povjereništvo
ka unutarnjoj poslovie.

u Zagrebu dne 16. travnja 1920.

M. ...
priznati

Za bana
Bosloćnjak v. r.

Ilija Maoduš, novinar i publicist, Udruga povjesničara i baštinka
zavičajne starine Slavonije, Baranje i Srijema
ilija.1946@gmail.com

STOGODIŠNJI TRAGOVI – PO KOMU ĆEMO PAMTITI BIĐANE?

Bicko Selo, malo selo stiješnjeno između željezničke pruge, rječice Biđa, i rijeke Save, bilo je u zadnjih stotinjak i više godina odredište doseljavanja i naseljavanja brojnih obitelji i rodova iz Like, Gorskog Kotara, Dalmacije, Banovine, Bosne i drugih hrvatskih krajeva. Doseljenici, stopljeni u jedno duhovno biće sa zatečenim starosjediocima izgradili su čvrste temelje današnjeg Bickog Sela. Prihvativši u novom zavičaju način života i bogato kulturno nasljeđe svojim radom učinili su to mjesto ugodnim za življenje. Te silnice i pozitivne energije zajedništva, dali su Bickom Selu posebno mjesto u duhovnom prostoru slavonskog zavičaja. Upravo je to malo selo u manje od stoljeća dalo 40 učitelja, domaćih sinova i kćeri, kojih je preteča bio učitelj Petar Tomac. Brojni su oni Biđani koji su stekli visoku naobrazbu i otišli u svijet. O nekima od njih bit će pokoja riječ i u tekstu koji slijedi.

Biđani su i napredni poljoprivrednici koji u desetak OPG-ova obrađuju stotine hektara zemlje visokim tehnologijama, a podrška su im desetak drugih firmi različitih profila i djelatnosti. Na desetke mještana kroz ne tako davnu prošlost bili su uspješni zanatlije. U selu je razvijen bogati kulturni i sportski život. Više od dvadeset mještana bili su poznati svirači na tamburama, a nije nedostajalo i različitih zabavljača i narodnih pripovjedača.

Odabrali neke od njih koji su svojim postignućima ostavili neizbrisiv trag nije nimalo zahvalan zadatak. No, ipak bih se usudio, poradi važnosti njihova rada izdvojiti neke po kojima će i drugi pamtiti Bicko Selo i Biđane:

Ivan Tomac (Bicko Selo, 18. prosinca 1919. – Bicko Selo, 29. kolovoza 1993.) Potpisivao se kao *Ivan Tomac, seljak iz Bickog Sela*. Završava četiri razreda gimnazije te radi kao terenski službenik drvne industrije na sječama tadašnje brodske imovne općine. Godine 1937. (vrijeme oživljavanja i legalizacije *radničkog i lijevog tiska*), kao pripadnik naprednih intelektualaca počinje pisati i zalagati se za političke i društvene promjene. Do 1941. objavljuje socijalno angažirane tekstove u periodici: *Istina, Brodska riječ, Narodni napredak, Narod-*

na čitanka, *Seljački svijet*, *Hrvatski list*. Autorove tekstove, duboko ukorijenjene u slavonski zavičaj, žanrovski je, ponekad, teško odrediti (feljtoni, putopisi, kronike...), ali u svima njima Tomac je pisac svoga kraja. Beletrizirani feljtoni (*Slavonske kronike*), iako su tematski lokalno određeni Slavonijom kao sudbonosnom temom, imaju crtu univerzalnosti.

Ivan Tomac je pisac biđanskog, bicko-slavonskog podneblja u kojem pronalazi nadahnuće za svoj rad. On je kroničar rodnog zavičaja, svjedok njegove ljepote, tumač njegovog duhovnog i duševnog sklopa, čuvar kolektivnog sjećanja, vjerovanja i snova, prenositelj čežnje za slobodom. Tomac je pjesnik ravnice u kojoj obitavamo. Zaokupljen, dakle, Slavonijom kao temom sa smislom za aktualnu recepciju života, zavidne pripovjedne tehnike, estet, nadaren, produhovljen, usmjeren zainteresiran. Tomčevi specifični ilirizirani eseji ruralno-sociološke tematike svjedoče o njegovoj analitičkoj usmjerenosti i posvećenosti fenomenima sela kroz analizu kojih autor samog sebe *razotkriva* kao osobu sentimentalno zainteresiranu za slavonsku specifičnu fenomenologiju svakodnevlja tj. autora kao slavonskog odgojitelja bez premca. Godine 1961. udahnuje dušu usahlom *Slavonskom narodnom kalendaru* koji s prekidi izlazi od 1935. godine. *Slavonski narodni kalendar* i dalje izlazi na koncepciji koju je postavio Ivan Tomac, zahvaljujući njegovom najmlađem sinu **Mirku Tomcu**. Iza Mirka je već 26 godišta vrlo popularnog i čitanog kalendara, gdje se Mirko (po zanimanju pravnik i političar, u jednom mandatu i župan Brodsko-posavske županije), kao urednik i novinar vrlo dobro snašao. U kalendaru su zapaženi Mirkovi uvodnici, novinarski prilozi ali i pjesme koje su u mnogome inspirirane slavonskim šalama i vicevima učestalo obojene po biđanski.

Zdravko Tomac, znanstvenik, politolog, pisac (Garčin, 24. svibnja 1937. – Zagreb, 4. siječnja 2020.) Gimnaziju pohađa u Slavonskom Brodu, diplomira na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu, a doktorira (1976.) na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Od 1960. do 1966. živi i radi u Slavonskom Brodu, a od 1983. radi kao izvanredni, a potom redovni profesor na Fakultetu političkih znanosti u Zagrebu. Jedan je od autora Amandmana na Ustav 1971. i Ustava iz 1974. Politički je aktivan i angažiran. Radi u najjužoj grupi koja piše tzv. Božićni ustav. Ustav Socijalističke republike Hrvatske (usvojen 22. prosinca 1990.), sudjeluje u osnivanju Socijaldemokratske partije Hrvatske, a 1991. je potpredsjednik Vlade demokratskog jedinstva - ratne vlade RH, koju napušta 1992. Zastupnik je u Hrvatskom saboru i potpredsjednik Sabora (2000. – 2003.). Socijaldemokratsku partiju Hrvatske napušta 2003. i od tada djeluje kao izvanstranačka osoba. Kolumnist je u dnevnim i tjednim novinama (*Vije-*

nac, Slobodna Dalmacija, Večernji list, Glas Slavonije, Vjesnik, Katolički tjednik, Naša ognjišta) i autor niza knjiga iz područja političke publicistike te knjiga memoarsko-biografskog karaktera.

Andrija Zacero hrvatski je slikar naive rođen u Bickom Selu 1955. godine. U Bickom Selu provodi najranije djetinjstvo koje u njegovim živopisnim slikama vrlo često dominira. Po preseljenju obitelji u Beograd stječe prva stručna i slikarska saznanja, završava srednju grafičku školu. Tu počinje s prvim izlaganjima slika 1974. godine. Put ga dovodi u Rijeku gdje pohađa Pedagošku akademiju, a zatim u Rim na likovnu akademiju Comendatore academico. Bavi se naivnim slikarstvom s akademskom titulom. Duže vrijeme živi i radi u Italiji. U svojih tridesetak godina umjetničkog rada izlagao je svoje radove na više od 300 samostalnih izložbi diljem Europe. Nositelj je titule rimske Likovne akademije te je dobio Oskara za umjetnost 2001. godine i počasni je akademik iste akademije. *Uspjeti u Italiji kao stranac, zemlji koja je dala najpoznatije slikare prošlosti, znači biti dvostruko bolji od talijanskih slikara*, svojedobno je zadovoljno komentirao Zacero koji danas uživa zasluženu mirovinu u istarskom gradiću Kastvu.

Nevenka Peračković rođena je 1951. godine u bickoselskoj obitelji Katalinić. Pjesme objavljuje u zajedničkim zbirka i u periodici: *Lovački vjesnik, Putujući Slavonijom i Tomislav Marulić*. Napisala je i objavila zbirke pjesama *Nemoj me čekati, Volim tihu noć*. Pjesme je objavila u zajedničkoj zbirci pjesama *Utorkom uvečer, Idemo ukrasti oružje draga, Slavuj na dlanu, Svitanje riječi, Nad vremenom i ognjištem i Ogrlica za jutro i samoću*. Amaterski se bavi slikanjem i sakupljanjem antikviteta

Pjesme pučkog pjesnika **Josipa Polića Marijanovog** (1952. - 2020.) dobrodošlica su u poseban svijet starog Bickog Sela i odraz su duha i osebnog života onog vremena. Njegova poezija značajan je prinos pučkom pjesništvu u slavonskom kraju. Kroz stihove, pišući idiomom biđanske ikavice, otvorio je Polić srce svojoj Šokadiji. Opčinjen je zavičajem. Kroz iskrene šokačke riči isprepletene s današnjim suvremenim govorom traži suživot s prirodom i nestalu ili prikrivenu ljubav prema ženi, Šokici. Milujući pogledom livade i šume, šljivike i ambare, zazivajući zaboravljene mirise iz krušnih peći, tijelo mu udiše zdravu ljubav djedovine. *Još nas ima*, reći će. Njedra ove ravnice rađala su i hranila, odgajala i sahranjivala Šokce. Joza Marijanov toga je svjestan. Boli ga odlazak mladih koji, napuštajući zavičaj, pomalo zaboravljaju tko su i što su. Želi dozvati i potaknuti zanos kakav su imali preci te spojiti Slavoniju i ženu kao kamen zaglavljen slavonskog i šokačkog života, čije već i sjene polako ne-

staju. Ne vrijedi i ne može se čovjek oduprijeti novom vremenu, ali se može prilagoditi i spojiti prošlost i sadašnjost... jedan od puteva prilagodbe i ove su pjesme. Vrijeme je konstanta i ono naprosto stoji, a mi kroz njega prolazimo i neprestano se mijenjamo. Nakon fizičkog bijega, svi se jednom vraćamo svom zavičaju, iako zapravo duhovno nismo nikada iz njega ni otišli, ma koliko milja udaljeni bili. Zavičaj nas čeka, još od rođenja, i nas, i naše, i one prije njih.

Poput rike jelena u Ilijanskoj šumi čuje se pjesnika glas. I kad je kukuruz bio lošeg klipa i slaba klasa žito, pura i kruh od njih bili su mirisno slatki. Davali su i danas daju snagu za novi dan. Josip Polić Marijanov napisao je više od 130 pjesama, ali ih za života nije stigao ukoričiti.

Stjepan Zdunić rođen je 1935. godine u Bickom Selu. Potomak je ličkih doseljenika iz Lovinca. Diplomirao je 1959. godine na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu. Usavršavao se u području urbane i regionalne ekonomije na sveučilištu Wayn u Detroitu u Sjedinjenim Američkim državama. Od 1962. godine do umirovljenja zaposlen je na Ekonomskom institutu u Zagrebu, a od 1985. godine u zvanju je znanstvenog savjetnika. Bavi se istraživanjima na području teorije i politike gospodarskog razvoja i gospodarskih sustava regionalnog razvoja, makroekonomske teorije te monetarne i tečajne politike. Ministar je za društveno planiranje (1992.). Također je i ministar gospodarskog razvoja u trećoj vladi RH premijera Franje Gregorića (1991. - 1992.) i savjetnik je za gospodarstvo Predsjednika RH (2000. - 2002.). Autor je više knjiga iz područja ekonomije. Umirovljen, s obitelji živi u Zagrebu.

Mato Smoljo rođen je u Sapcima 1952., a trajno je nastanjen u Bickom Selu. Pripada sve traženijoj vrsti suvremene proze *koja bilježenjem i očitovanjem procesa personalizacije* ispunjava čitatelja jednostavnošću pripovijedanja i bogatstvom čitalačkog samoprepoznavanja. Matini likovi ili glavni junaci sudbine su nestalih realističnih i uvjerljivih slika sa svim značajkama postmodernističkog oblikovanja na vrelima tradicije i zavičajne ornamentike. Čovjek je sam i nemoćan u pokušajima da nadvlada svoju osamljenost. Ipak dokazuje svoje pravo na postojanje. Unatoč tome što u sebi ima puno suprotnosti u svemu, Smoljo nam iznosi veoma vjerojatne činjenice. Biološke potrebe i sebičnost čovjeka učinili su ljudske odnose nemogućima tako da osamljeni pojedinac može učiniti vrlo malo da bi se obranio od neočekivanih juriša svagdanjeg života. On je osuđenik na vječno lutanje između nada i beznađa, tragač za vlastitom samostalnosti, stalno na novom raskrižju putova, pred novim izazovima koji mu uvijek iznova prkose, uvijek kao nova datost za upisivanje znakova vlastita nespokojsstva. Smoljo nam snagom književne imaginacije vrlo sugestiv-

no predočuje činjenicu da usprkos pustinji u nama, usprkos tomu što više ne znamo za prometejsku pobunu, znamo za svu njezinu kaznu. Mato Smoljo je samozatajni autor tri romana. Prvi roman, *Obale sunca*, napisao je 1987. godine i u njemu se bavi izbjeglicama (političkim i ekonomskim migrantima) iz 50.-ih godina. Romani *Tuđa sreća nije i moja* i *Ja sam neki Mija* tiskani su 2017. godine. Sva tri autorova romana tiskana su u vlastitoj nakladi u pomalo neuobičajenoj grafičkoj opremi bez impresuma, recenzija i bilješke o autoru. Ne ulazeći u književnu vrijednost Matinih romana, autor je podario zanimljivo, intrigantno i čitljivo štivo koje čitatelja ne ostavlja ravnodušnim. Mato Smoljo živi tu pokraj nas životom obična čovjeka kao da i ne postoji, nevidljivo dijeleći sudbinu svojih sumještana.

Ivo Fabijan (U rodnom listu ime mu je Andrija Ivo Mrvelj; Vrbovac, BIH, 25. kolovoza 1950. - Zagreb, 16. srpnja 2006.) Ivo Fabijan je hrvatski glazbenik, pjevač i skladatelj, izvođač pop-glazbe i šansone. Po doseljenju u Hrvatsku s obitelji je živio u Bickom Selu. Poznat je po tome što je 1991. godine izdao album s pjesmama izrazito hrvatskog domoljubnog duha prožetih pozitivnim hrvatskim nacionalizmom te vjerskih pjesama. Snimio je preko 25 nosača zvuka te nastupao na mnogobrojnim festivalima u zemlji i inozemstvu.

Nakon ovih osam osoba izdvojenih iz niza zaslužnih Biđana, zbog kojih će se i u daljoj budućnosti spominjati Bicko Selo, treba stati. Ne stati zato što ovaj niz ne bismo mogli nastaviti s još makar toliko Biđana zaslužnih pažnje, nego stati ipak poradi posebnosti i izvrsnosti ovdje odabranih u poslovima kojima su posvetili svoje živote. Za nastavak ovog niza treba sačekati novu generaciju s novim/starim vrijednostima i njoj ostaviti mogućnost neke nove valorizacije prostora Bickog Sela i njegovih ljudi.

